

Názov:	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja na roky 2016 až 2022
Územné vymedzenie :	Košický kraj
Územný plán obce/VÚC schválený:	áno
Dátum schválenia PHSR:	07. 12. 2015
Dátum platnosti:	od 1. 1. 2016 do 31. 12. 2022
Verzia	0.1
Publikovaný verejne:	04. 01. 2016

Obsah PHSR KSK 2016 - 2022

Úvod	3
1. Obsah dokumentu	3
2. Stručný popis kontextu vzniku a chronológie prípravy PHSR KSK 2016 – 2022	3
3. Stručné zhrnutie východiskových koncepčných dokumentov týkajúcich sa PHSR KSK 2016 – 2022	4
Časť 1: Analytická časť	6
1.1. Kompletná analýza územia	6
1.2. Ex-post hodnotenie existujúceho PHSR KSK 2007 – 2015	7
1.3. Analýza silných a slabých stránok Košického kraja.....	9
1.4. Identifikácia hlavných vonkajších faktorov rozvoja Košického kraja.....	11
1.5. Analýza príležitostí a ohrození pre rast a rozvoj územia Košického kraja.....	12
1.6. Analýza väzieb Košického kraja.....	13
1.7. Analýza možných rizík a hrozieb, identifikácia kritických oblastí rozvoja.....	14
1.8. Identifikácia východísk a možných riešení.....	15
1.9. SWOT analýza.....	16
1.10. Odhad budúceho možného vývoja.....	17
Časť 2: Strategická časť	18
2.1. Vízia a misia Košického samosprávneho kraja	18
2.2. Formulácia a návrh stratégie	19
2.3. Výber a popis strategických cieľov	29
Časť 3: Programová časť	59
3.1. Konkrétne opatrenia a projekty vrátane ich priradenia k jednotlivým cieľom a prioritám.....	59
3.2. Súbor ukazovateľov výsledkov a dopadov vrátane východiskových a cieľových hodnôt	64
Časť 4: Realizačná časť	65
Časť 5: Finančná časť	72
Záver	72
Prílohy	72
Zoznam skratiek	73

Kolektív autorov:

Alena Didyková, referent cestovného ruchu

Ing. Viera Dulinová, referent pre rozvoj vidieka a cezhraničnú spoluprácu

PhDr. Peter Dringuš, referent zdravotníctva

Ing. Imrich Fülöp, vedúci odboru regionálneho rozvoja, územného plánovania a životného prostredia

RNDr. Milan Husár, referent pre energetiku

RNDr. Viera Juríková, vedúca referátu správy škôl a školských zariadení

Ing. Zuzana Jusková, vedúca odboru sociálnych vecí a zdravotníctva

Ing. Štefan Kandráč, vedúci odboru školstva

Ing. Oliver Kovács, vedúci referátu územného plánovania a životného prostredia

PhDr. Jana Kováčsová, vedúca odboru kultúry a cestovného ruchu

Ing. Henrieta Kubová, referent pre správu škôl a školských zariadení

Ing. Ladislav Olexa, PhD., vedúci odboru dopravy

Ing. Dagmar Plančárová, vedúca referátu pre integráciu sociálne vylúčených komúní

Mgr. Katarína Rosičová, PhD., referent pre analýzy štatistických údajov a rozvoj ľudských zdrojov

Ing. Melinda Sasáková, referent pre verejnú infraštruktúru a revitalizáciu miest a obcí

Ing. Adriana Šebešová, vedúca referátu cestovného ruchu

Ing. Peter Ťapák, vedúci referátu regionálneho rozvoja a plánovania

PhDr. Gabriel Vizslay, referent pre kultúru národnostných menšín, projekty

Ing. Ladislav Vozárik, makro ekonóm, externý pracovník

Úvod

1. Obsah dokumentu

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja (PHSR KSK 2016 - 2022), spolu s Územným plánom veľkého územného celku Košický kraj, sú základnými a kľúčovými dokumentmi pre riadenie samosprávy v oblasti regionálneho rozvoja. Program je spracovaný na obdobie 7 rokov, teda na obdobie 2016 – 2022. Vychádza z poznania aktuálnej situácie a konkrétnych potrieb obyvateľov, podnikateľov, záujmových skupín a ďalších subjektov v Košickom kraji.

Dokument je spracovaný v súlade so zákonom č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja, ako aj v zmysle novely tohto zákona č. 309/2014 Z. z. ktorá nadobudla účinnosť 1. januára 2015. Pri spracovaní dokumentu bola primerane zohľadnená odporúčaná Metodika na vypracovanie PHSR obce, obcí a VÚC spracovaná MDVaRR SR.

2. Stručný popis kontextu vzniku a chronológie prípravy PHSR KSK 2016 – 2022

Zastupiteľstvo Košického samosprávneho kraja svojím uznesením č. 59/2014 schválilo predĺženie súčasne platného PHSR KSK 2007 – 2014 do konca roku 2015 a tým nepriamo odsúhlasilo spracovanie nového PHSR KSK 2016 – 2022 najneskôr do konca roku 2015.

Príprava spracovania nového programu však začala prebiehať už skôr. Prakticky od roku 2013 prebiehala príprava východiskových koncepčných dokumentov uvedených v nasledujúcej kapitole. Za kľúčovú fázu prípravy programu však považujeme zmenu doterajšieho prístupu k riešeniu problémov v oblasti regionálneho rozvoja.

Denne sme možno svedkami, že regionálne rozdiely medzi rozvíjajúcim sa západom a zaostávajúcim východom Slovenska narastajú. Narastajú napriek národným stratégiám, napriek prijatej štrukturálnej pomoci. Navyše štrukturálna pomoc je v novom programovom období pre samosprávu redukovaná a v roku 2020 pravdepodobne táto doplnková pomoc skončí úplne. Čo budeme robiť v takejto situácii? Ako pokryjeme naše potreby z rozpočtov samospráv?

Počas svojho doterajšieho pôsobenia sa regionálna samospráva pri riešení problémov v oblasti regionálneho rozvoja orientovala vo väčšine prípadov výlučne na plnenie kompetencií, ktoré jej boli stanovené zákonom. Plnenie ostatných kompetencií, stanovených zákonom iným orgánom verejnej správy, regionálna samospráva prirodzene očakávala od príslušných orgánov. Tento prístup sa za štrnásť rokov existencie Košického samosprávneho kraja ukazuje ako málo efektívny. Je to prístup zameraný na procesy, kde dodržanie procesu (kompetencií) limituje dosiahnutie výsledku, riešenie aktuálneho problému občana (napr. v oblasti nezamestnanosti, sociálnej degradácie a z nich vyplývajúcej chudoby). Napríklad, ak príde učiteľka za ministrom školstva s požiadavkou na zvýšenie svojho platu, pretože zo 400,- Eur mesačne nedokáže pokryť náklady na svoju domácnosť, tak minister školstva jej pravdepodobne odpovie, že mu to neumožňuje štátny rozpočet, že na riešenie jej problému nemá potrebné prostriedky (kompetencie). Kompetencie, resp. možnosti štátneho rozpočtu boli tak postavené nad potreby, resp. konkrétny akútny problém občana. Pri takomto prístupe zameranom na procesy, ak jeden článok v reťazi si nedostatočne plní svoje kompetencie, tak celá reťaz neplní dostatočne stanovené funkcie. Alebo inými slovami, reťaz môže byť len taká silná ako jej najslabší článok. Preto stagnujúca alebo klesajúca životná úroveň na Východnom

Slovensku a rastúca nezamestnanosť často prevyšujúca celoslovenský priemer nás núti zmeniť tento málo efektívny model doterajšieho prístupu.

Táto zmena modelu prístupu vyžaduje v prvom rade zmenu doteraz zaužívaného spôsobu myslenia, s ktorým sme pristupovali k riešeniu problémov v oblasti regionálneho rozvoja. Na základe doterajších skúseností sme si uvedomili, že ak si naše problémy nevyriešime sami, vyriešené s veľkou mierou pravdepodobnosti nebudú. Preto sa musíme pokúsiť zmeniť svoj doterajší prístup k riešeniu problémov, upustiť od súťaženia, pri ktorom môžu vyhrať len niekoľkí, upustiť od uprednostňovania individuálnych stratégií, upustiť od prenášania zodpovednosti za riešenie našich problémov na iných a aktuálne problémy riešiť spájaním všetkých, ktorí nám môžu a chcú pri ich riešení pomôcť. Inými slovami ide o mobilizáciu sociálneho a ľudského kapitálu Košického kraja formou sociálnych partnerstiev, spolupracujúcich sietí a zapájaním širšej verejnosti do riešenia celospoločenských problémov. Tieto princípy boli následne premietnuté do formulovania vízie a misie PHSR KSK 2016 – 2022 a stali sa tak nosnou myšlienkou pri tvorbe celého programu.

3. Stručné zhrnutie východiskových koncepčných dokumentov týkajúcich sa PHSR KSK 2016 – 2022

Východiskovým dokumentom pre spracovanie PHSR KSK 2016 - 2022, ktorý komplexne určuje strategický prístup k regionálnemu rozvoju z národnej úrovne, je **Národná stratégia regionálneho rozvoja Slovenskej republiky**. Program sa opiera prioritne o víziu a misiu tohto strategického dokumentu Slovenska.

Vízia Národnej stratégie regionálneho rozvoja Slovenskej republiky:

„Slovensko sa má stať krajinou s vysokou kvalitou života všetkých občanov. Každý región bude využívať svoje danosti v prospech svojho udržateľného hospodárskeho, sociálneho, environmentálneho a územného rozvoja, a tým aj Slovenskej republiky, ako vyspelého, hospodársky, politicky a sociálne súdržného členského štátu Európskej únie.“

Misia Národnej stratégie regionálneho rozvoja Slovenskej republiky:

„Integrovaným a výsledkovo orientovaným prístupom k regionálnemu rozvoju a na základe využitia vnútorného potenciálu regiónov zvýšiť do roku 2030 ich adaptabilitu, konkurencieschopnosť a výkonnosť pri súčasnom zvyšovaní kvality života obyvateľov a pri rešpektovaní princípov udržateľného rozvoja.“

Ďalšími kľúčovým materiálom o ktorý sa PHSR KSK 2016 – 2022 opiera je **Regionálna integrovaná územná stratégia Košického kraja (RIÚS KK)**, ktorá bola v období 2013 – 2015 spracovaná ako implementačný dokument Integrovaného regionálneho Operačného programu (IROP).

V rovnakom období 2013 – 2015 boli spracované za finančnej pomoci Regionálneho operačného programu (ROP) opatrenie 4d) **sektorové stratégie** pre kľúčové oblasti regionálneho rozvoja v Košickom kraji:

- a) Expertná štúdia a stratégia pre rozvoj kreatívnej ekonomiky Košického kraja
- b) Stratégia na zmiernenie sociálnej exklúzie v Košickom kraji
- c) Program budovania logistického centra pre agrokodity v Košickom kraji
- d) Stratégia podpory rozvoja dobrovoľníctva v Košickom kraji
- e) Štúdia stabilizácie a rozvoja regionálneho trhu práce v IT sektore v Košickom kraji
- f) Regionálna inovačná stratégia Košického kraja 2013 – 2020

V oblasti ochrany základných sociálnych ľudských práv bola spracovaná v období 2014 – 2015 stratégia pre riadenú migráciu **Cestovná mapa riadenej migrácie v Košickom kraji**. Tak isto bol v tejto oblasti v období 2013 – 2014 realizovaný z finančnej pomoci INTERREG IVC **projekt COGITA** (Corporate Social and Environmental Responsibility through Public Policy – Spoločenská a environmentálna zodpovednosť prostredníctvom verejnej politiky).

Časť 1: Analytická časť

1.1. Kompletná analýza územia

Košický kraj sa nachádza v juhovýchodnej časti Slovenska. Na severe hraničí s Prešovským krajom a na západe s Banskobystrickým krajom. Južnú a východnú hranicu tvoria štátne hranice s Maďarskom a Ukrajinou.

Košický kraj je v rámci Slovenska svojou rozlohou štvrtým najväčším (6 754,5 km²) a počtom obyvateľov druhým najväčším krajom. Mesto Košice je druhým najväčším a najvýznamnejším mestom Slovenska. Na základe územnosprávneho členenia pozostáva Košický kraj z 11 okresov, z čoho 4 okresy sú na území mesta Košice (Gelnica, Košice I, Košice II, Košice III, Košice IV, Košice – okolie, Michalovce, Rožňava, Sobrance, Spišská Nová Ves a Trebišov) a zo 440 obcí, z ktorých má 17 štatút mesta.

Správnym, hospodárskym, politickým, školským a kultúrnym centrom kraja sú Košice, ktoré pozostávajú z 22 mestských častí s vlastnou miestnou samosprávou a sú druhým najväčším mestom na Slovensku.

Košický kraj patrí k najvýznamnejším hospodárskym priestorom Slovenska, ktorého ťažiskovými ekonomickými odvetviami sú priemysel, stavebníctvo a poľnohospodárstvo. Z priemyselných odvetví sú to hlavne výroba kovov, strojársky, ťažobný priemysel, priemysel palív a energetiky, potravinársky a v súčasnosti intenzívne sa rozvíjajúci IT sektor. Priemyselne najrozvinutejšie je mesto Košice, kde sa nachádza strategicky významný podnik U.S. Steel, s.r.o. Košice. V rámci novej priemyselnej zóny Kechnec, priamo napojenej mimoúrovňovou križovatkou na rýchlostnú cestu R4, je navrhovaný High-tech park. V obci Nová Polhora je navrhovaný nový logisticko-priemyselný park, priamo napojený navrhovanou mimoúrovňovou križovatkou na diaľnicu D1. V rámci kraja dosahujú výrazný podiel (87%) malé podniky s počtom do 19 zamestnancov, pričom podnikateľské aktivity boli sústredené najmä v odvetví obchodu, vo vedeckých, odborných a technických činnostiach, v priemysle a stavebníctve. Z územného hľadiska boli sústredené najmä v krajskom meste Košice a v okresoch Michalovce, Košice – okolie, Trebišov a Spišská Nová Ves.

Na území Košického kraja sa vyskytujú energetické, rudné a nerudné suroviny. Surovinovou základňou regiónu je najmä oblasť Slovenského rudohoria, ktorá v dávnej minulosti podmienila vznik baníctva, hutníctva farebných kovov a strojárstva. Významné sú zásoby zemného plynu a gazolínu v okresoch Michalovce a Trebišov. Výskyt rudných surovín je v okresoch Spišská Nová Ves, Rožňava, Košice a Košice – okolie. V okrese Spišská Nová Ves a v lokalite Jahodná (okres Košice I) sa nachádzajú rádioaktívne nerasty, ich dobývanie je však nežiadúce s ohľadom na ciele a priority hospodárskeho a sociálneho rozvoja kraja a na kontinuálne aj novoplánované rekreačné využívanie daných území. K najvýznamnejším nerudným surovinám patria ložiská magnezitu v Košiciach a vysokopercentných vápencov v okrese Košice – okolie. V okrese Michalovce sa nachádza ložisko kamennej soli. Zdroje geotermálnej energie sú v okrese Košice – okolie, v lokalite Ďurkov.

Charakteristickou črtou juhu Košického kraja je dominantná poľnohospodárska výroba. Súčasťou poľnohospodárskej krajiny sú aj vinohradnícke oblasti - Východoslovenská vinohradnícka oblasť (Kráľovochlmecký, Moldavský, Sobranský a Michalovský vinohradnícky rajón) a Tokajská vinohradnícka oblasť. Takmer 40% územia Košického kraja pokrývajú lesy. Najlesnatejšími sú okresy Rožňava, Košice – okolie a Gelnica, najmenšiu plochu lesov má okres Michalovce.

Z hľadiska vodohospodárskeho a rekreačného využitia sú významné vodné nádrže. Medzi najväčšie a najvýznamnejšie patria Zemplínska Širava, Ružín a Palcmanská Maša. Významnejšie geotermálne pramene sa nachádzajú v Košickej kotline a v podhorí Vihorlatu.

Minerálne vody s návrhom využitia ako prírodné liečebné kúpele sa nachádzajú v meste Sobrance. V Košickom kraji sú klimatické kúpele celoštátneho významu Štós so štatútom kúpeľného miesta.

Sídlna štruktúra SR je tvorená sieťou ťažísk osídlenia, rozvojových osí, sídelných centier a ostatných sietí mestských a vidieckych sídiel. Podľa koncepcie územného rozvoja Slovenska (KURS) sa odporúča prednostne podporovať územný rozvoj v smere osí 1. stupňa. V rámci územia Košického kraja sú definované tri rozvojové osi prvého stupňa:

1. košicko-prešovská rozvojová os: Prešov – Košice – Seňa – hranica s Maďarskom
2. zvolensko-juhoslovenská rozvojová os: Zvolen – Rimavská Sobota – Rožňava – Košice
3. východoslovenská rozvojová os: Košice – Michalovce – Sobrance – hranica s Ukrajinou.

V týchto rozvojových osiach prvého stupňa nie je zahrnutý Spišský región, ktorý bol rozdelený medzi Prešovský a Košický kraj administratívnou hranicou. Preto je potrebné napojiť časť Spišského regiónu nachádzajúceho sa na území Košického kraja (hornádska rozvojová os 2. stupňa: Spišská Nová Ves – Krompachy – Košice) na rozvojovú os prvého stupňa, ktorá prechádza územím Prešovského kraja:

4. žilinsko-podtatranská rozvojová os: Žilina – Martin – Poprad – Prešov (s pokračovaním na už uvedenú košicko-prešovskú rozvojovú os).

Toto napojenie je potrebné realizovať dopravným prepojením Spišská Nová Ves - Levoča.

Mesto Košice je centrom osídlenia prvého stupňa a najvýznamnejším centrom Karpatského euroregiónu. Obce by mali vzájomne spolupracovať najmä s mestami, ktoré tvoria ich prirodzené sídelné centrá. Vzájomná kooperácia a prepojenie medzi vidieckymi sídlami a mestami predstavuje podľa KURS nový a v budúcnosti bezpodmienečný predpoklad pre rozvoj vidieckeho priestoru.

Podrobná analýza Košického kraja je uvedená v prílohe č.1.

1.2. Ex-post hodnotenie existujúceho PHSR KSK 2007 – 2013

Volené orgány obcí a vyšších územných celkov naďalej majú iba obmedzené možnosti ovplyvňovať zásadné rozhodnutia centrálnej vlády, ktoré musia v území realizovať. Od roku 1918 si štát vo všetkých režimoch zachováva svoju funkciu centrálného tvorcu a kontrolóra politiky regionálneho rozvoja. V dôsledku centralizovaného riadenia ekonomiky nemajú regióny v tejto oblasti vlastnú rozhodovaciu právomoc, preto zmiernenie regionálnych rozdielov je naďalej v rukách centrálnej vlády a regióny sú len prijímateľmi opatrení a zásahov štátu. Volené orgány obcí a vyšších územných celkov majú naďalej iba obmedzené možnosti ovplyvňovať zásadné rozhodnutia centrálnej vlády, ktoré musia v území realizovať. Majú minimálny vplyv na tvorbu zákonov, na valorizáciu podielu na štátnych daniach, na rôzne dohody centrálnej úrovne a záujmových skupín, ktorých následky musia znášať.

Z toho vyplýva, že špecifiká súčasnej sociálno-priestorovej situácie na úrovni samosprávneho kraja sa nezmenili a sú naďalej do značnej miery dané celkovými legislatívnymi, organizačnými a systémovými podmienkami, ktoré vytvára štát a jeho inštitúcie. Tie preferujú skôr krátkodobý časový horizont riešenia akútnych problémov, často bez rešpektovania dlhodobých a trvalých priorít spoločnosti, ako sú kvalita života a trvalo udržateľný rozvoj, ktoré sú často rešpektované len formálne.

Preto pri navrhovaní rozvojovej stratégie existujúceho PHSR KSK 2007 – 2013 v oblasti regionálneho rozvoja boli indikované dve možnosti. Prvou možnosťou bolo prispôbiť sa súčasnému stavu v oblasti legislatívnych, organizačných a systémových podmienok vytváraných štátom a jeho inštitúciami. Prakticky to znamenalo pokračovať v „naučenej regionálnej bezmocnosti“ a k tomuto existujúcemu stavu následne prispôbiť aj PHSR KSK 2007 – 2013. Toto bola najjednoduchšia a najľahšia cesta. Druhou možnosťou,

bolo pokúsiť sa postupnými krokmi per partes meniť súčasný stav v oblasti legislatívnych, organizačných a systémových podmienok vytváraných štátom a jeho inštitúciami, v prospech väčšej samostatnosti obcí a vyšších územných celkov pri tvorbe a kontrole regionálneho rozvoja. Toto však je dlhodobý a náročný proces, prekračujúci obdobie, na ktoré bol PHSR KSK 2007 – 2013 vytýčený. Jednoducho sa nedá mávnutím ruky z vedomia ľudí vymazať pomaly storočná tradícia štátu, ako centrálnemu tvorcu a kontrolórovi politiky regionálneho rozvoja. Je potrebné povedať, že vplyvom povinnej implementácie legislatívy EÚ sa situácia v tejto oblasti mení k lepšiemu, i keď zatiaľ veľmi pomaly.

PHSR KSK 2007 – 2013 vytýčil pre uvedené dve možnosti, dva strategické ciele. Prvým strategickým cieľom bolo posilňovanie možností samosprávneho kraja ovplyvňovať zásadné rozhodnutia centrálnej vlády. Plnenie tohto strategického cieľa možno vyhodnotiť ako čiastočne splnené. V kľúčových oblastiach sa síce dosiahol len minimálny pokrok, ale centrálna vláda aspoň formálne prizýva samosprávne kraje k spolupráci na spoločných úlohách ako napr. Národná stratégia regionálneho rozvoja, Integrovaný regionálny operačný program a ďalšie. Naproti tomu pripomienky samosprávnych krajov k prerokovávaným materiálom vlády a jej ústredných orgánov sú naďalej akceptované len veľmi zriedka.

Druhým strategickým cieľom bola snaha o zmenu valorizácie podielu na štátnych daniach s cieľom zvýšenia príjmovej časti rozpočtu samosprávneho kraja. Tento strategický cieľ možno vyhodnotiť ako nesplnený bez reálnej nádeje na jeho splnenie v budúcnosti. Pri tejto príležitosti si je treba uvedomiť, že v roku 2020 skončí pre Slovensko éra kohéznej pomoci, ktorá je v súčasnosti na Slovensku jediným zdrojom financovania rozvojových projektov. Je ťažké odhadnúť, čo bude po roku 2020, ale jedno je isté, zvýšenie príjmovej časti rozpočtu samospráv v dôsledku zmeny valorizácie podielu na štátnych daniach určite nehrozí. Táto situácia nás postupne doviedla k poznatku, že je málo efektívne očakávať pomoc od centrálnej vlády a že svoje problémy si musíme riešiť sami, vlastnými silami.

Prvým výsledkom tohto poznatku bola snaha o realizáciu samostatnej zahraničnej politiky Košického samosprávneho kraja. Bolo založené Európske zoskupenie územnej spolupráce, ktorému bola vytýčená hlavná úloha, podpora budovania dopravného koridoru sever – juh pozdĺž Shengenskej hranice pod názvom Via Carpatia. V súčasnosti sa k plneniu tohto cieľa zmluvne zaviazali už štyri krajské samosprávy zo Slovenska, Poľska a Maďarska a postupne sa budú pripájať ďalšie. Svoj záujem o spoluprácu na výstavbe dopravného koridoru vyjadrili aj súkromné spoločnosti z Číny. A tak vplyvom jednak cielenej stratégie ale i vplyvom priaznivých okolností, je samosprávny kraj paradoxne úspešnejší vo svojej zahraničnej ako domácej politike. Tu chceme len upozorniť na skutočnosť, že túto svoju zahraničnú politiku samosprávny kraj realizuje samostatne, bez reálnej podpory ústredných orgánov, čo len dokumentuje skutočnosť, že snaha o riešenie svojich problémov vlastnými silami nie je neopodstatnená a môže dospieť k reálnym pozitívnym výsledkom. Z uvedených poznatkov vychádza aj strategická časť nového PHSR KSK 2016 – 2022 od stanovenia novej vízie až po posledný špecifický cieľ.

Vyhodnotenie jednotlivých aktivít PHSR KSK 2007 – 2013 uvádzame v prílohe č.2 tohto materiálu. Pri tvorbe PHSR KSK 2007 – 2013 sme do aktivít vo väčšine prípadov zahrnuli aktivity, ktoré vyplynuli či už z volebného programu politických predstaviteľov, alebo ktoré naplánovali jednotlivé odbory Úradu Košického samosprávneho kraja, často aj na základe požiadaviek vznesených z regiónu. Tieto aktivity sme sa snažili financovať vo väčšine prípadov pomocou dopytovo orientovaných projektov z kohéznej pomoci. Na kontrolu efektívnosti týchto aktivít sme zvolili nezávislý systém, zostavený z jednotlivých indikátorov na základe štatistických údajov, alebo verejne prístupných databáz. Je treba povedať, že napriek prijatiu kohéznej pomoci sa stanovené indikátory zmenili len minimálne alebo vôbec, z čoho vyplýva poznatok, že aktivity vytýčené v PHSR KSK 2007 – 2013 vplývali na sociálno-hospodársku situáciu v Košickom kraji len minimálne. K rovnakému

poznatku dospel aj Centrálny koordinačný orgán, ktorý vyhodnotil vplyv kohéznej pomoci na znižovanie regionálnych disparít v programovom období 2007 – 2013.

Príčiny tohto stavu môžu byť rôzne, ale za hlavné považujeme relatívne nízke objemy kohéznej pomoci, ktoré nemali šancu zmeniť zdedené regionálne disparity a absenciu integrovaných projektov, ktoré by konkrétny problém riešili v celej jeho šírke. Žiaľ ani v novom programovom období 2014 – 2020 nevidíme podstatné zmeny, ktoré by odstránili tieto príčiny. Čerpanie kohéznej pomoci naďalej ostáva prevažne formou dopytovo orientovaných projektov, ktorá reálne neumožňuje integrované riešenie komplexných problémov a objemy kohéznej pomoci pre samosprávne kraje budú o polovicu nižšie ako doteraz.

Poučení z týchto poznatkov sme pri tvorbe stratégie nového PHSR KSK 2016 – 2022 zvolili iný prístup. Najprv sme na základe výstupov analytickej časti vytýčili strategickú časť a až potom sme vyzvali odbornú i laickú verejnosť k predkladaniu námetov, podnetov a pripomienok do programovej časti. Tým sme dosiahli obmedzenie značnej rôznorodosti podnetov verejnosti a sústredenie pozornosti na dva najzávažnejšie problémy, ktoré je potrebné v Košickom kraji riešiť, nezamestnanosť a nízke mzdy.

1.3. Analýza silných a slabých stránok Košického kraja

Medzi silné stránky Košického kraja a jeho najväčšie výhody patrí jeho vhodná **geografická poloha**. Je križovatkou ciest európskeho významu v smere:

- západ – východ (z Českej republiky, z Rakúska na Ukrajinu a ďalej do Ruskej federácie)
- sever – juh (z Poľskej republiky a pobaltských štátov v smere na Maďarskú republiku a ďalej na Balkán).

Cez územie Košického kraja v smere východ – západ prechádza vetva č. Va medzinárodného koridoru č. V, ktorý spája Taliansko, Slovinsko, Chorvátsko, Maďarsko, Slovensko a Ukrajinu. Zároveň Košický samosprávny kraj v súčasnosti vyvíja aktivity k podpore severo – južného dopravného koridoru Via Carpatia. Medzinárodné letisko Košice je druhé najväčšie letisko na Slovensku. Nachádza sa v blízkosti budovaných logistických parkov. Jeho využitie sa v súčasnosti orientuje na civilnú vnútroštátnu dopravu, medzinárodnú osobnú a cargo dopravu. Potenciál Košického letiska spolu s technologickými a logistickými parkmi môže v budúcnosti ďalej narastať.

Ďalšou silnou stránkou v Košickom kraji je **IT sektor**, ktorý je jedným z najviac sa rozvíjajúcich sektorov v Košickom kraji. Naštartovaný IT priemysel významným spôsobom môže pomôcť pritiahnúť a stabilizovať mladú generáciu, podporiť inovácie a inovačnú kultúru v kraji. IT sektor má veľký potenciál rastu aj z hľadiska nadpriemernej pridanej hodnoty na zamestnanca. V Košickom kraji si našlo pôsobisko aj niekoľko významných zahraničných firiem, ktorým sa tu dobre darí, rozrastajú sa a prijímajú nových zamestnancov. V roku 2007 bolo založené združenie Košice IT Valley, ktoré v priebehu roka 2012 sa transformovalo do klastra a zapojilo sa do celoeurópskeho benchmarkingu klastrov. V marci 2013 získali bronzový certifikát európskej excelentnosti podľa štandardov EU. Jedným z jeho hlavných činností je stimulovanie ľudských zdrojov s cieľom vybudovať Centrum excelencie informačných a komunikačných technológií v regióne východného Slovenska a zvyšovanie kvality IT vzdelávania.

Košický kraj má aj evidentný **inovačný potenciál**, ktorý je reprezentovaný najmä početnosťou univerzít nadnárodného významu, pracovísk Slovenskej akadémie vied ako i súkromnými výskumno-vývojovými ústavmi. Košický kraj má po Bratislavskom kraji druhý najväčší výskumný potenciál. Najsilnejšie vedecké oblasti z hľadiska produkcie nových

vedeckých poznatkov (zoradené podľa počtu zverejnených prác v SR) sú najmä oblasti materiálových vied a fyziky, chémie a lekárskeho vied, biochémie a molekulárnej biológie. Za dôležitú súčasť inovačných systémov sú v súčasnosti považované aj spolupracujúce siete nazývané klastre. Klastre patria medzi efektívny nástroj zvyšovania konkurencieschopnosti regiónu. V Košickom kraji existujú klastre v oblasti IKT technológií, v oblasti robotiky a automatizácie a v oblasti cestovného ruchu. Zároveň má Košický kraj aj potenciál vzniku klastrov v oblasti energetickej efektívnosti, kreatívneho klastra a klastra biomedicínskeho, resp. klastra nových materiálov a oceli.

Jedným z ďalších vnútorných rozvojových potenciálov v Košickom kraji je aj kreativita ľudských zdrojov, ktoré spolu s kultúrnymi zdrojmi tvoria súčasť tzv. **kreatívnej ekonomiky**. Kultúrny a kreatívny sektor má ako katalyzátor inovácií značný potenciál pre riešenie tvorby hospodárskeho rastu a ako sektor má významný podiel na zamestnanosti. V súčasnosti predstavuje 4,5% HDP a 8,5 mil. pracovných miest na úrovni EU, v SR je to približne 4% HDP a viac než 4% podiel z celkového počtu pracovných miest. Ak by sa nám podarilo vytvoriť prostredie podporujúce kreatívnych podnikateľov, môžeme pomocou inovácií rozvíjať novú generáciu produktov s vysokou pridanou hodnotou a služieb, ktoré zlepšia ekonomiku celého regiónu a zvýšia kvalitu života v Košickom kraji.

Medzi dominantné slabé stránky Košického kraja je treba jednoznačne zaradiť **nízke mzdy a nezamestnanosť**. Na základe analýz v „Regional Innovation Monitor Plus“ je región Východného Slovenska najchudobnejší na Slovensku, čo sa týka regionálneho HDP, výšky miezd a zamestnanosti. Miera zamestnanosti vo veku 15 – 64 rokov bola nižšia o 4,6% ako je priemer za SR. Miera nezamestnanosti podľa VZPS v roku 2014 dosiahla 15,6% (priemer za SR 13,2%), pričom takmer 30% nezamestnaných bolo vo veku 25 – 34 rokov. Miera evidovanej nezamestnanosti bola 15,92% (SR 12,29%). Pretrváva vysoká dlhodobá nezamestnanosť. Dlhodobo nezamestnaní (dlhšie ako 12 mesiacov) tvoria 61,8% z celkového počtu uchádzačov o zamestnanie. Podľa VZPS bolo dlhodobo nezamestnaných 71,7% z celkového počtu nezamestnaných. Podiel populácie ohrozenej chudobou a sociálnym vylúčením prevyšuje hranicu 20%.

Ďalšou slabou stránkou Košického kraja je **slabá napojenosť kraja na nadradenú cestnú infraštruktúru** a z toho vyplývajúci nedostatok potrebných finančných zdrojov na rekonštrukcie ciest II. a III. triedy. Pribúdajú sťažnosti obyvateľov na vysokú intenzitu nákladnej dopravy na cestách nižšej kategórie. Spoplatnenie ciest I. triedy bolo odôvodňované tým, že má zamedziť zvýšenému presunu nákladnej dopravy z diaľnic na cesty I. triedy. Keď sú spoplatnené diaľnice aj cesty I. triedy, tak sa nákladná doprava presúva na cesty II. a III. triedy vo vlastníctve Košického samosprávneho kraja. Tie nie sú na takúto záťaž stavané. Navyše, na území kraja nie sú okrem približne päť kilometrového úseku smerom na Prešov žiadne diaľnice, iba spoplatnené cesty I. triedy. Problémom je, že za posledné desaťročia sa celkové hmotnosti nákladných vozidiel značne zvýšili a v súčasnosti sa pohybujú na úrovni okolo 40 ton. Vzrástla aj intenzita nákladnej dopravy a ďalej sa zvyšuje. V priemere dochádza medziročne k nárastu počtu nákladných vozidiel o 5,4%. Konštrukcie mnohých ciest II. a III. triedy, z ktorých viaceré boli postavené ešte po 2. svetovej vojne, nemajú vhodné zloženie, a tým ani únosnosť. Boli projektované a stavané na podstatne nižšiu záťaž, než akej sú dnes vystavené. Výsledkom sú časté poruchy ciest – zosuvy svahov, vyjazdené koľaje, odtrhnutie krajnice cesty a podobne. Napriek tomu, že Košický kraj v posledných rokoch masívne investoval do rekonštrukcie svojich ciest, či už formou čerpania úverov, formou PPP projektov alebo prostriedkov z kohéznej pomoci EÚ, situácia sa v celkovom stave ciest II. a III. triedy postupne zhoršuje práve v dôsledku zvyšovania intenzity nákladnej dopravy a prírodných katastrof (záplavy, zosuvy atd.). Vzhľadom na výsledky analýzy stavu ciest a mostov na cestách II. a III. triedy je zrejme, že aj napriek nemalým nákladom, ktoré vynakladá Košický samosprávny kraj na pravidelnú údržbu a opravu ciest je nemožné udržať

celú cestnú sieť v Košickom kraji vo vyhovujúcom stave a v stave dostatočnej prevádzkovej spôsobilosti.

1.4. Identifikácia hlavných vonkajších faktorov rozvoja Košického kraja

Medzi základný vonkajší faktor rozvoja Košického kraja patrí otvorenosť slovenskej ekonomiky a jej napojenie do celosvetovej globálnej výmeny tovarov. Tento celosvetový trend narastania medzinárodného prepojenia vo všetkých oblastiach (ekonomika, politika, kultúra, komunikácia, životné prostredie, atď.) prináša však okrem výhod aj nevýhody, ako stieranie lokálnych tradícií, redukciu niektorých regionálnych priemyselných a poľnohospodárskych odvetví v dôsledku narastajúceho konkurenčného boja, extrémny dôraz na súťaživosť a rast konkurencieschopnosti, s nutnosťou presadzovania individuálnych záujmov bez ohľadu na ich dopady na lokálnu ekonomiku. Negatívne dôsledky globalizácie, sa tak prejavujú najmä v menej rozvinutých regiónoch s nedobudovanou dopravnou infraštruktúrou, ktorá môže brzdiť úspešné zapojenie sa regiónu do celosvetovej výmeny tovarov. Ak je región navyše prihraničný, na okraji geopolitického priestoru Európskej únie, pri Shengenskej hranici, môžu sa tieto negatívne dôsledky kumulovať s negatívnym dopadom na možnosti globálnej výmeny, ktorá môže mať potom priamy vplyv aj na zamestnanosť, ako je to v prípade Košického kraja.

Je treba si uvedomiť, že industriálny systém, ktorý tvoril základ ekonomiky a spoločnosti prakticky posledných dvesto rokov, prešiel už svojim obdobím zrodu, rozkvetu až postupne začal vyčerpávať svoj rozvojový potenciál a prešiel do súčasnej fázy úpadku. Už v prvej polovici dvadsiateho storočia sa začali objavovať prvé náznaky vyčerpávania industriálneho systému a začala sa prejavovať potreba hľadania alternatívy k tomuto systému resp. možnosti jeho korekcie alebo vedomej transformácie¹ smerom k trvalo udržateľnému rozvoju.

Podľa skúseností z rozvinutých regiónov, negatívne dôsledky globalizácie, ako jednej z posledných fáz industriálneho systému, je možné postupne vyvažovať procesmi „regionalizácie“, teda orientáciou na podporu miestnej, lokálnej ekonomiky. Takáto transformácia a reštrukturalizácia európskych regiónov je jednou z kľúčových tém sociálnych, ekonomických a priestorovo-plánovacích diskusií súčasnosti. Región je pritom chápaný ako priestor, v ktorom sú sprostredkované a reprodukovvané obsahy spoločenského povedomia (hodnoty, kultúra, vzorce správania, normy). Takýto priestor je v tomto ponímaní oveľa viac sociálnou ako fyzickou kategóriou². Tomuto poznatku bude treba prispôsobiť aj stratégiu, ktorá by sa mala viac orientovať na sociálne ako ekonomické kategórie.

Na druhej strane nemôžeme ani ignorovať skutočnosť, že Slovensko je pevnou súčasťou globálnej výmeny tovarov a preto sa je treba snažiť odstrániť bariéry, ktoré bránia Košickému kraju aktívne sa zapojiť do tejto globálnej výmeny. Aj tomuto poznatku bude treba prispôsobiť stratégiu a využiť najsilnejšiu stránku Košického kraja, jeho priaznivú geografickú polohu a účinne podporiť rozvoj dopravných koridorov v smere východ - západ aj sever – juh, s využitím metropoly mesta Košice ako prirodzeného centra nielen Košického kraja, ale aj príľahlých cezhraničných regiónov.

---

¹ Porov. Ing. Klinec I., Alternatívne ekonomické teórie podporujúce smerovanie k trvalo udržateľnému rozvoju, Prognostický ústav SAV Bratislava, 2000

² Pozri. Matej Jaššo, Regionálna identita a jej priemet v strategickom plánovaní, Spectra, Centre of Excellence, Oddelenie priestorového plánovania, Ústav manažmentu STU Bratislava, <http://www.spectra-perseus.sk/Community/Forums/Priestorove-planovanie-Svk/Regionalna-identita-a-jej-priemet-v-strategickom-planovani>

1.5. Analýza príležitostí a ohrození pre rast a rozvoj územia Košického kraja

Dnes je už prakticky nepochybným faktom, že nízke mzdy, nezamestnanosť a z nich vyplývajúca chudoba a sociálna exklúzia, sú najzávažnejšími problémami v regionálnom rozvoji Košického kraja. Na túto tému bol už spracovaný celý rad štúdií a reprezentatívnych výskumov realizovaných univerzitami a SAV. Je však nutné od mapovania a kritiky týchto disparít prejsť k hľadaniu reálnych riešení, ktoré by mohli súčasný nepriaznivý stav v tejto oblasti zmeniť.

Dopyt po pracovnej sile sa však vo väčšine tradičných odvetví priemyslu a služieb postupne znižuje. Konkurenčný tlak na globálnych trhoch výrazne zvyšuje tlak na rast produktivity práce, čo následne vedie k rušeniu „nepotrebných“ pracovných miest a nárastu nezamestnanosti. Podľa štatistík slovenská ekonomika z hľadiska jej základnej funkcie, „zabezpečovania pracovných príležitostí“ pre obyvateľov, patrí v tejto oblasti dlhodobo medzi najslabšie nielen v Európskej únii ale aj v OECD. A to nie je všetko. V Európskej únii je bez práce okolo 25 miliónov ľudí a pravdepodobne bude ešte horšie. Pred rokom Svetová banka spolu s Medzinárodnou organizáciou práce a Organizáciou pre hospodársku spoluprácu zverejnili varovanie, že ak vývoj na pracovnom trhu bude pokračovať v doterajšom trende, svet bude čeliť kríze pracovných miest. Len v roku 2014 chýbalo vo svete 600 miliónov pracovných miest. To jasne deklaruje skutočnosť, že nie je dostatok platenej práce pre všetkých záujemcov o prácu.

A tak, v dôsledku nerovnomerného prerozdelenia bohatstva vo svete, je neustále narastajúca početne veľká masa ľudí vytláčaná na perifériu spoločnosti. Ak k tomu prirátame vysokú zadlženosť verejných rozpočtov, od ktorých sa očakáva riešenie týchto externalít, máme tu neriešiteľný problém. Neriešiteľný z pohľadu reálnych možností verejných rozpočtov. Jedným z charakteristických pozostatkov minulého režimu je spoliehanie sa mnohých ľudí na pomoc štátu, samosprávy a verejných inštitúcií alebo politikov. Je tu neopodstatnené presvedčenie, že niekto iný za mňa bude riešiť moje vlastné problémy. Je treba si uvedomiť, že v súčasnosti žijeme v trhovom hospodárstve (kapitalizme) a tu sa jednoducho človek musí dokázať postarať sám o seba. Štát, verejné inštitúcie alebo politici, napriek ich prípadnej ochote a úsiliu, pomôcť nedokážu, práve pre uvedené limitované možnosti verejných rozpočtov.

Preto by si ako odkázaní ľudia tak aj verejná správa mali neriešiteľnosť tejto situácie uvedomiť a hľadať také riešenia problému, aby si odkázaní ľudia dokázali sami, svojpomocne, zabezpečiť svoje osobné a spoločenské potreby. Súčasná politika o repatriáciu pracovnej sily na trh práce, ktorý danú pracovnú silu vylúčil pre jej nadbytočnosť (nepotrebnosť), sú málo efektívne a jednoznačne nie sú trvalo udržateľné. Fungujú len dovedy, kým funguje ich podpora z verejných zdrojov. Navyše takýto prístup môže síce vyriešiť situáciu konkrétneho jednotlivca zvýšením jeho konkurencieschopnosti cestou vzdelania alebo rekvalifikácie, ale zároveň spôsobí vytlačenie iného, menej konkurencieschopného jednotlivca z trhu práce. Takže z celospoločenského pohľadu sme nevyriešili nič, len sme nahradili jedného zamestnaného človeka iným.

Uprednostňovanie individuálnych stratégií a princípov súťaživosti pred kolektívnym prístupom k riešeniu problémov totiž spôsobuje, že vyhrať môžu len niektorí, samozrejme, tí najschopnejší. Tí, ktorí nepatria k skupine víťazov sa postupne prepádajú na okraj spoločnosti. Preto ako alternatívu k súčasným individuálnym stratégiám vidíme hľadanie cesty, ako uspokojovať miestne potreby, najmä tie kľúčové, ako sú jedlo, odev a energia, z miestnych zdrojov cestou kreovania dobrovoľných spoločenstiev.

Činnosť takýchto dobrovoľných spoločenstiev však môže narážať na mnoho

legislatívnych a administratívnych bariér, prekonanie ktorých nie je v reálnych silách jednotlivca a často ani v silách daného spoločenstva alebo komunity. Preto je nevyhnutné, aby takéto spoločenstvá vytvorili jednotnú spolupracujúcu sieť, v rámci ktorej jednotlivé komunity ľahšie presadia riešenie svojich problémov aj na celospoločenskej úrovni. **V demokratických krajinách je totiž základným predpokladom presadenia svojich záujmov schopnosť združovať sa.** Táto schopnosť umožňuje vytváranie záujmových skupín. Záujmová skupina je označenie pre zoskupenie jednotlivcov, ktorí nechcú priamo vstúpiť do politiky ale napriek tomu chcú brániť určitý skupinový záujem, či už ekonomického alebo neekonomického charakteru, vytváraním nátlaku na vedenie spoločnosti alebo predstaviteľov politickej moci s cieľom ovplyvniť ich rozhodnutia v prospech cieľov svojej skupiny.

Jedine silná a rešpektovaná záujmová skupina, ktorá dokáže jasne a jednoznačne deklarovať svoj program a svoje požiadavky, dokáže zvrátiť nepriaznivý trend v sociálnej oblasti v Košickom kraji. Bez ochoty kolektívnej spolupráce, bez ochoty dobrovoľne sa združovať, nie je reálne zmeniť súčasný nepriaznivý stav v oblasti nezamestnanosti a nízkych miezd v Košickom kraji.

1.6. Analýza väzieb Košického kraja

Ako bolo uvedené v časti 1.4 pre efektívne zapojenie Košického kraja do globálnej výmeny tovarov je potrebné využiť priaznivú geografickú polohu Košického kraja a účinne podporiť rozvoj dopravných koridorov v smere východ - západ aj sever – juh, s využitím metropoly mesta Košice ako prirodzeného centra nielen Košického kraja, ale aj priľahlých cezhraničných regiónov. Táto skutočnosť sa stala hlavným bodom samostatnej zahraničnej politiky Košického samosprávneho kraja, ktorú umožňuje Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1082/2006 zo dňa 5. júla 2006 o Európskom zoskupení územnej spolupráce (EZÚS).

Na základe toho, v spolupráci s maďarskou župou Borsody Abaúj Zemplén bolo založené Európske zoskupenie územnej spolupráce Via Carpatia s ručením obmedzeným, v zmysle zákona č. 90/2008 Z. z. o európskom zoskupení územnej spolupráce a o doplnení zákona č. 540/2001 Z. z. o štátnej štatistike v znení neskorších predpisov, ktoré sú transponovaním uvedeného nariadenia Európskeho parlamentu do slovenskej legislatívy. Ako hlavná úloha EZÚS Via Carpatia bola prijatá snaha o urýchlenie procesu budovania dopravného koridoru v smere sever – juh pod názvom Via Carpatia. Výsledkom doterajších aktivít EZÚS Via Carpatia je Dohoda o spolupráci pri budovaní Via Carpatia – najkratšej cesty zo severu Európy na juh, podpísaná 17. apríla 2015 v poľskom Rzeszowe. Predstavitelia regionálnych samospráv Poľska, Slovenska a Maďarska svojím podpisom dohody deklarovali, že sa dohodli na pravidlách a princípoch vzájomnej spolupráce pri realizácii aktivít smerujúcich k napĺňaniu cieľov Lancutskej deklarácie pri vybudovaní dopravného koridoru Via Carpatia.

V roku 2015 sme zaznamenali záujem o oživenie dopravných tokov aj v smere dopravného koridoru východ – západ. Ide najmä o aktivity spojené s vytvorením medzikontinentálneho mostu Európa – Ázia vybudovaním železničného koridoru pod názvom Hodvábna cesta 21. storočia z Číny cez Ruskú federáciu, Kazachstan a Ukrajinu do Európy. Záujem Číny investovať do tohto dopravného koridoru vyplýva zo skutočnosti, že dlhodobo má snahu rozvinúť dopravu tovaru medzi Čínou a EÚ kontajnermi po železnici, ktorá má síce vyššie náklady ako námorná doprava, ale podstatne kratší prepravný čas, čo pre tovary s vysokou hodnotou je dôležité. V súčasnosti už Čína dotuje takéto prepravy cez terminál Dobrá (v súčasnosti cca 80 ucelených vlakov ročne), ale celkový potenciál je cca 100x väčší.

Investičné náklady sa odhadujú na cca 100 – 500 mil. EUR podľa konečného rozhodnutia čínskeho investora. V súčasnosti sa rozhodujú medzi poľskými Maleševicami, mestom Košice a maďarským terminálom Záhony. Konečné rozhodnutie by malo padnúť do konca roka 2015.

Aj keď je Košický kraj zatiaľ len jednou z troch alternatív pre zriadenie suchozemského prístavu dopravného koridoru Hodvábna cesta 21.storočia, prípadný úspech by podstatne ovplyvnil celú hospodársku štruktúru v Košickom kraji a odklon od súčasného smerovania k hutníctvu a subdodávkam pre automobilový priemysel, smerom k zásadnému rozvoju logistického priemyslu ako novej chrbtovej kosti ekonomiky Košického kraja.

1.7. Analýza možných rizík a hrozieb, identifikácia kritických oblastí rozvoja

Jedným z hlavných rizík je **nevhodná štruktúra slovenskej ekonomiky**, ktorá z pohľadu jej základnej funkcie, „zabezpečovania pracovných príležitostí pre obyvateľstvo krajiny“, patrí dlhodobo medzi najslabšie v krajinách EÚ a OECD. Ako kritická sa tu javí skutočnosť, že pozícia Slovenska na najspodnejších priečkach rebríčka sa ukazuje ako trvalá. Slovensko tam bolo aj vo svojom najpriaznivejšom období, teda v roku 2008, pred vypuknutím finančnej krízy. Bolo tam aj napriek tomu, že dynamika rastu našej ekonomiky bola vtedy druhá najvyššia v EÚ. Meniť nevhodnú štruktúru národnej ekonomiky je však úloha, ktorá prevyšuje reálne možnosti regionálnej samosprávy a pravdepodobne je to ťažký beh na dlhé trate aj pre národnú úroveň. Preto možnosti pre zmiernenie tohto rizika vidíme v snahe o podporu rozvoja lokálnej ekonomiky, ktorá by bola viac alebo menej nezávislá od negatívnych trendov na globálnom trhu.

Ďalším vážnym rizikom je **snaha štátu o funkciu centrálného tvorca a kontrolóra politiky regionálneho rozvoja**. Ako sme uviedli v bode 1.2, táto snaha štátu prakticky pretrváva vo všetkých režimoch od roku 1918, takže prakticky nie je nádej ani v blízkej budúcnosti na zmenu tohto prístupu. V dôsledku centralizovaného riadenia ekonomiky zmierňovanie regionálnych rozdielov ostáva prakticky v rukách vlády a regióny sú len prijímateľmi opatrení a zásahov štátu. Pritom denne sa v praxi presviedčame, že volené orgány obcí a vyšších územných celkov majú iba **obmedzené možnosti ovplyvňovať zásadné rozhodnutia centrálnej vlády**, ktoré musia v území realizovať. Majú minimálny vplyv na tvorbu zákonov, na valorizáciu podielu na štátnych daniach, na rôzne dohody centrálnej úrovne a záujmových skupín, ktorých následky musia znášať. Preto ako jediná možnosť na zmiernenie tohto rizika ostáva podpora rozvoja civilnej spoločnosti cestou posilňovania regionálnej identity, cieleným budovaním spolupracujúceho regiónu, čo možno najmenej závislého od vonkajších vstupov. Táto možnosť vedúca k sebestačnosti je dôležitá aj preto, že keď globalizácia, ako posledné štádium industriálnej spoločnosti, jedného dňa skončí, otvorené ekonomiky budú mať vážny problém so samozásobovaním.

Rizikom sa javí aj uprednostňovanie intuitívneho prístupu pri riešení komplexných spoločenských problémov. Je treba si uvedomiť, že v súčasnosti žijeme v 21. storočí a my často používame štandardizované riešenia a postupy vyvinuté v 20. storočí. To spôsobuje, že často **riešime dôsledky a nie skutočné príčiny**. Často sa potom v praxi uprednostňuje prístup zameraný na procesy pred reálnym riešením problému (tvárime sa, že riešime problém, aj keď problém riešime len formálne, cestou inštitucionalizovaných postupov). Napríklad už viac ako dve desaťročia vlády deklarujú, že riešia rómsky problém. Tieto riešenia stáli spoločnosť miliardové sumy a pritom situácia rómskeho etnika sa neustále zhoršuje. Je tam už niekoľko generácií, ktoré sú sociálne degradované, pretože nemajú šancu uplatniť sa na trhu práce. Jedným zo závažných problémov spôsobujúcich sociálnu degradáciu rómskeho etnika je aj úžera, ktorá dodnes nebola efektívne legislatívne ani prakticky riešená. Ďalším príkladom je

príjem kohéznej pomoci, ktorá podľa monitoringu efektivity štrukturálnych fondov spracovanom Úradom vlády SR za obdobie 2006 – 2013 nebola smerovaná prednostne do najviac zaostávajúcich regiónov a zaostávanie Košického a Prešovského kraja napriek prijatiu štrukturálnej pomoci ďalej pokračuje. Pri spracovávaní stratégií na národnej úrovni často absentuje systémový integrovaný prístup zameraný na výsledky. Príčiny možno hľadať v absencii jednotnej celonárodnej stratégie rozvoja Slovenska, ktorá by bola celospoločensky pripomienkovaná a akceptovaná. Toto riziko možno čiastočne eliminovať prijatím stratégií rozvoja na regionálnej úrovni.

1.8. Identifikácia východísk a možných riešení

Ako sme už uviedli v časti 1.5., v roku 2014 podľa Svetovej banky chýbalo vo svete 600 miliónov pracovných miest. V rámci Európskej únie je to okolo 25 miliónov nezamestnaných. To poukazuje na skutočnosť, že niet dostatok pracovných miest pre všetkých záujemcov o platenú prácu. V takejto situácii snahy o riešenie nezamestnanosti rekvalifikáciou pracovnej sily nemusia viesť k zníženiu nezamestnanosti, len zámene nezamestnaných, keď rekvalifikovaná pracovná sila vytlačí z pracovnej pozície inú, menej kvalifikovanú pracovnú silu, ale na znížení celkového počtu nezamestnaných sa táto zmena pravdepodobne neprejaví. Riešenie tejto zložitej situácie sa ukazuje len v tvorbe nových pracovných miest. Tieto nové pracovné miesta je možné vytvoriť len cielenou podporou tých oblastí ekonomiky, ktoré majú reálny potenciál rásť. Snaha o vytváranie nových pracovných miest v oblastiach, ktoré svoj rastový potenciál už vyčerpali, napríklad priemyselná oblasť, je málo efektívna. Po skončení verejných dotácií v rámci aplikácie aktivačných politík trhu práce takéto pracovné miesta spravidla zanikajú. Je treba teda určiť perspektívne odvetvia v Košickom kraji, u ktorých je predpoklad ďalšieho rozvoja a rastu s potenciálom tvorby nových pracovných miest.

V časti 1.4 sme uviedli, že otvorenosť ekonomiky predurčuje Slovensko aby sa stalo pevnou súčasťou globálnej výmeny tovarov. Ak sa chce Košický kraj zapojiť do tohto procesu musí sa snažiť odstrániť bariéry, ktoré bránia zapojeniu kraja do tejto globálnej výmeny. V prvom rade by sa mal Košický kraj snažiť využiť svoju výhodnú strategickú polohu v smere východ – západ a sever – juh, ako sme uviedli v časti 1.6 podporu budovania dopravných koridorov Hodvábna cesta 21. storočia a Via Carpatia. V druhom rade sa musí Košický kraj snažiť dobudovať napojenosť na nadradenú cestnú infraštruktúru.

Ďalším z možných riešení je podporiť proces „regionalizácie“. Ako sme uviedli v časti 1.5 uprednostňovanie individuálnych stratégií a princípov súťaživosti pred kolektívnym prístupom k riešeniu problémov spôsobuje, že vyhrať môžu len niektorí. Skupina víťazov však spravidla býva málo početná, ináč by nemalo význam súťažiť. Tí, ktorí nepatria k skupine víťazov a ktorí tvoria stále väčšiu časť spoločnosti sa postupne prepádajú na okraj spoločnosti. Pre túto početnú skupinu sociálne degradovaných obyvateľov vidíme ako alternatívu hľadanie cesty, ako uspokojovať miestne potreby, najmä tie kľúčové, ako sú jedlo, odev a energia, z miestnych zdrojov cestou kreovania dobrovoľných spoločenstiev. To je však kolektívna stratégia, ktorá vyžaduje uprednostniť spoluprácu pred súťaživosťou a záujmy spoločnosti pred osobnými záujmami. Uvedomujeme si, že to bude vyžadovať zmenu spoločenského vedomia, čo pravdepodobne nebude ľahké, ale chceme sa to pokúsiť dosiahnuť pomocou podpory posilňovania regionálnej identity. Na jednej strane stále nižšia účasť obyvateľov vo voľbách, stále menší záujem obyvateľov o veci verejné sú signálmi, že regionálna identita nepatrí medzi silné stránky Košického kraja. Na druhej strane je treba si uvedomiť, že regionálna identita môže pomôcť významne ovplyvniť a spoluformovať takmer všetky spoločenské procesy prebiehajúce v sídle alebo v územní. Dnes je už zrejmé, že

regionálna identita nemá len svoju spoločenskú a kultúrnohistorickú podstatu, ale stáva sa významnou súčasťou aj v oblasti európskeho priestorového vývoja, pričom dôležitý je najmä jej vzťah k sociálnej kohézii, teritoriálnemu kapitálu. Regionálna identita nie je tak len otázkou minulosti – naopak, stáva sa osou budúceho strategického rozvoja obce, mesta, regiónu či štátu³.

1.9. SWOT analýza

<p>Silné stránky</p> <ul style="list-style-type: none"> – dobrá geografická poloha – rozvinutý IT sektor – inovačný potenciál – budovanie vedecko-technologických parkov a centier excelentnosti – podpora rozvoja kreatívnej ekonomiky – existujúce klastre v oblasti IKT technológií v oblasti robotiky a automatizácie a v oblasti cestovného ruchu – potenciál vzniku klastrov v oblasti energetickej efektívnosti, kreatívneho klastra a klastra biomedicínskeho, resp. klastra nových materiálov a oceli 	<p>Slabé stránky</p> <ul style="list-style-type: none"> – rastúca nezamestnanosť – nízke mzdy – slabá napojenosť na nadradenú cestnú infraštruktúru – nízka regionálna identita – nízka ochota obyvateľov združovať sa a spoločne presadzovať svoje záujmy
<p>Príležitosti</p> <ul style="list-style-type: none"> – tvorba nových pracovných miest v perspektívnych oblastiach – zapojenie kraja do globálnej výmeny tovarov podporou rozvoja dopravných koridorov v smere sever-juh a východ-západ – podpora „regionalizácie“ ako alternatívy ku globalizačným tlakom – budovanie regionálnej identity 	<p>Hrozby</p> <ul style="list-style-type: none"> – nevhodná štruktúra slovenskej ekonomiky (veľká otvorenosť a jednostranné zameranie na sektor automobilového priemyslu) – snaha štátu o funkciu centrálného tvorcu a kontrolóra politiky regionálneho rozvoja – obmedzená možnosť samosprávy ovplyvňovať zásadné rozhodnutia centrálny vlády – snaha ústredných orgánov o riešenie dôsledkov a nie skutočných príčin spôsobujúcich nezamestnanosť a nízke mzdy – migrácia a starnutie obyvateľstva a súvisiace zmeny v demografických ukazovateľoch – prebiehajúca klimatická zmena a s ňou súvisiace ohrozenia

³ Pozri. Matej Jaško, Regionálna identita a jej priemet v strategickom plánovaní, Spectra, Centre of Excellence, Oddelenie priestorového plánovania, Ústav manažmentu STU Bratislava, <http://www.spectra-perseus.sk/Community/Forums/Priestorove-planovanie-Svk/Regionalna-identita-a-jej-priemet-v-strategickom-planovani>

1.10. Odhad budúceho možného vývoja

Súčasná spoločnosť žije v 21. storočí. Na riešenie spoločenských problémov a otázok, ktoré so sebou život v 21. storočí prináša však používa štandardizované a inštitucionalizované postupy vyvinuté v 20. storočí, v horšom prípade koncom 19. storočia, keď problémy, ktoré musíme riešiť v súčasnosti ešte neexistovali. To je pravdepodobne dôvodom pre to, prečo doteraz zaužívané postupy zlyhávajú, keď majú riešiť výzvy súčasnej doby ako sú rastúca nezamestnanosť, chudoba a z toho vyplývajúca migrácia či medzinárodný terorizmus. V čom je rozdiel, keď tieto problémy sa úspešne riešili aj v minulom storočí, prečo sú teda vtedajšie riešenia dnes neúčinné? Je tu jeden zásadný rozdiel, ktorý spôsobuje veľmi ťažkú riešiteľnosť, ba až neriešiteľnosť uvedených problémov. Tým rozdielom je veľký a stále narastajúci počet sociálne degradovaných ľudí, pri súčasne narastajúcej zadlženosti verejných rozpočtov, ktoré jednoducho nestačia pre riešenie situácie narastajúcej masy odkázaných ľudí. Napríklad roky sme bezproblémovo riešili migráciu, až kým masa migrantov nedosiahla kritickú hranicu, keď prakticky už nemigrujú jednotlivci ale celé národy a nastal problém. Naraz prestala fungovať prísna ochrana šengenského priestoru a vlny migrantov spôsobili zrušenie sociálnych systémov všetkých štátov, cez ktoré prechádzali a prechádzajú. Je treba si uvedomiť, že príčinou migrácie sú síce vojenské konflikty a medzinárodný terorizmus, ale prapríčinou terorizmu a vojnových konfliktov v Severnej Afrike je podcenenie problému chudoby, ktorému sa už dlhú dobu nevenovala náležitá pozornosť.

V súvislosti s Košickým krajom si je treba položiť otázku, či prílev migrantov,lepší alebo zhorší situáciu v oblasti dvoch najzávažnejších problémov, nezamestnanosti a nízkych miezd? Či prílev migrantov zvýši alebo zníži sociálnu záťaž verejných rozpočtov? Je treba si uvedomiť, že prílevu migrantov sa pravdepodobne nevyhneme ani v Košickom kraji, či už cestou nanútených kôť alebo dobrovoľným prijatím migrantov. Nevieme si totiž dosť dobre predstaviť, ako chce Európska únia v blízkej budúcnosti zabezpečiť návrat takmer 1 milióna ekonomických migrantov späť do teritórií z ktorých k nám migrovali. To všetko sú nové výzvy, pred ktorými stojí súčasná spoločnosť a na ktoré bude musieť hľadať riešenia, ktoré budú mať pravdepodobne zásadný dopad aj na socioekonomickú situáciu v Košickom kraji. Nastolený cieľ podpory budovania regionálnej identity by však mohol zohrať kľúčovú úlohu aj pri riešení takýchto závažných celospoločenských problémov.

Časť 2: Strategická časť

2.1. Vízia a misia Košického samosprávneho kraja

Slogan: Inšpirovať a spájať!

V súčasnosti žijeme v období globalizácie. Tento celosvetový trend narastania medzinárodného prepojenia vo všetkých oblastiach (ekonomika, politika, kultúra, komunikácia, životné prostredie, atď.) priniesol v posledných desaťročiach okrem výhod, ako napríklad slobodný pohyb financií, tovarov a osôb, zóny voľného obchodu, aj nevýhody, ako stieranie lokálnych tradícií, redukciu niektorých regionálnych priemyselných a poľnohospodárskych odvetví v dôsledku narastajúceho konkurenčného boja, extrémny dôraz na rast konkurencieschopnosti a nutnosť presadzovania individuálnych záujmov bez ohľadu na ich dopady na lokálnu ekonomiku.

Je treba si uvedomiť, že výhody globalizácie sa najviac prejavujú v rozvinutých regiónoch, teda tam, kde je vysoká kúpna sila a rozvinutá a intenzívna doprava. V podmienkach menej rozvinutých regiónov, s nízkou kúpnu silou a s nedostatočne vybudovanou dopravnou infraštruktúrou, môže globalizácia spôsobovať prehlbovanie medziregionálnych rozdielov. A zrejme preto dnes existujú dve Slovenská, rozvíjajúci sa západ a zaostávajúci východ.

Preto v súčasnosti nevidíme inú cestu, ako cestu zmeny od doterajšieho trpného a pasívneho prístupu k negatívnym dôsledkom celosvetových globalizačných trendov smerom k iniciovaniu aktívnejšieho postupu smerujúceho k podpore vnútorného rozvoja regiónu a našich domácich lokálnych ekonomík s cieľom udržať čo najdlhšie finančné zdroje vo vnútri danej lokálnej ekonomiky. Z tohto uhla pohľadu nie je ani tak dôležité aký objem finančných zdrojov bude vo vnútri lokálnej ekonomiky, ale rozhodujúce bude, ako dlho tam ostanú, koľkokrát sa dokážu otočiť (regionálny multiplikátor). Čo je treba pre to urobiť?

Je treba zmeniť náš doterajší prístup. Je treba prestať prenášať zodpovednosť za riešenie našej nepriaznivej situácie na iných a očakávať, že iní budú riešiť naše problémy. Je treba si uvedomiť, že ak si naše problémy nevyriešime sami, vyriešené s veľkou mierou pravdepodobnosti nebudú. V tržnom hospodárstve sa človek jednoducho musí dokázať postarať sám o seba. Také sú pravidlá hry. V záujme zmeny nášho doterajšieho prístupu je preto treba začať hľadať vlastné tvorivé riešenia a možnosti cestou mobilizácie a skvalitňovania ľudského a sociálneho kapitálu vo vnútri Košického kraja, vzájomnou spolupracou akademickej, podnikateľskej a verejnej obce a hľadaním našich vlastných lídrov pre riešenie našich problémov. To je možné dosiahnuť spájaním všetkých, ktorí nám pri riešení našich problémov môžu a chcú pomôcť. Inými slovami je treba mobilizovať sociálny a ľudský kapitál Košického kraja formou spájania (združovania) a tvorby sociálnych partnerstiev, spolupracujúcich sietí a zapájaním širšej verejnosti do riešenia celospoločenských problémov. Spolupráca by tak mala zahŕňať celú oblasť sociálnej štruktúry spoločnosti od rodín a komunit, cez neziskové organizácie až po kooperáciu podnikov a inštitúcií v klastroch a výrobných sieťach.

Víziou Košického samosprávneho kraja je vzájomná spolupráca jednotlivých aktérov z akademickej, podnikateľskej a verejnej obce s cieľom mobilizácie sociálneho kapitálu obyvateľov Košického kraja pri hľadaní riešení aktuálnych problémov v oblasti regionálneho rozvoja.

Medzi najzávažnejší a najzložitejší problém v oblasti regionálneho rozvoja v Košickom kraji patrí postupná sociálna degradácia stále väčšej časti obyvateľov a z toho

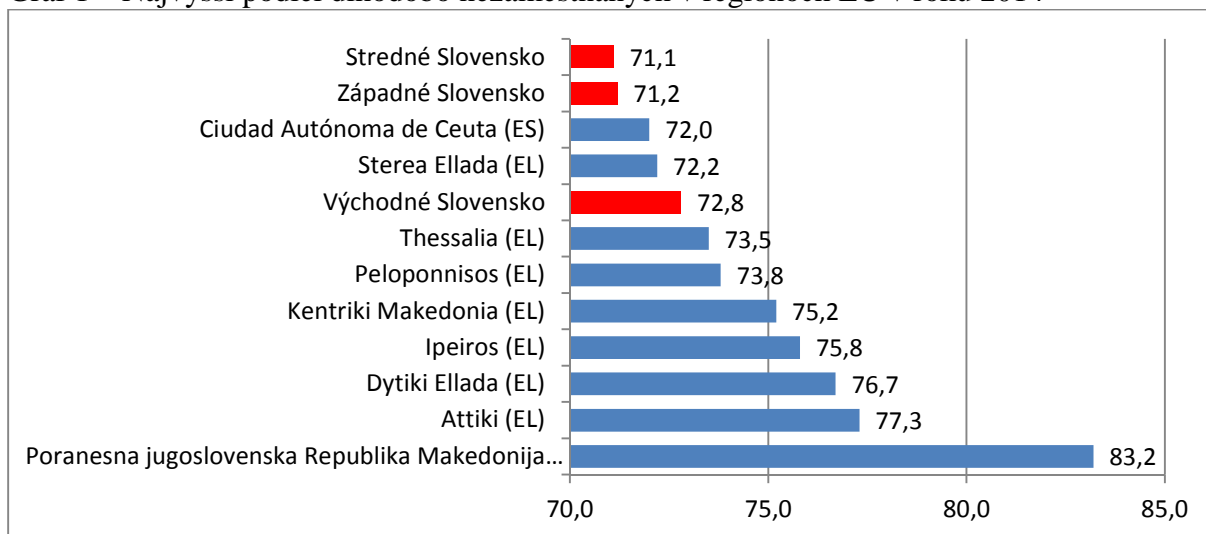
vyplývajúca nezamestnanosť, nízke mzdy a chudoba. Dopyt po pracovnej sile sa vo väčšine tradičných odvetví priemyslu a služieb postupne znižuje. Konkurenčný tlak na globálnych trhoch výrazne zvyšuje tlak na rast produktivity práce, čo následne vedie k rušeniu „nepotrebných“ pracovných miest a nárastu nezamestnanosti. Preto bez zmeny doterajšej hospodárskej politiky nie je reálne predpokladať, že sa zamestnanosť ešte niekedy podarí udržateľným spôsobom dostať aspoň na predkrízovú úroveň pred rokom 2008. Podľa štatistik slovenská ekonomika z hľadiska jej základnej funkcie, „zabezpečovania pracovných príležitostí“ pre obyvateľov, patrí v tejto oblasti dlhodobo medzi najslabšie nielen v Európskej únii ale aj v OECD.

Z týchto skutočností vyplýva základné poslanie (misia) Košického samosprávneho kraja: ***intenzívna podpora tvorby nových pracovných miest a iniciatív vedúcich k rastu miezd cestou budovania regionálnej identity*** v Košickom kraji.

2.2. Formulácia a návrh stratégie

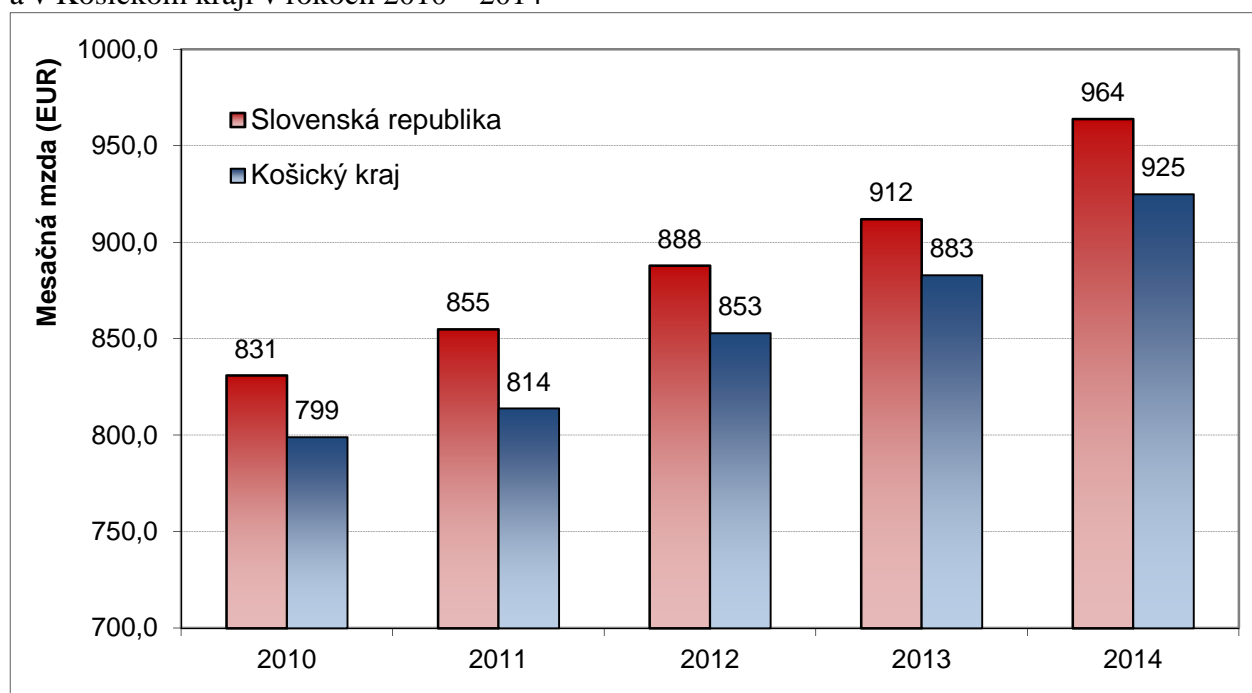
Najzávažnejším a najzložitejším problémom Košického kraja v oblasti regionálneho rozvoja je nezamestnanosť, nízke mzdy a sociálna exklúzia. Túto skutočnosť dlhodobo potvrdzujú aj štatistické údaje.

Graf 1 – Najvyšší podiel dlhodobo nezamestnaných v regiónoch EÚ v roku 2014

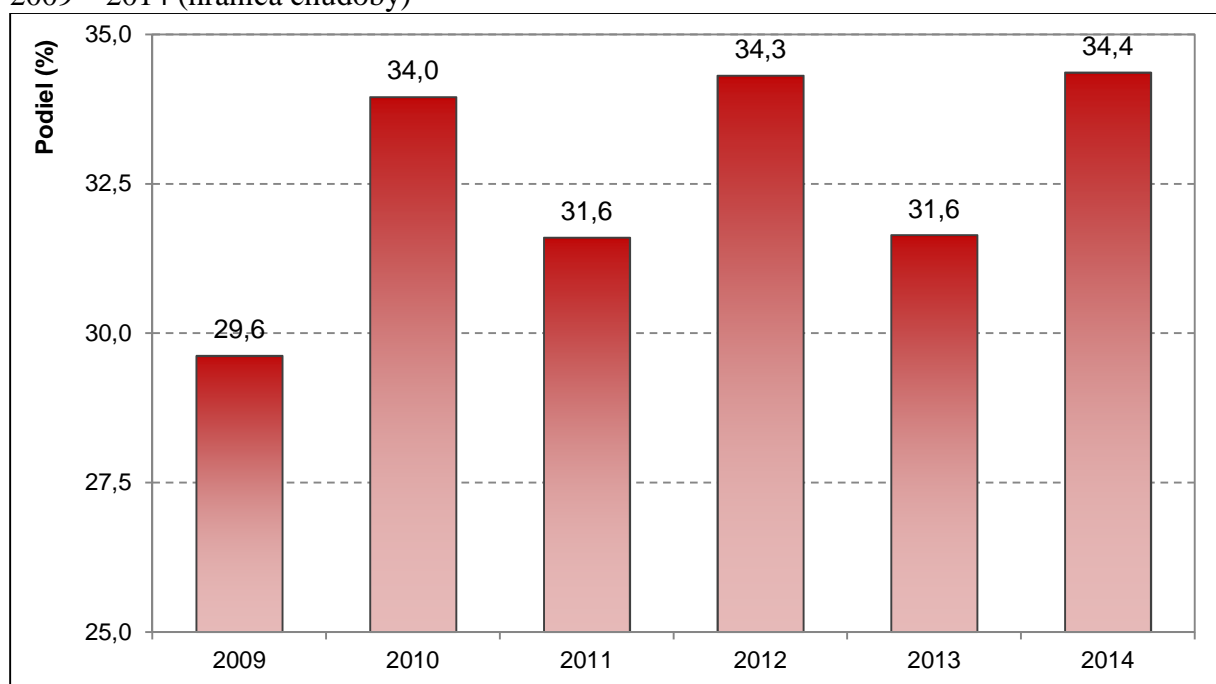
Zdroj: Eurostat

Graf 2 – Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda v EUR v Slovenskej republike a v Košickom kraji v rokoch 2010 – 2014

Zdroj údajov: Štatistický úrad SR

Graf 3 – Podiel zamestnancov pod úrovňou 2/3 priemernej mzdy v Košickom kraji v rokoch 2009 – 2014 (hranica chudoby)

Zdroj údajov: Štatistický úrad SR

V rámci hľadania skutočných príčin spôsobujúcich nezamestnanosť v Košickom kraji sme identifikovali štyri hlavné výzvy:

- zamestnanosť udržateľným spôsobom už neporastie, pretože nemá z čoho,
- priemyselná výroba už nie je a nebude ťahúňom zamestnanosti,
- nezamestnanosť na Slovensku je európsky unikát,

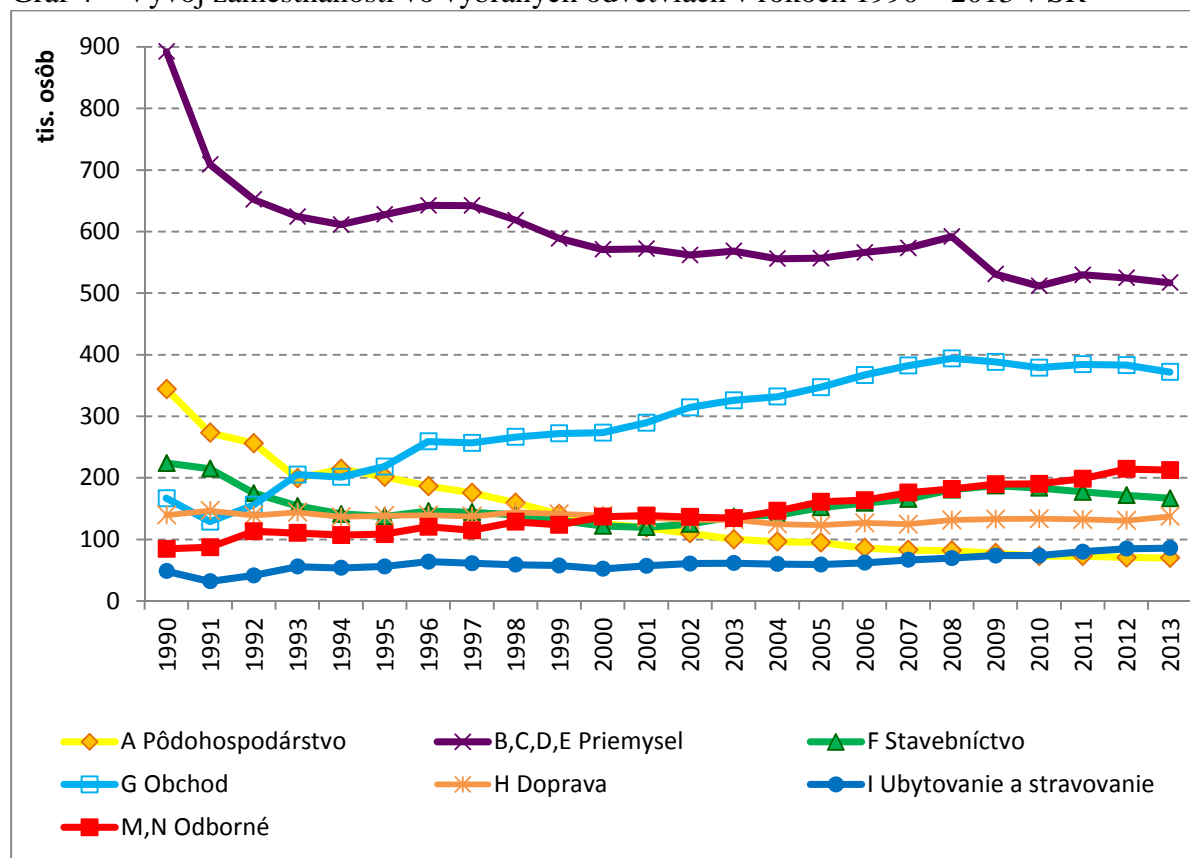
– slovenská ekonomika nedostatočne plní svoju základnú úlohu.

2.2.1. Zamestnanosť udržateľným spôsobom neporastie, pretože nemá z čoho

Pri pohľade na doterajší vývoj slovenskej ekonomiky z pohľadu zamestnanosti, možno zreteľne identifikovať tri fázy vývoja. Prvá fáza, v rokoch 1991 až 2000, sa vyznačuje výrazným prepadom zamestnanosti s ročným priemerom 40,1 tisíc osôb, pričom do roku 1996 bol prepad priam drastický. Druhá fáza, do roku 2008, bola obdobím, kedy zamestnanosť rástla v každom odvetví, okrem pôdohospodárstva a dopravy. Priemerný ročný nárast za celú ekonomiku bol 28,7 tisíc osôb. V tretej fáze, počas nasledujúcich štyroch krízových rokov zamestnanosť klesla takmer vo všetkých odvetviach.

Výsledkom procesov je zároveň výrazne zmenená štruktúra trhu práce. Priemysel si síce zachoval postavenie najväčšieho zamestnávateľa, ale jeho váha výrazne klesla. Pôdohospodárstvo sa z druhej pozície prepadlo do polohy marginálneho odvetvia. Úhrnný podiel týchto dvoch odvetví na celkovej zamestnanosti v ekonomike klesol z pôvodných 51% na súčasných 27%. Navyše po roku 2009 sa obe dovtedajšie najväčšie ťahúne v oblasti zamestnanosti úplne zastavili. Dôvod je rovnaký, zamestnanosť rástla hlavne v dôsledku otvárania nových kapacít výroby, obchodu i služieb. No dnes je už trh pokrytý dostatočne.

Graf 4 – Vývoj zamestnanosti vo vybraných odvetviach v rokoch 1990 – 2013 v SR

Zdroj údajov: Štatistický úrad SR

Graf zachytáva vývoj zamestnanosti v hlavných odvetviach komerčného sektoru, v ktorých v roku 2013 pracovalo 69% z celkového počtu pracujúcich v našej ekonomike.

Dokumentuje priebeh transformácie ekonomiky a trhu práce z hľadiska odvetví za posledných 23 rokov.

V súčasnosti je v Európe prebytok výrobných kapacít a dobudovanie kapacít obchodu a služieb na Slovensku je už v zásade zavŕšené. K uspokojovaniu očakávaného nárastu dopytu preto už nebude potrebné otvárať nové prevádzky či prijímať väčšie počty nových ľudí. V drvivej väčšine prípadov to výroba aj obchod zvládnu zvýšením produktivity práce. Čo v relevantnej miere zvyšuje najmä neustále sa zrýchľujúci rytmus zavádzania hlavne technologických inovácií. Dopyt po pracovnej sile sa vo väčšine tradičných odvetví priemyslu aj služieb bude znižovať. Okrem informatiky, vedy, výskumu, niektorých odborov služieb a odborných činností.

Preto bez zmeny doterajšej hospodárskej politiky nie je reálne predpokladať, že sa zamestnanosť na Slovensku ešte niekedy podarí udržateľným spôsobom dostať aspoň na predkrízovú úroveň. Náznaky zlepšovania situácie z rokov 2014 a prvej polovice roka 2015 môžu na prvý pohľad vzbudzovať určité nádeje. Sú však veľmi mierne a vzhľadom na ich príčiny nemôžu mať trvalý charakter.

2.2.2. Priemyselná výroba už nie je a nebude ťahúňom zamestnanosti

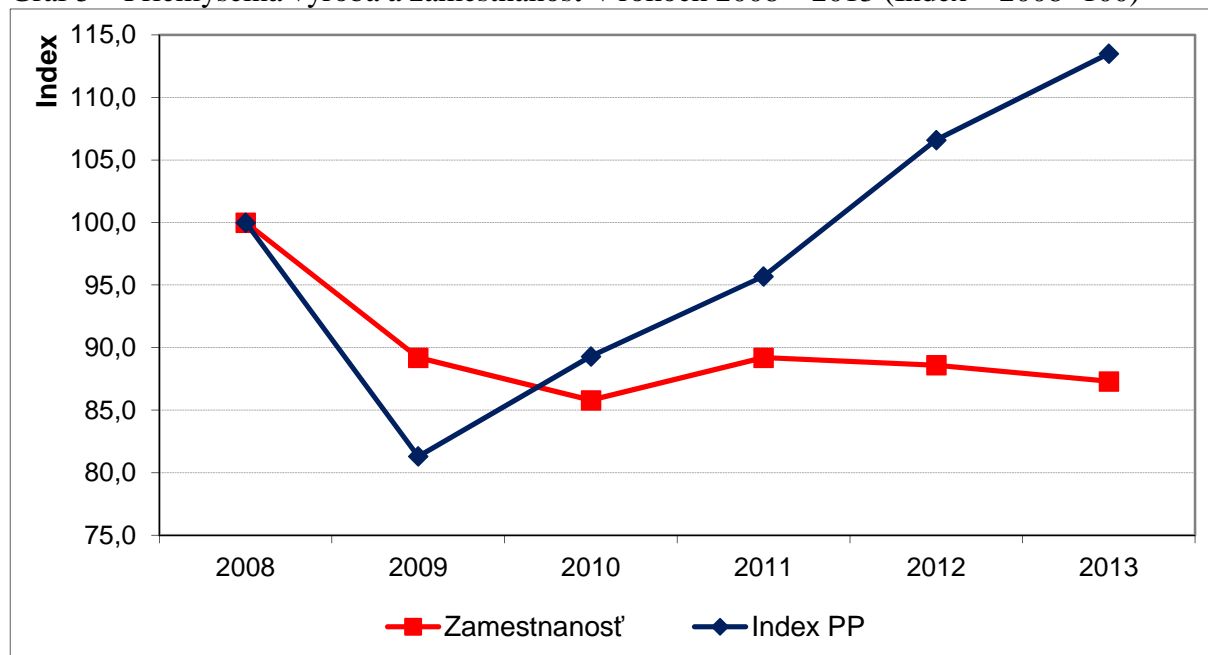
Konkurenčný tlak na globálnych trhoch vplyvom krízy výrazne zvýšil tlak na rast produktivity práce. Výkon ťahaný priemyselnou výrobou (takmer 91% zamestnanosti priemyslu), v roku 2013 prekročil objem z roku 2008 o 13,5%, ale priemerný počet pracujúcich pritom klesol o 12,7%. Je dôležité si tiež uvedomiť, že rast priemyselnej výroby v súčasnosti už nemá taký silný multiplikačný efekt ako do roku 2008 a neprináša tvorbu nových pracovných miest v iných odvetviach (odborné činnosti, obchod, služby) ekonomiky.

Rovnako si je treba uvedomiť skutočnosť, že dynamický nárast produkcie v roku 2012 nebol dôsledkom nárastu dopytu na našich odbytových trhoch, ale dôsledkom spustenia nových produkčných kapacít v automobilovom priemysle. Čo je dôsledkom skutočnosti, že dva z u nás pôsobiacich závodov sú súčasťou automobiliek, ktoré patria medzi najprogressívnejšie na svete. Ak by sme tu mali namiesto nemeckej značky napríklad taliansku, aj dáta o produkcii áut a celého odvetvia by vyzerali inak. (Bude dôležité sledovať, aká bude slovenská daň za súčasnú emisnú kauzu automobilky Volkswagen, aký bude mať vplyv na rušenie pracovných miest na Slovensku).

Dôvodom výrazného nárastu zamestnanosti v priemysle v rokoch 2005 až 2008 tak bol prílev priamych zahraničných investícií, ktoré vytvárali nové produkčné kapacity. Tento prílev však v súčasnosti už nemá potrebnú intenzitu. Svoju hlavnú konkurenčnú výhodu v podobe výhodného pomeru cena práce k výkonu sme prakticky vyčerpali a novú sme investorom (aj domácim) nevytvorili.

Pre nás je dôležité uvedomiť si, že pri charaktere priemyselnej výroby na Slovensku, kde drvivú väčšinu výkonov tvoria rýdzo výrobné závody, je zvyšovanie produktivity práce naozaj jediným nástrojom udržiavania konkurenčnej schopnosti, a teda nevyhnutnosťou. O to skôr, že v dôsledku dynamického technologického rozvoja sa konkurenčný boj zostruje aj vo vnútri samotnej EÚ.

Graf 5 – Priemyselná výroba a zamestnanosť v rokoch 2008 – 2013 (Index – 2008=100)

Zdroj údajov: Štatistický úrad SR

Graf znázorňuje vývoj indexu priemyselnej produkcie za celý priemysel a počtu pracujúcich v danom odvetví.

Vzhľadom na význam odvetvia pre našu ekonomiku je však jasné, že je nevyhnutné zo strany štátu vytvárať preň všestranne čo najlepšie podmienky. Je však rovnako jasné, že súčasný aj očakávaný vývoj objektívne nedáva žiadnu nádej na relevantné, udržateľné zvyšovanie zamestnanosti v ňom. A to ani v prípade túžobne očakávaného zvýšenia dopytu na hlavných odbytových trhoch.

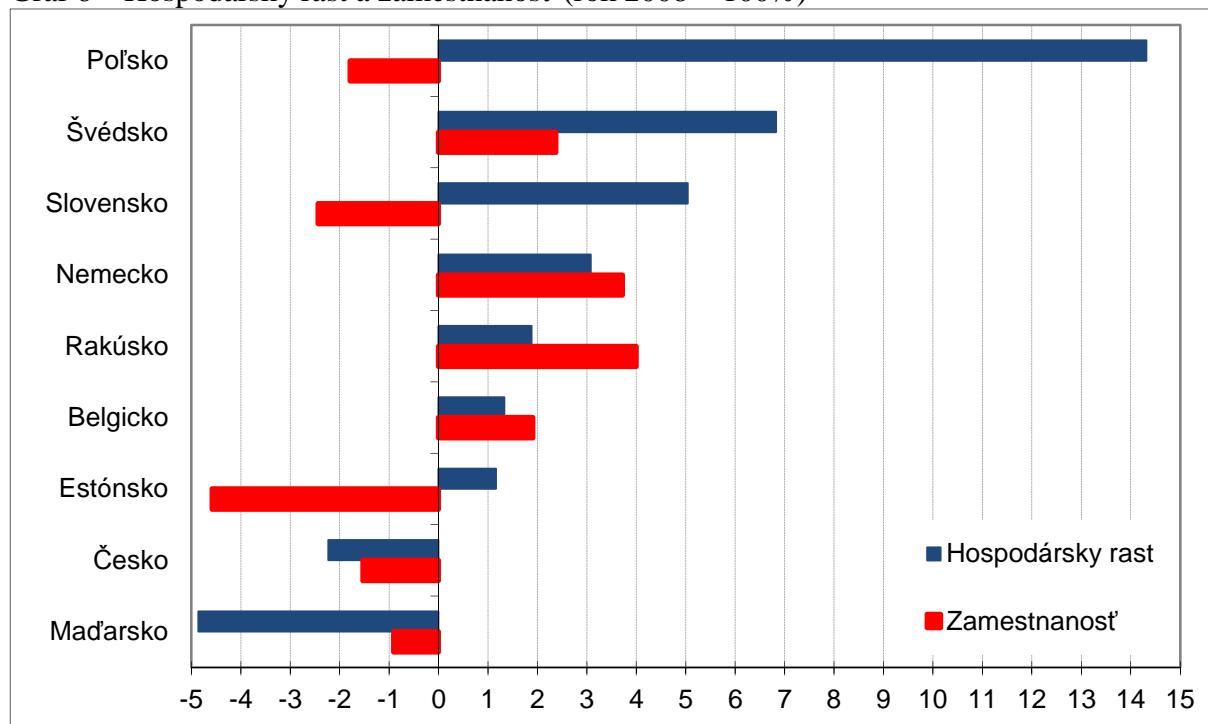
Preto sme nútení konštatovať, že vývoj pomerov v priemyselnej výrobe na Slovensku objektívne nedáva, pri súčasnej úrovni prílevu priamych zahraničných investícií, vytvárajúcich nové produkčné kapacity, žiadnu nádej na relevantné zvyšovanie zamestnanosti v tomto odvetví.

2.2.3. Nezamestnanosť na Slovensku je európsky unikát

Z členských krajín EÚ jedine Poľsko, Slovensko a Estónsko nedosahujú zamestnanosť na predkrízovej úrovni ani po prekonaní predkrízovej výkonnosti ekonomiky meranej rastom HDP. Prítom najmä v prípade Poľska, ale aj Slovenska ide o výrazne nadpriemerný nárast výkonnosti v porovnaní s priemerom EÚ. Všetky ostatné krajiny zaznamenali pokles v dôsledku poklesu ekonomiky.

Naproti tomu napríklad v Maďarsku do konca roka 2013 pri kumulovanom prepade ekonomiky o 4,9% klesla zamestnanosť o 0,91%. U nás až o 2,44%, avšak pri náraste ekonomiky o 5,0%.

Graf 6 – Hospodársky rast a zamestnanosť (rok 2008 = 100%)

Zdroj údajov: Eurostat

Graf (prepočet z dát Eurostat-u) dokumentuje vývoj ekonomickej výkonnosti (hrubý domáci produkt) a priemerného ročného počtu pracujúcich v ekonomikách jednotlivých krajín.

Z porovnania odvetvovej štruktúry poklesu zamestnanosti v Poľsku, Slovensku a Estónsku vyplýva, že tieto procesy prebehli značne odlišne. Jedno máme spoločné. Pokles zamestnanosti **nebol primárne dôsledkom poklesu ekonomickej výkonnosti**. V prípade Poľska a Slovenska môžeme konštatovať, že zjavne nevyplýval ani z malého ekonomického rastu. V prípade Slovenska to nevyplývalo ani z poklesu dopytu v EÚ, keďže rast je v danom období kumulatívne ťahaný takmer výlučne čistým exportom, ale z dynamického rastu produktivity práce. Rast ekonomiky je tak v podstate jediný parameter, s ktorým sa môže Slovensko naozaj chváliť. V ostatných parametroch, pre život bežného človeka oveľa podstatnejších, Slovensko dlhodobo obsadzuje spravidla najspodnejšie priečky nielen v EÚ ale aj v rámci OECD.

Najviac znepokojujúcim poznatkom z porovnania vývoja v uvedených troch krajinách však je skutočnosť, že v štruktúre poklesu zamestnanosti práve u nás zohral najvýznamnejšiu úlohu priemysel. Teda práve to odvetvie ekonomiky, na ktoré sa aj z pohľadu zamestnanosti stavia hospodárska politika štátu v najväčšej miere. A to je skutočný unikát.

Z uvedených skutočností je zjavné, že Slovensko má vážny problém so štruktúrou ekonomiky.

2.2.4. Slovenská ekonomika nedostatočne plní svoju základnú úlohu

Slovenská ekonomika z hľadiska jej základnej funkcie, „**zabezpečovania pracovných príležitostí**“ pre obyvateľstvo krajiny, patrí medzi najslabšie v EÚ a OECD. Dokonca aj ekonomiky Bulharska a Rumunska, ktoré sú z hľadiska celkovej výkonnosti výrazne slabšie, plnia uvedenú funkciu lepšie. O Českej republike ani nehovoriac. Najhoršie na tom je ale

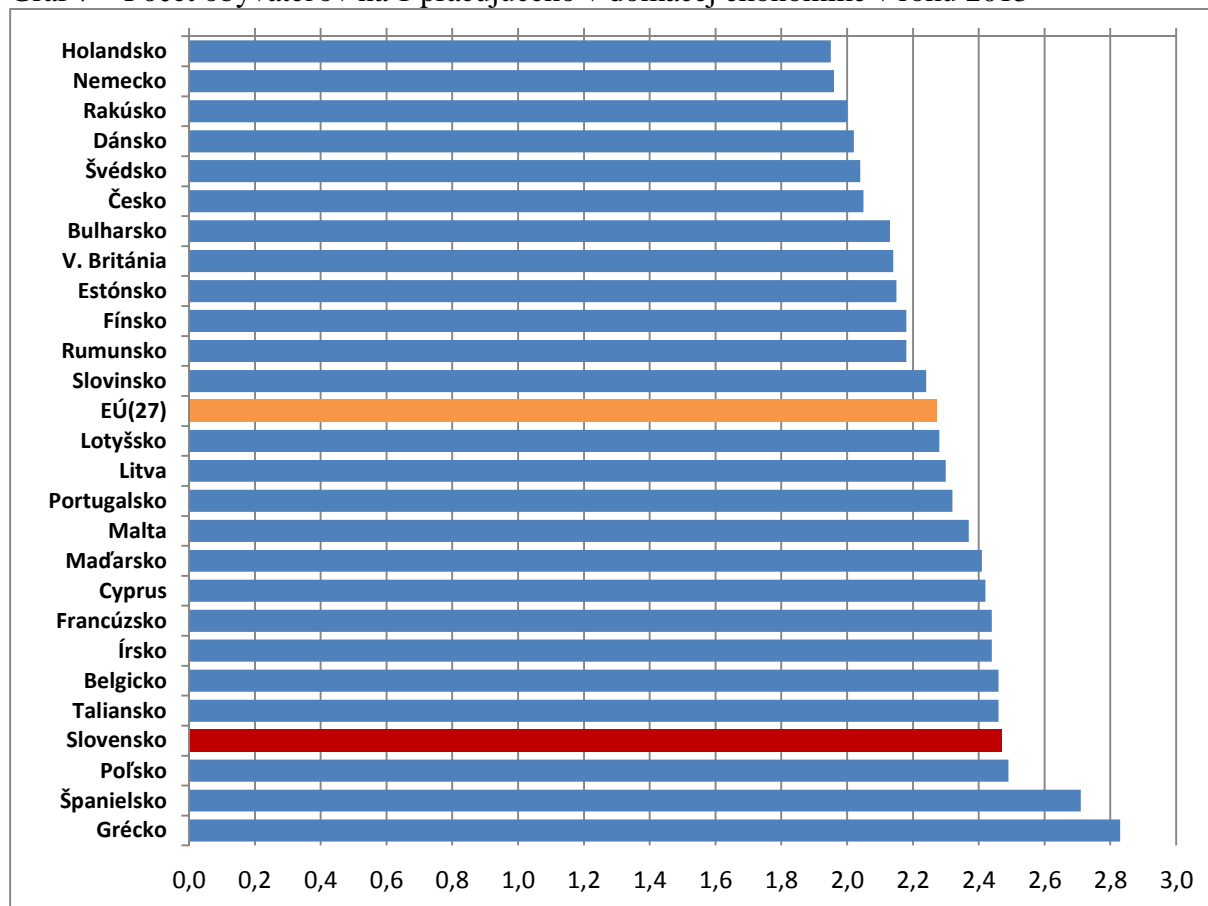

skutočnosť, že pozícia Slovenska na najspodnejších priečkach rebríčka sa ukazuje ako trvalá. Slovensko tam bolo aj vo svojom najpriaznivejšom období, teda v roku 2008. A to aj napriek tomu, že dynamika rastu našej ekonomiky bola druhá najvyššia v EÚ.

Vzhľadom na stále problémy Slovenska je miera nezamestnanosti najfrekvencovanejšou témou verejných diskusií v oblasti ekonomiky. Od jej vývoja je odvodzovaná aj schopnosť ekonomiky zabezpečiť dostatok pracovných príležitostí, a teda aj účinnosť hospodárskej politiky práve vládnucej garnitúry. Ukazovateľ miery nezamestnanosti však neposkytuje dostatočne objektívny obraz. Hlavne preto, že jeho konečnú hodnotu znižuje počet ľudí pracujúcich v zahraničí. Podľa odhadov odborníkov (napr. zo Slovenskej akadémie vied) je to v našich podmienkach v súčasnosti až 9% ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Ich nárast určite nie je dôsledkom zlepšenia situácie v našej ekonomike. Okrem toho ovplyvňuje výsledok aj niekoľko ďalších prvkov vzorca, ktorých hodnota má s aktuálnou schopnosťou ekonomiky málo spoločného. Ide však o tému, ktorú tu nebudeme hlbšie rozoberať.

Jeden stopercentný ukazovateľ pre meranie tejto základnej úlohy ekonomiky zrejme neexistuje. Asi najvernejšie to vyjadruje počet obyvateľov, pripadajúcich na jedného pracujúceho v danej ekonomike. Základom je počet pracujúcich podľa metodiky národných účtov (ESA95), vychádzajúci v prvom rade z podnikového výkazníctva. Domáci koncept vyčísluje priemerný počet osôb, ktoré v domácej ekonomike v predmetnom období pracovali. Vyjadruje tak skutočný dopyt ekonomiky po pracovnej sile, jej schopnosť poskytnúť pracovné príležitosti. Do menovateľa je dosadený počet všetkých obyvateľov. Tak máme počet obyvateľov, pripadajúcich na jedného pracujúceho v domácej ekonomike. Teda priemerný počet osôb, ktorých životné potreby sú zabezpečované z jedného príjmu z práce. Vyjadruje tak možnosti obyvateľstva zabezpečiť svoje životné potreby prostredníctvom zapojenia sa do pracovného procesu, ktoré im v danom momente vytvára ekonomika krajiny, v ktorej žijú.

Graf 7 – Počet obyvateľov na 1 pracujúceho v domácej ekonomike v roku 2013

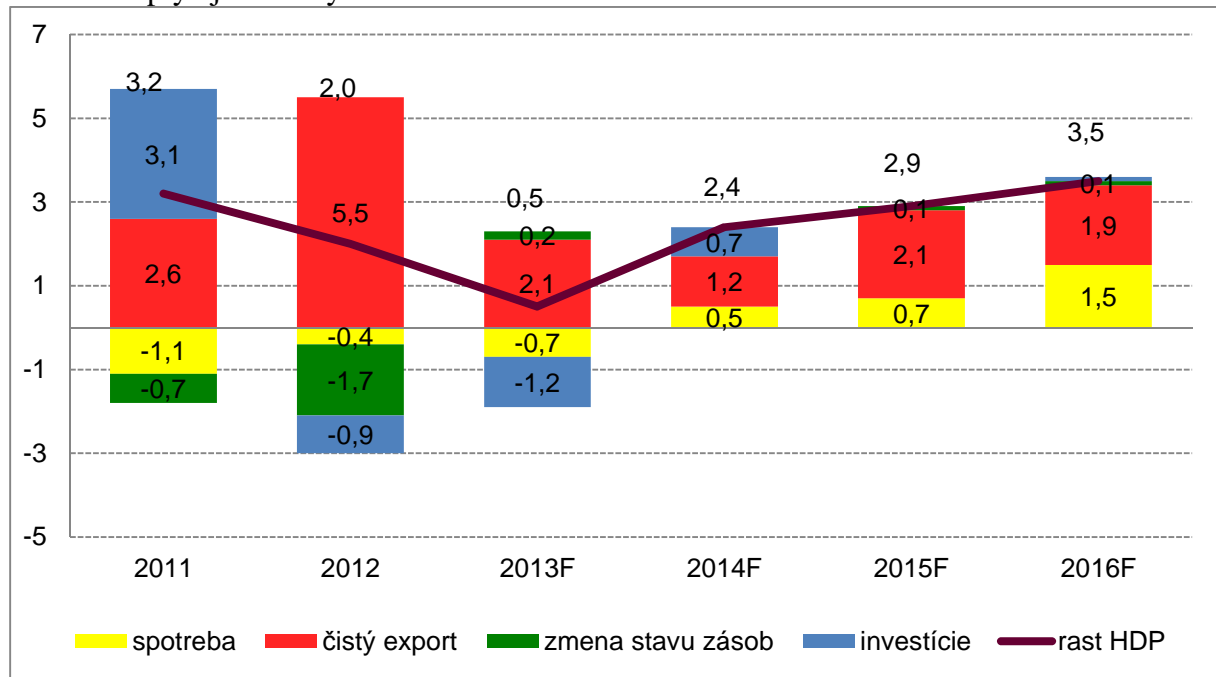

Zdroj údajov: Eurostat

Graf prináša na základe dát Eurostat-u za rok 2013 porovnanie ekonomík krajín EÚ prostredníctvom popísaného ukazovateľa. Nie sú tu zachytené dve členské krajiny EÚ – Luxembursko a Chorvátsko. Vzhľadom na charakter ekonomiky Luxemburska nemá porovnávanie s jej parametrami žiadnu prakticky využiteľnú hodnotu. Dáta za Chorvátsko ešte nie sú v databázach Eurostat-u k dispozícii v dostatočnej miere.

Najväčšie obmedzenie vidíme v skutočnosti, že sa riešenie problematiky nezamestnanosti a sociálnej exklúzie nestretáva s vážnejším záujmom politických predstaviteľov na národnej úrovni. Títo predstavitelia dávajú prednosť iným prioritám, napríklad zotrúvaniu na pozícii preferovania hospodárskeho rastu a pretrvávajúcej podpore priemyselných odvetví, ktoré dnes už na Slovensku nemajú potenciál problémy nezamestnanosti reálne vyriešiť. V dôsledku toho nie sú na národnej úrovni prijímané relevantné stratégie na riešenie tohto problému, ktoré by mali smerovať k zmene nepriaznivej štruktúry slovenskej ekonomiky. Hospodársky rast založený na čistom exporte, bez reálnej podpory domácej spotreby dáva minimálne šance na zmenu súčasnej nepriaznivej situácie. V takejto situácii nemáme inú možnosť, ako sa pokúsiť zmeniť nepriaznivú štruktúru slovenskej ekonomiky aspoň na regionálnej úrovni.

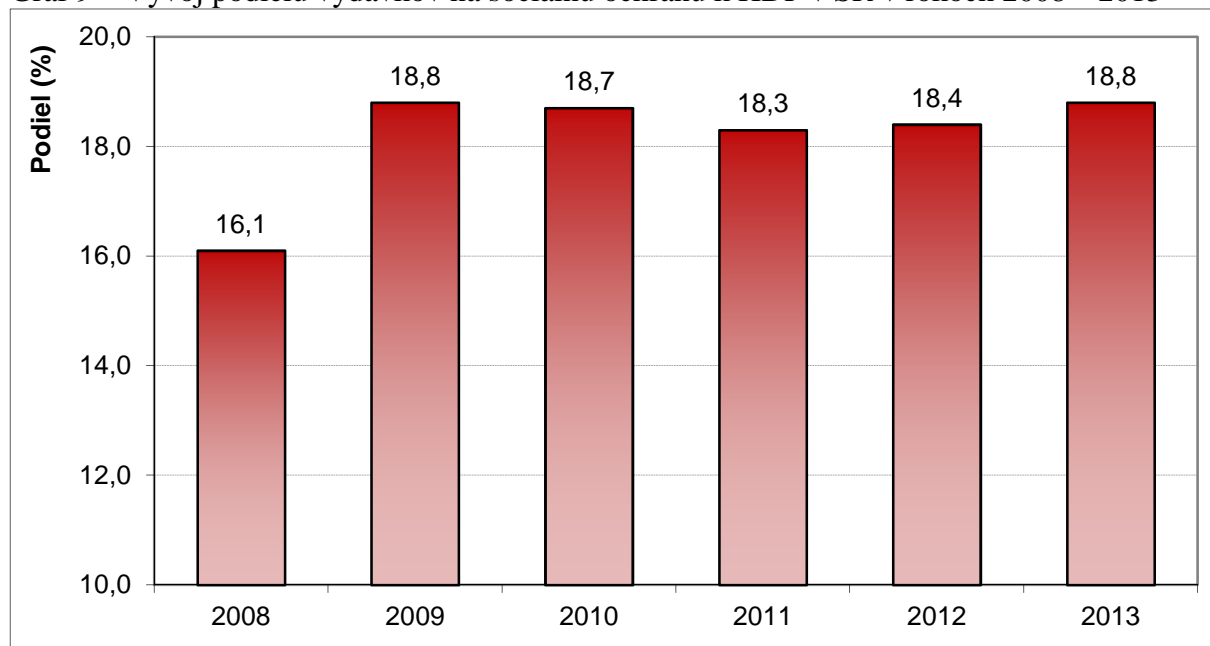
Graf 8 – Vplyv jednotlivých zložiek na rast HDP na Slovensku

Zdroj údajov: Inštitút finančnej politiky

Druhé vážne obmedzenie vidíme v nízkej miere sociálneho štátu na Slovensku, čo má priamy vplyv na mieru sociálnych istôt pri strate zamestnania. Pri meraní miery sociálneho štátu sme za prvý ukazovateľ vybrali veľkosť sociálnych výdavkov štátu v pomere k HDP. Ako je vidieť na priloženom grafe veľkosť tohto ukazovateľa dosahuje na Slovensku okolo 18%, teda len necelá pätina vytvoreného bohatstva na Slovensku ide ročne na zabezpečenie slušných životných podmienok obyvateľov. Pre ilustráciu, sociálne výdavky vo vyspelých krajinách sa pohybujú v pásme 15 – 35%, zvyšok sveta je pod úrovňou 9%, najchudobnejšie krajiny pod 3%. Najnižšie priečky v rámci vyspelých krajín dosahujú USA, Japonsko, Austrália, Írsko. Najvyššie zase Dánsko, Švédsko, Francúzsko, Belgicko a Nemecko. Z toho je vidieť, že je značný rozdiel, v ktorej krajine poberáte dôchodok, zdravotnú starostlivosť alebo podporu pri strate zamestnania.

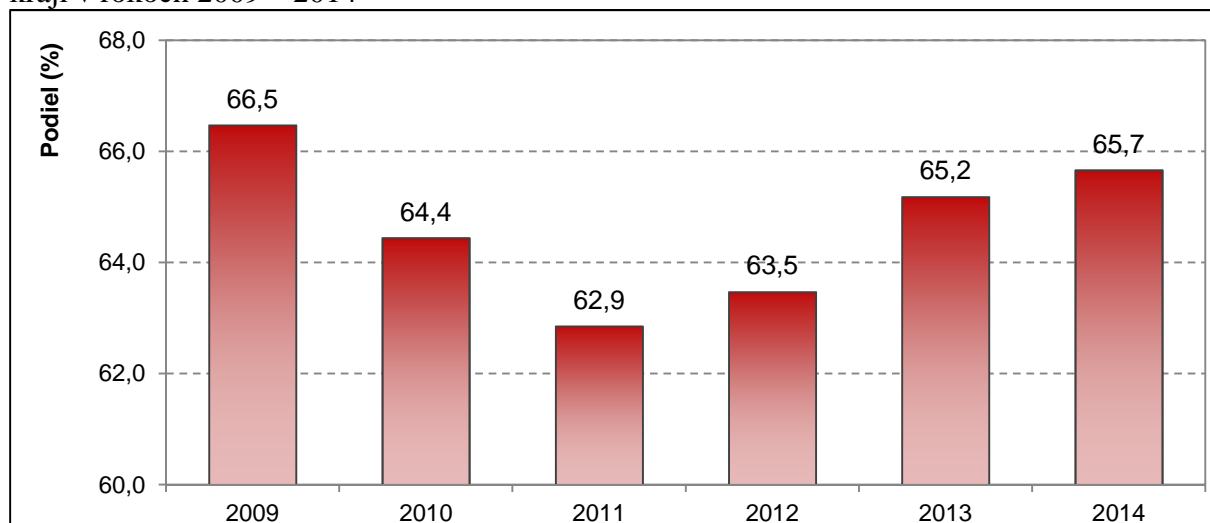
Graf 9 – Vývoj podielu výdavkov na sociálnu ochranu k HDP v SR v rokoch 2008 – 2013

Zdroj údajov: Eurostat

Ďalej sme zmerali mieru chudoby v Košickom kraji, ako podiel zamestnancov na plný pracovný čas nedosahujúci úroveň hrubého priemerného príjmu v Košickom kraji. Ako je vidieť v priloženom grafe tento podiel presahuje 60%. Pre ilustráciu v USA je to 60%, vo Švédsku len 4,5%. Samozrejme je treba si uvedomiť, že tento ukazovateľ meria príjmovú nerovnosť, nie výšku príjmov v jednotlivých krajinách.

Graf 10 – Podiel zamestnancov pod úrovňou priemernej hrubej mesačnej mzdy v Košickom kraji v rokoch 2009 – 2014

Zdroj údajov: Štatistický úrad SR

Na základe týchto výsledkov môžeme konštatovať, že miera sociálneho štátu u nás nápadne pripomína neoliberalný model sociálneho štátu uplatňovaný v USA, ktorý vedie k tolerovaniu veľkých sociálnych nerovností a chudoby. To je však vyvažované činnosťou mohutne rozvinutého dobrovoľníckeho sektora, ktorý však na Slovensku nie je rozvinutý. Zároveň nás to núti predpokladať, že skôr alebo neskôr sa prejavia aj dôsledky tohto modelu,

ktorými sú sociálne nepokoje a výbuchy násilia. Preto ešte pred tým, ako táto situácia nastane, sa musíme pokúsiť riešiť tento problém sami aspoň na regionálnej úrovni.

2.3. Výber a popis strategických cieľov

Strategické ciele boli vybrané a popísané v troch základných oblastiach rozvoja, hospodárskej, sociálnej a environmentálnej.

2.3.1. Výber strategických cieľov v hospodárskej oblasti

Nezamestnanosť, ako priamy dôsledok trhového hospodárstva, vyjadruje neschopnosť hospodárstva využívať všetku pracovnú silu, ktorú má k dispozícii. V dôsledku toho, sa časť pracovnej sily ocitá permanentne (už po niekoľko generácií), mimo trhu práce. Bežné postupy na riešenie nezamestnanosti, ktoré boli možno účinné do 80-tych rokov minulého storočia, dnes už neprinesú očakávané výsledky z pragmatického dôvodu, pre vysoký počet trvalo nezamestnaných v Košickom kraji.

Absolútnu nezamestnanosť, teda situáciu, keď je na trhu práce nedostatok ponuky voľných pracovných miest a prebytok dopytu, teda čakaťel'ov na prácu, je možné riešiť len pokusom o vyrovnanie úrovne dopytu a ponuky na trhu práce, teda náhradou nedostatku disponibilných pracovných miest tvorbou nových pracovných miest. Tento základný cieľ sa pokúsime dosiahnuť pomocou troch strategických cieľov:

Strategický cieľ č.1. Posilňovanie regionálnej identity zastavením vytlačania pracovnej sily z trhu práce

Špecifický cieľ č.1.1 Tvorba nových pracovných miest v IT sektore

Špecifický cieľ č.1.2 Tvorba nových pracovných miest v oblasti znalostnej ekonomiky

Špecifický cieľ č.1.3 Tvorba nových pracovných miest v oblasti kreatívneho priemyslu

Špecifický cieľ č.1.4 Tvorba nových pracovných miest v oblasti logistického priemyslu

Špecifický cieľ č.1.5 Tvorba nových pracovných miest v oblasti cestovného ruchu

Strategický cieľ č.2 Posilňovanie regionálnej identity cestou rozvoja vidieka

Špecifický cieľ 2.1. Tvorba nových pracovných miest podporou vzniku miestnych distribučných a spracovateľských sietí

Strategický cieľ č.3 Posilňovanie regionálnej identity hľ'adaním alternatív k trhu práce pre pracovnú silu, ktorá bola z trhu práce vytlačená

Špecifický cieľ 3.1 Podpora rozvoja komunitného spôsobu života

2.3.1.1. Popis špecifických cieľov v hospodárskej oblasti

Špecifický cieľ č. 1.1 Tvorba nových pracovných miest v IT sektore

IT sektor je kľúčovou hybnou silou 21. storočia. Je jedným z najviac rozvíjajúcich sa sektorov v Košickom kraji. Prináša nové kvalitné pracovné príležitosti, diverzifikuje

hospodársku štruktúru kraja, podporuje exportnú výkonnosť, dostáva Košický kraj a mesto Košice na európsku mapu ako významné znalostné a servisné centrum v oblasti IT technológií. Naštartovaný IT priemysel významným spôsobom môže pomôcť pritiahnúť a stabilizovať mladú generáciu – šikovných absolventov stredných škôl a univerzít, podporiť inovácie a inovačnú kultúru v kraji. V IT odvetví a IT pozíciách pracuje v súčasnosti okolo **8 600 zamestnancov**, pričom pracovný trh otvoril v roku 2015 ďalších **1 300 pracovných miest**. Z toho je čosi cez 7 200 v jadre IT (vrátane mikro firiem do 10 zamestnancov) a okolo 1 100 v ostatných odvetviach a verejnom sektore. Z tohto počtu štyri najväčšie spoločnosti (3 sídliace priamo v regióne a 1 so sídlom v Bratislave) pokrývajú 60% pracovnej sily celého regionálneho IT odvetvia. Jedná sa o firmy T-Systems Slovakia, FPT Slovakia, Ness KDC a AT&T.

Tabuľka 1 – Jadro IT priemyslu v Košickom kraji – prehľad podnikov priemyslu a služieb

Katégoria	Charakteristika	Početnosť	Počet pracovníkov
Veľmi veľké firmy	Nad 1 000 stálych zamestnancov	1	3 100
Veľké firmy	Od 250 do 999 zamestnancov	3	1 680
Stredné firmy	Od 50 do 249 zamestnancov	8	980
Malé firmy	Od 10 do 49 zamestnancov	23	500
Mikro firmy	Od 2 do 9 zamestnancov	142	420
Ostatné firmy	Od 0 do 1 zamestnanca	1 056	560
SPOLU		1 233	7 240

Zaujímavosťou je, že samotný T-Systems Slovakia disponuje takmer polovicou celého trhu IT práce. Samotné IT jadro zamestnáva čosi približne dve tretiny všetkých IT špecialistov v regióne. Ďalšia tretina je tvorená IT pozíciami mimo jadrový IT sektor, teda v iných priemyselných odvetviach a verejnej správe. IT sektor predstavuje takmer **7,5% zamestnanej pracovnej sily v regióne**. Ak zúžime pohľad iba na jadro IT v regióne, tento silný segment predstavuje čosi cez 6% celkovej zamestnanej pracovnej sily v regióne Košického kraja. Toto číslo predstavuje druhý najvyšší pomer IT v regionálnej ekonomike po Bratislave. Štrukturálne zaujímavou črtou IT odvetvia a IT pozícií v regióne Košického kraja je pomer domáceho a zahraničného vlastníctva. V regióne je v zamestnanosti dominancia firiem so zahraničnou účasťou, ktoré medzi sebou pokrývajú takmer tri štvrtiny celého trhu práce v IT. Táto dominancia má významný vplyv na charakter IT práce, ktoré sú regionálne dostupné, a taktiež ovplyvňuje požiadavky na absolventov a nových zamestnancov. Medzi požiadavky, ktoré sú priamo motivované zahraničnými firmami patrí zameranie na cudzie jazyky (angličtina, nemčina), na IT procesy a vcelku rozsiahlu škálu mäkkých zručností (komunikácia, konflikty, tímová práca a pod.) Pomerovo najväčšie zastúpenie majú pozície podpory a služieb IT infraštruktúry (48%) spolu cca 4 200 miest, za nimi sú zhruba v rovnako počte pozície v oblasti vývoja a analýzy softvéru (20%) a poradenstva, riadenia procesov a projektov v IT oblasti (22%). Relatívne najmenej zastúpené sú pozície v oblasti riadenia IT, riadenia IT služieb a IT stratégie (10%).

Košický kraj je zaujímavý svojou orientáciou na zahraničné vlastníctvo IT firiem, resp. orientáciou na zahraničné IT trhy. Toto špecifikum je viditeľné napr. v porovnaní s inými regiónmi, kde je IT relatívne viditeľne zastúpené – v Bratislave aj Žiline je vyšší pomer domáceho kapitálu a aj dodávky na domáci trh sú vyššie než v Košiciach.

Nový rast v Košickom kraji je poháňaný práve pobočkami zahraničných firiem v regióne. Podľa prehľadov získaných z databáz portálu Profesia.sk, za prvých 6 mesiacov vznikol v Košickom kraji dopyt v rozsahu takmer 70% celoročného dopytu z predošlého roku. Tento rast na regionálnej úrovni je kompatibilný a konzistentný s odhadovaným rastom na celom európskom trhu práce v IT. Tým, že sú regionálne pobočky napojené na európske a

globálne trhy, nevyhnutne potrebujú pre udržanie a rast svojich lokálnych prevádzok a poskytovanie služieb na úrovni Európy či sveta nových kvalifikovaných a dobre jazykovo pripravených zamestnancov. Nasledovná tabuľka na základe uvedených parametrov udržiavania a predpokladaného rastu a východiskového stavu zobrazuje a sumarizuje výsledok simulácie potrieb absolventov SOŠ a univerzít pre potreby odvetia IKT v Košickom kraji.

Tabuľka 2 – Simulácia potreby absolventov v základných IT kategóriách

Kategória	Počet prac. miest 2014	Potreba absolventov SOŠ	Potreba absolventov VŠ	Potreba spolu
Vývoj a analýzy	1 808	134	256	389
Služby IT infraštruktúry	4 194	87	131	218
Poradenstvo IT	1 870	21	24	45
Riadenia IT	932	35	63	98
SPOLU	8 604	277	474	751

Významný rast bude najmä v pozíciách s vyššou pridanou hodnotou, takže z hľadiska zlepšenia výsledkov vzdelávania bude potrebné rozvinúť najmä vyššie odborné vzdelávanie duálneho charakteru a bakalárske štúdium duálneho charakteru. Je viditeľný výrazný dopyt po programátorských kvalifikáciách, ktorý bude stabilný najmä s nárastom technológie internetu vecí a mobility. Bude potrebné zriadiť špecializovaný školský vzdelávací program zameraný na programovanie rozličných platforiem.

Bude potrebné vybudovať systém celoživotného vzdelávania v oblasti IT, ktorý bude kľúčový pre zabezpečenie rastových možností kategórie 3. Súčasný systém odborného vzdelávania v IKT má štrukturálny problém a problém kvality vzdelávania v jednotlivých SOŠ, ktoré pripravujú absolventov pre trh IKT.

Trh IKT v košickom kraji indikuje od roku 2014 vysoký dopyt po analytických, programátorských a testerských pozíciách. Cca 30 % z týchto pozícií môžu vykonávať kvalifikovaní stredoškólači. V roku 2014 takýchto pozícií trh generoval 513, odhad pre rok 2015 je 751, čo predstavuje asi 200 miest vhodných pre absolventov SOŠ s vhodným vzdelaním a praxou.

Školský vzdelávací program zameraný na programovanie rozličných platforiem v Košickom kraji neposkytuje žiadna SOŠ. Najbližšie k tejto potrebe má ŠVP 2694 M „Informačné a sieťové technológie“, 2675 M „Elektrotechnika“ (informatické a telekomunikačné systémy) a 3918 M „Technické lýceum“. Jednou z ciest by bolo zriadenie špecializačného alebo inovačného duálneho vzdelávania v Košickom kraji so zameraním na vývoj a programovanie, ktorý by mohol túto potrebu krátkodobo riešiť a zároveň reštrukturalizovať portfólio študijných odborov so zameraním na IKT tak, aby pokrýval tieto nové potreby. Stredné školy potrebujú dramaticky zvýšiť svoju orientáciu na prax, musia nájsť a dať svojim žiakom príležitosti dostávať sa k reálnym praxiam v podnikoch, príp. verejnej správe.

Košický samosprávny kraj si tento stav uvedomuje a aktívne vstupuje do rozvoja svojich stredných škôl, rozvoja duálnej formy odborného vzdelávania, resp. iných vhodných foriem odbornej prípravy. Tu však je potrebné zvýšiť komunikáciu samosprávneho kraja najmä smerom na podniky a regionálne firmy venujúce sa IT a zladiť reálne požiadavky na zamestnancov s ponukou škôl. Košický samosprávny kraj tu, bohužiaľ, nemá partnera na strane firiem (či už je to regionálna komora alebo silný regionálny profesijný zväz), ktorý by mu pomohol vykonávať komunikačné a propagačné aktivity smerom k posilneniu prakticky orientovaného odborného vzdelávania spolu s firmami a podnikmi. Ako reálne východisko sa ukazuje využiť služby klastra IT Valley, ktoré vzniklo vďaka partnerstvu domácich a

zahraničných IT firiem, vzdelávacích inštitúcií a verejnej správy. Cieľom klastra Košice IT Valley je pokračovať vo vytváraní podmienok pre rozvoj IT priemyslu tak, aby do konca roka 2020 mohlo na východnom Slovensku vzniknúť ďalších cca 4 000 nových pracovných miest. V Košickej aglomerácii by tak v oblasti informačných technológií mohlo koncom roku 2020 celkovo pracovať cca **12 000 ľudí**.

Digitálna technická a vzdelávacia infraštruktúra je v súčasnosti podporovaná Národnou agentúrou pre sieťové a elektronické služby (NASES), kde beží projekt vybudovania základnej širokopásmovej infraštruktúry dotovanej z verejných zdrojov v „bielych miestach“ Slovenska a je financovaný z prostriedkov Operačného programu informatizácia spoločnosti. Prostredníctvom vybudovania kvalitnej optickej prenosovej infraštruktúry k národným kostrovým sieťam existujúcich operátorov bude zabezpečené pripojenie obcí k informačným diaľniciam. Tým sa vybuduje v súčasnosti chýbajúci prvok k prenosovej infraštruktúre a podporí sa tým dopyt poskytovateľov širokopásmových služieb do obcí, ktoré dnes takéto pokrytie nemajú, resp. nie je o ne záujem zo strany komerčných poskytovateľov služieb zaviesť do týchto miest svoje služby. Tým vytvoríme predpoklad na podmienky na transformáciu ekonomiky kraja a digitálnej ekonomiky kraja a digitálnym verejným službám.

Na území Košického kraja sa nachádzajú 2 univerzity, ktoré sa v rámci svojich fakúlt priamo venujú oblasti IKT – Technická univerzita v Košiciach (Fakulta elektrotechniky a informatiky) a Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (Prírodovedecká fakulta). Okrem toho je tu viacero inštitúcií (univerzity, verejné a súkromné výskumné organizácie), ktoré pri svojej činnosti intenzívne využívajú IKT, resp. sa priamo podieľajú na výskume v oblasti IKT zameranom interdisciplinárne (napr. sociálna interakcia robotov, automatizácia procesov, medicínska informatika a pod.). Obe vyššie uvedené univerzity aktuálne budujú svoje vedecké parky, ktorých priority sa zameriavajú aj na oblasť IKT, či už priamo alebo ako na interdisciplinárne prepojenie s inými vednými oblasťami. V rámci Technickej univerzity vzniká Technicom so záberom na znalostné a cloudové technológie, na UPJŠ sa silne etabluje Medipark s fókusom na biotechnológie a biomedicínu. Vznikajú startup centrá, ktorých úlohou je podporiť tvoriace sa podnikateľské aktivity, najmä na univerzitách.

Digitálna ekonomika sa týka ekonomiky, ktorá je založená na digitálnych technológiách. Vďaka digitálnej ekonomike sa stále vytvárajú nové trhové príležitosti a technológie tvoriace jadro tejto ekonomiky majú veľký ekonomický dopad naprieč širokou škálou odvetví. Rozšírené prijatie tabletov, mobilných telefónov, digitálnych fotoaparátov, satelitnej navigácie, vstavaných senzorov a narastajúce prepojenie týchto zariadení ohlasuje posun smerom k „všadeprítomnosti“ výpočtovej techniky. Tento trend v konečnom dôsledku povedie k situáciám, v ktorých sú ľudia podporovaní mnohými tisíckami počítačov riešiacich čiastkové problémy bežného života.

Prijatie výpočtovej techniky bude mať hlboký vplyv na spôsoby, ktorými ľudia pracujú, jazdia, učia sa, bavia sa a socializujú. A samozrejme nové technológie a ich rapídny vývoj budú mať dopad aj na povolania a kvalifikácie, ktoré sa postupne dostanú do popredia. Je známy okrídlený výrok mnohých personalistov a vizionárov, ktorý tvrdí, že až 8 z 10-ich pracovných pozícií, ktoré budú dominovať v r. 2030 dnes ešte ani neexistuje.

Špecifický cieľ č. 1.2 Tvorba nových pracovných miest v oblasti znalostnej ekonomiky

Každý človek má na niečo talent, ide len o to nájsť ho a využiť. Deväťdesiat percent dnešných nových profesií v roku 1990 neexistovalo a budúcnosť nám pravdepodobne prinesie

d'alsie profesijne výzvy. Budeme musiet' rozvíjať svoje talenty a nie je vylúčené, že v každej životnej fáze sa budeme živiť niečím iným, novým. Ako zvládnuť tieto nové výzvy?

Riešenie je vo svojej podstate jednoduché. Stačí posilniť ekonomické myslenie, podnikateľského ducha, skutočné sociálne cítenie, spoločenskú súdržnosť a ducha spolupráce obyvateľov Košického kraja. Tak rozšírime základňu ekonomického rozvoja o ďalšie desiatky tisíc „spolupracovníkov pracovných miest“. Schopnosť dobrovoľne sa združovať (spájať) je síce v našom kraji najnedostatkovejšia kvalifikácia, ale zároveň je to aj naša najväčšia a najrýchlejšie využiteľná rezerva.

Postup, ako dosiahnuť zmenu v oblasti postojov a odbornej pripravenosti ľudí je v celku jasný. Základným predpokladom je dosiahnuť potrebný stupeň ich motivácie konať. Ten je vždy závislý od možného prínosu pre jednotlivca či skupinu. V tomto prípade je rozhodujúcim motívom možnosť zlepšenia celkovej kvality života. Preto bude potrebné jednoducho, zrozumiteľne na praktických príkladoch vysvetľovať obyvateľom vo vzájomných súvislostiach tri základné veci:

1. čo by mali robiť
2. prečo by to mali robiť - čo z toho budú mať (priamo alebo nepriamo, vo všetkých časových horizontoch)
3. ako to robiť čo najlepšie (najúčinnšie, najefektívnejšie, naj...)

Za týmto cieľom bude potrebné v prvom rade dobudovať technickú a sociálnu infraštruktúru (vedeckotechnologické parky a centrá excelentnosti, inovačný klaster garantujúci tvorbu proinovačného prostredia,...) a následne v druhom rade kreovať poradenskú sieť, ktorá by mala byť koncipovaná ako časovo vymedzený nástroj pomoci miestnym a regionálnym spoločenstvám pri praktickej realizácii nutnej aktivácie doteraz zaostávajúceho regionálneho rozvoja s cieľom reálneho, nielen verbálne deklarovaného, výrazného zvýšenia miery využívania miestneho potenciálu v záujme zrýchlenia tempa sociálneho a hospodárskeho rozvoja Košického kraja.

Kostru poradenskej siete by mala tvoriť profesionálna skupina špeciálne vyškolených a vedených odborníkov (mentorov, trénerov), zoskupených do hierarchicky usporiadanej štruktúry, pôsobiacich priamo v teréne medzi členmi spoločenstiev cieľového územia. Ich úlohou je hlavne naučiť, radiť, iniciovať a organizovať s cieľom podnecovať miestnych obyvateľov a predstaviteľov organizácií k rozvojovým aktivitám.

Cieľom je spoločne identifikovať miestny potenciál a zdroje, nájsť prienik individuálnych a skupinových záujmov, zostaviť konkrétne projekty konkrétnych subjektov pre efektívne využitie potenciálu, zoskupiť projekty do strategického plánu (programu) rozvoja územia (mikroregiónu) a následne priamo napomáhať pri ich realizácii. Okrem odbornej pomoci by mali mať tréneri ešte jednu, rovnako dôležitú, úlohu. „Byť motorom“.

Z územného hľadiska je pôsobnosť poradenskej siete vymedzená územím Košického samosprávneho kraja. Organizačná štruktúra poradenskej siete bude hierarchicky usporiadaná v troch úrovniach, z ktorých každá zodpovedá za plnenie úloh a cieľov na zverenom území.

1. miestny kouč – na úrovni mikroregiónu
2. okresný kouč
3. riaditeľ poradenskej siete (s tímom)

Je treba si uvedomiť, že máme len takú ekonomiku, akí sme my sami. Výhodou navrhovaného riešenia je skutočnosť, že jeho realizácia nie je závislá na vonkajších faktoroch, ale len na „domácom“ rozhodnutí.

Ako sme uviedli v časti 1.3, spolupracujúce siete, s pozitívnym dopadom na potenciálnu tvorbu nových pracovných miest v oblasti znalostnej ekonomiky, sú **klastre**, ktoré sú v súčasnej dobe považované za dôležitú súčasť inovačných systémov a za efektívny nástroj zvyšovania konkurencieschopnosti regiónu. Vznik teórie klastrov vychádza z

aglomeračných výhod, ktoré spomínal už Alfred Marshall na prelome 19. a 20. storočia. Definícií klastra je veľké množstvo, ale v zásade sa zhodujú v týchto bodoch:

1. Ide o skupinu podnikov a ďalších inštitúcií, ktoré sú prepojené v rámci určitého odvetvia
2. Subjekty v klastru sú lokálne koncentrované
3. Tieto subjekty nielen spolupracujú, ale tiež spolu súťažia
4. Sú buď založené na vede a výskume alebo tzv. tradičné

Klaster nemusí byť inštitúcia s adresou, ale môže byť aj voľné združenie. Sú určené predovšetkým pre malé a stredné podniky napriek tomu môže byť ich vplyv až globálny. Činnosť klastrov je dôležitým faktorom rozvoja daného regiónu, pretože podnecuje odborovú špecializáciu regiónu. Dôležitým rysom činnosti klastrov je prepájanie aktivít podniku a výskumných organizácií. Klaster by mali byť iniciátormi spolupráce vo vede a výskume a mali by tým zlepšovať využitie výsledku vedy a výskumu v inováciách.

Ďalším príkladom spolupracujúcich sietí s potenciálom ovplyvniť tvorbu nových pracovných miest v oblasti znalostnej ekonomiky sú **technologické platformy**. Rozdiel medzi klastrami a technologickou platformou je v spôsobe, ktorým by mali siete v oblasti vedy a výskumu spolupracovať. Klaster zlučuje predovšetkým malé a stredné podniky. Platformy by mali združovať najvýznamnejšie subjekty vybraných odborov vrátane orgánov štátnej správy. Preto by technologické platformy mali byť schopné navrhovať strategicky významné témy výskumu a mali by byť partnerom verejnej správy pri definovaní smerov podpory vedy a výskumu v strednodobom až dlhodobom horizonte. Podľa Európskej Komisie sú technologické platformy združenia, ktoré prepájajú najvýznamnejšie subjekty (typicky priemyselné podniky, obchodné združenia a zväzy, univerzity a ďalšie výskumné organizácie, finančné inštitúcie, národné orgány verejnej správy, asociácie užívateľov a spotrebiteľov) v strategicky dôležitých odboroch ekonomiky daného štátu (regiónu). Cieľom týchto združení je podporovať spoločnú diskusiu nad dôležitými otázkami budúceho vývoja. Inak povedané, technologické platformy predstavujú diskusné fóra, kde sú zastúpení najvýznamnejší predstavitelia odboru z rôznych názorových skupín, ktoré vytvára predpoklady pre dosiahnutie široko prijímaného konsenzu technologického vývoja v danej oblasti.

Nástrojom a konkrétnym výstupom technologických platform je definícia vízie strednodobého až dlhodobého technologického vývoja. Navrhnutá vízia by mala byť široko prijímaná názorovo rôznorodými skupinami a zároveň by ju technologická platforma mala byť schopná realizovať, preto by technologické platformy mali byť schopné mobilizovať výskumné a inovačné kapacity (nielen) svojich členov. Naplnením tejto vízie by sa malo dosiahnuť lepšie postavenie daného odboru na trhu s významným pozitívnym dopadom na konkurencieschopnosť celého štátu (regiónu). Technologické platformy tak prispievajú vďaka komunikácii so zástupcami verejného sektora k odstraňovaniu administratívnych bariér technologického rozvoja, vďaka spoločnej diskusii poskytujú podnety pre rozvoj nových technológií a identifikujú významné sociálne a ekonomické témy a v neposlednom rade uľahčujú šírenie nových poznatkov. Funkčná platforma by mala združovať minimálne 7 až 10 členov, z ktorých by približne tretina mali byť výskumné organizácie. Príliš veľa členov môže sťažiť koordináciu a fungovanie technologického platformy. Veľmi dôležitá je tiež účasť priemyselných podnikov, ktoré by mali byť zárukou, že výsledky činnosti technologického platformy budú prakticky využité. Z pohľadu založenia technologických platform v Košickom kraji je veľký potenciál pre oblasť cloudových riešení a aplikácií v oblasti internetu, v oblasti robotiky je platforma, ktorá sa zaoberá servisnou robotikou a vzťahom robot človek pre striebornú ekonomiku, ako aj platforma pre oblasť biomedicíny.

Každá z týchto spolupracujúcich sietí, klastrov alebo technologických platform, potrebuje vo svojej fáze rozbehu ale i prevádzky, ak plní verejne prospešné funkcie, aj verejnú podporu, či už finančnú alebo materiálnu.

Špecifický cieľ č. 1.3 Tvorba nových pracovných miest v oblasti kreatívneho priemyslu

Jedným z vnútorných rozvojových potenciálov regiónov je aj kreativita ľudských zdrojov, ktoré spolu s kultúrnymi zdrojmi tvoria súčasť tzv. kreatívnej ekonomiky. Kultúrny a kreatívny sektor má ako katalyzátor inovácií značný potenciál pre riešenie tvorby hospodárskeho rastu a ako sektor má významný podiel na zamestnanosti. V súčasnosti predstavuje 4,5 % HDP a 8,5 mil. pracovných miest na úrovni EU, v SR je to približne 4% HDP a viac než 4% podiel z celkového počtu pracovných miest.

Ak by sa nám podarilo vytvoriť prostredie podporujúce kreatívnych podnikateľov, môžeme pomocou inovácií rozvíjať novú generáciu produktov s vysokou pridanou hodnotou a služieb, ktoré zlepšia ekonomiku celého regiónu a zvýšia kvalitu života v Košickom kraji.

Digitálne technológie v súčasnosti zmenili spôsob tvorby, výroby, distribúcie, všetkých odvetví kultúrneho a kreatívneho priemyslu. IT sektor predstavuje v tomto zmysle kľúčového partnera pre kreatívny priemysel. Zároveň prepájanie cestovného ruchu a kreatívneho priemyslu je celosvetovým trendom, pretože kreatívne produkty a služby prispievajú vďaka svojej symbolickej hodnote k atmosfére a výnimočnosti jednotlivých lokalít. Z tohto dôvodu sa javia nové médiá a multimediálny priemysel perspektívnymi pre budovanie kreatívnej ekonomiky v Košickom kraji.

Oblasť nových médií, ktoré vznikajú vďaka digitálnym technológiám a menia prístup k tvorbe a šíreniu umenia je perspektívnou a vzhľadom k silnému IT sektoru a skúsenostiam Košice IT Valley ideálnou špecializáciou pre mesto Košice. Vzdelávanie v tejto oblasti poskytuje Fakulta umení na Technickej univerzite v Košiciach, ako aj viaceré stredné školy. V tejto oblasti existuje v Košiciach viacero spoločností, ktoré sú nositeľom unikátneho know-how a zároveň existuje dopyt, hlavne zo strany IT sektora, čo je zárukou dlhodobej udržateľnosti. Táto oblasť je aj prioritnou oblasťou pre špecializáciu podľa Master plánu kreatívnej ekonomiky a ambíciou získania titulu UNESCO Creative City v tejto kategórii pre Mesto Košice.

Košický samosprávny kraj je zriaďovateľom viacerých inštitúcií, ktoré sa okrem kultúry a umenia venujú tradičným remeslám. Tieto remeslá sa Košický samosprávny kraj snaží prepájať aj v rámci programu Terra Incognita.

Vízia Master plánu pre Košice definovala aj ambíciu vytvoriť v Košiciach európske centrum dizajnu, keďže dizajn je motorom inovácií v ostatných odvetviach. Fakulta umení Technickej univerzity v Košiciach má katedru dizajnu a dizajn sa vyučuje aj na viacerých stredných školách v regióne.

Dnešní a budúci absolventi kreatívnych študijných odborov, u ktorých je veľmi vysoká pravdepodobnosť, že sa chcú alebo budú chcieť uplatniť vo svojom odbore, vytvárajú ľudský kapitál, ktorý je hlavným predpokladom kreatívnej činnosti. Študentov a absolventov, či talenty týchto odborov, je však potrebné lepšie pripraviť na trh práce, resp. na zakladanie podnikov a ich uplatnenie v trhovom prostredí. Potrebujú získať predovšetkým praktické skúsenosti z prostredia vývoja, produkcie a predaja kreatívnych výrobkov a služieb a tiež získať vedomosti a zručnosti z prostredia podnikania. Táto skupina kreatívnych profesionálov na jednej strane potrebuje získať reálne pracovné skúsenosti vo svojom odbore, aby bola ďalej uplatniteľná na trhu práce, ktorý primárne odmieta absolventov bez praxe. Na druhej strane sa táto skupina môže uplatniť prostredníctvom vlastného podniku, kde potrebuje okrem podnikateľských zručností rozvíjať vlastné portfólio produktov a služieb založené na inováciách a s využitím informačných technológií.

Rozvoj kreatívneho talentu, jeho podnikateľského ducha a podpora netechnologických inovácií s použitím informačných technológií bude zabezpečená prostredníctvom založenia

kreatívneho centra lokalizovaného v meste Košice a podpory kreatívnych činností. Kreatívne centrum by malo byť inštitúciou, ktorá bude vytvárať organizačnú a podnikateľskú kultúru a mala by umožňovať nasledujúce služby kreatívnym osobám a subjektom:

- služby otvoreného ateliéru
- služby kreatívneho inkubátora
- služby kreatívneho akcelerátora
- networkingové služby (sieťovanie)
- služby zvýhodneného dlhodobého prenájmu pracovného priestoru a technológií
- služby zvýhodneného krátkodobého prenájmu pracovného priestoru a technológií
- komerčné prenájmy

V rámci kreatívneho centra sa vybuduje špecifická rozvojová infraštruktúra, ktorá bude zahŕňať priestory ako experimentálna umelecká a kreatívna zóna, konzultačné priestory, co-working kancelárie a umelecké a produkčné štúdiá, dielne, ateliéry s technologickým vybavením (IT, zariadenie dielni ako fablab – (2D, 3D roboti), laser-cut-scénické vybavenie, diy vybavenie, digitallab – multimedialne, vybavenie, soundlab – zvukové vybavenie, foodlab, vybavenie pre prácu s textilom a pod.), seminárne a konferenčné priestory. Táto infraštruktúra bude k dispozícii jednak účastníkom inkubačných aktivít počas doby „inkubovania“, ďalej „jednorazovým“ užívateľom, ale aj etablovaným subjektom kreatívneho sektora s cieľom poskytnutia priestoru pre dlhodobé užívanie. Podrobná špecifikácia infraštruktúry a služieb bude rozpracovaná v Stratégii rozvoja kreatívneho priemyslu v Košickom kraji.

Špecifický cieľ č. 1.4 Tvorba nových pracovných miest v oblasti logistického priemyslu

Medzi najväčšie výhody Košického kraja patrí jeho vhodná geografická poloha. Košický kraj tvorí východnú hranicu Európskej únie. Hranica so Zakarpatskou oblasťou (Ukrajina) tvorí vonkajšiu Schengenskú hranicu. Mesto Košice je počtom obyvateľov druhé najväčšie mesto v SR a prirodzeným centrom nielen Košického kraja ale aj prihraničných regiónov v Maďarsku, Poľsku a na Ukrajine. Zároveň je križovatkou ciest európskeho významu v smere:

- západ - východ (z Českej republiky, z Rakúska na Ukrajinu a ďalej do Ruskej federácie)
- sever - juh (z Poľskej republiky a pobaltských štátov v smere na Maďarskú republiku a ďalej na Balkán).

Cez územie Košického kraja v smere východ – západ prechádza vetva č. Va medzinárodného koridoru č. V, ktorý spája Taliansko, Slovinsko, Chorvátsko, Maďarsko, Slovensko a Ukrajinu. Zároveň Košický samosprávny kraj v súčasnosti vyvíja aktivity k podpore severo - južného dopravného koridoru Via Carpatia. Medzinárodné letisko Košice je druhé najväčšie letisko na Slovensku. Nachádza sa v blízkosti budovaných logistických parkov. Jeho využitie sa v súčasnosti orientuje na civilnú vnútroštátnu dopravu, medzinárodnú osobnú a cargo dopravu. Potenciál Košického letiska spolu s technologickými a logistickými parkmi môže v budúcnosti ďalej narastať.

Všetky tieto predpoklady predurčujú Košický kraj na podporu budovania logistického priemyslu. Logistika sa v súčasnosti stáva nástrojom získavania a udržania konkurenčnej výhody a v globalizovanom svete je kľúčovým prvkom pre zlepšenie ziskovosti podnikania. Medzi infraštruktúrou a logistikou existuje veľmi blízky vzťah. Ten súvisí nielen s diaľnicami, ale aj so širším konceptom podpory efektívnej mobility tovaru, ľudí a služieb – či už cez modernizované železnice, centralizované sklady a logistické centrá, kvalifikovane

budované priemyselné parky, špičkové internetové prepojenia alebo podporné nástroje pre pohyb terajších, či potenciálnych pracovníkov.

Medzi základné služby poskytované logistickými parkami patria skladovacia logistika, skladovanie v tuzemských a verejných colných skladoch, skladovanie nebezpečného tovaru, colná deklarácia, kompletizácia zásielky, delenie, balenie, triedenie, etiketovanie, distribúcia a skladovanie chladeného, mrazeného, suchého tovaru, príprava tovaru, iné dohodnuté služby, medzinárodná špedícia. Odborné profesie, ktoré si nárokuje segment logistiky sú široké. Reprezentujú portfólio pracovníkov od nižšieho vzdelania až po vysoko špecializované IT profesie, finančné služby, logistické a špeditárske služby vrátane certifikačných a kontrolných služieb kvality.

Špecifický cieľ č. 1.5 Tvorba nových pracovných miest v oblasti cestovného ruchu

Cestovný ruch tvorí dôležitú súčasť regionálnej ekonomiky Košického kraja. Krajina a prírodné prostredie Košického kraja je žiadaný atraktívny cieľ pre turistov a poskytuje možnosti pre vznik nových produktov v cestovnom ruchu. Na to aby sa cestovný ruch v Košickom kraji vyvíjal ako odvetvie, je nevyhnutné zabezpečiť jeho ekonomické efekty pre región. Tie sa prejavujú v podobe spotreby prichádzajúcich turistov na produkty cestovného ruchu pozostávajúce z tovarov a služieb poskytovaných predovšetkým podnikateľskými subjektmi, ktoré v regiónoch, či v destináciách cestovného ruchu pôsobia. Prosperujúci podnikateľský sektor v cestovnom ruchu súčasne s rastom dopytu vytvára nové pracovné miesta a má potenciál pritiahnúť zručných pracovníkov všetkých stupňov kvalifikácie.

Vidiecky cestovný ruch patrí vo svete k pomerne široko využívanému druhu cestovného ruchu. Aj napriek skutočnosti, že Slovensko má dobré podmienky na jeho rozvoj, v našich podmienkach je vidiecky cestovný ruch málo rozvinutý.

Na území Košického kraja pôsobia zariadenia vo vidieckom cestovnom ruchu, ktoré ponúkajú najmä služby súvisiace s gastronómiou (ochutnávky, regionálne špeciality, predaj domácich produktov), tradíciami, remeslami, športovo-rekreačnými činnosťami (jazda na koni, cykloturistika) a inými netradičnými činnosťami ako sú napr. chov domácich zvierat. Košický kraj tak má všetky predpoklady pre úspešný rozvoj vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky. Medzi hlavné nedostatky, ktoré ovplyvňujú aktivity a úroveň zariadení poskytujúcich služby vo vidieckom cestovnom ruchu v našom kraji patria najmä:

- nedostatočný navigačný, informačný systém a rezervačný systém,
- slabá alebo žiadna spolupráca na regionálnej, ale aj na lokálnej úrovni,
- mnohí podnikatelia pracujú inštinktívne, bez náležitej odbornej prípravy v oblasti cestovného ruchu,
- prevláda individualizmus, absentuje vzájomná prepojenosť,
- chýba efektívna marketingová činnosť,
- jednostranne zamerané služby v zariadeniach chýba rozmanitosť ponuky.

Z hore uvedených dôvodov bude potrebné zamerať sa v nasledujúcom období najmä na zintenzívnenie komunikácie s podnikateľmi v tomto segmente, budovanie partnerstiev, zvýšenie odbornosti aktérov v cestovnom ruchu, zvyšovanie kvality poskytovaných služieb (napr. zavedenie systému certifikácie), zlepšenie informačného systému a najmä rozširovanie ponuky, tvorbu produktov v cestovnom ruchu a posilnenie propagačných a marketingových aktivít.

Špecifický cieľ č. 2.1 Tvorba nových pracovných miest podporou vzniku miestnych distribučných a spracovateľských sietí

Rozvoj vidieka je jedným z pilierov spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ. Európa by v tejto oblasti určite dosiahla lepšie výsledky, keby vo väčšej miere podporovala **vytváranie miestnych potravinových sústav**.

Rozvoj miestnych potravinových sústav je osobitne relevantný pre miestne a regionálne samosprávy. Tieto samosprávy majú významnú úlohu pri vymedzovaní, stimulovaní a podporovaní udržateľného rozvoja vidieckeho hospodárstva, ako aj pri vytváraní priaznivých podmienok pre miestne potravinové sústavy. Miestne potravinové sústavy podporujú miestne a regionálne hospodárstvo tým, že zaisťujú zamestnanosť v oblasti poľnohospodárstva a výroby potravín, vrátane spracovania, distribúcie, marketingu, ako aj činností a služieb v oblasti predaja poľnohospodárskej produkcie. Tieto sústavy majú mimoriadny význam v odľahlých vidieckych oblastiach, prímestských oblastiach, horských oblastiach, zraniteľných oblastiach a znevýhodnených oblastiach. Sú podnetom pre zhodnotenie miestneho potenciálu a faktorom zlepšujúcim obraz menej známych a často zanedbávaných území. Keď sa príjmy vynakladajú na miestnej úrovni za miestne vyrobené potraviny, zostávajú v miestnej ekonomike a majú významný vplyv na miestny príjem komunity v porovnaní s bežnými obchodnými sieťami, keď vynaložené príjmy odchádzajú mimo miestnu komunitu a „vysávajú“ tak finančné zdroje miestnej ekonomiky.

Investície do miestnych potravinových sústav tak vedú k oživeniu hospodárstva v znevýhodnených oblastiach, vyšším príjmom pre miestnych výrobcov potravín, intenzívnejšej spolupráci medzi zúčastnenými stranami, oživeniu podnikania, lepšiemu prístupu k miestnym trhom, zvýšeniu zamestnanosti, nižším nákladom a zachovaniu služieb a zariadení na miestnej úrovni. Krátke distribučné kanály vedú k väčšej interakcii a vzájomnému poznávaniu a porozumeniu medzi spotrebiteľmi a výrobcami potravín. Vďaka osobným kontaktom s výrobcami vytvárajú vzťahy založené na dôvere a umožňujú spotrebiteľom okamžitú „vysledovateľnosť“ pôvodu výrobkov. Poskytujú tiež základnú úroveň potravinovej sebestačnosti. Ponuka miestnych výrobkov, ktoré majú autentický, tradičný, originálny, udržateľný, sezónny alebo iný miestne cenený charakter, podporuje sociálnu súdržnosť a pocit spolupatričnosti a povzbudzuje miestne spoločenstvo k tomu, aby sa správalo šetrne k životnému prostrediu. Miesta, kde sa predávajú miestne výrobky, ako napr. stánky priameho predaja alebo trhoviská, sú často súčasťou procesu sociálneho a profesionálneho začlenenia spotrebiteľov, výrobcov a predajcov. Podľa filozofie hnutia Slow Food o udržateľných potravinových spoločenstvách **majú spotrebiteľia základné právo** na miestne vyrobené, chutné a zdravé potraviny. Toto hnutie takisto zastáva názor, že tieto spoločenstvá by mali byť prepojené v globálnej sieti. Prístup k čerstvým výrobkom v krátkom čase v rámci predaja miestnych výrobkov prispieva k zlepšovaniu verejného zdravia vďaka rozmanitosti stravy a uchovávaniu všetkých organických vlastností potravín (ktoré sa dlhodobým skladovaním poškodzujú).

Miestne potravinové sústavy sú prínosom aj pre životné prostredie vďaka udržateľnejším výrobným postupom, zmenšeniu nežiaducich vplyvov dopravy (potravinové míle) a príležitostiam na vytvorenie cyklických systémov založených na organickom odpade, zvyškoch a energii z obnoviteľných zdrojov. Každá potravina má „potravinové míle“, v dôsledku ktorých vznikajú emisie oxidu uhličitého a ktoré sú výsledkom prepravy z oblasti výroby k spotrebiteľovi. Týka sa to čerstvých aj spracovaných potravín (aj ich zložiek). Miestne potravinové sústavy prispievajú k zníženiu počtu potravinových míľ, ktoré produkuje spoločenstvo. Miestne vyrobený potravinový výrobok by mal zanechávať nižšiu uhlíkovú stopu ako podobný výrobok, ktorý bol dovezený. Túto stopu je možné vypočítať pomocou

analýzy životného cyklu výrobku. Preto budovanie miestnych potravinových sústav bude hlavnou prioritou tohto špecifického cieľa.

Špecifický cieľ č. 3.1 Podpora rozvoja komunitného spôsobu života

Rastúca nezamestnanosť sa stáva z ekonomického aj sociologického pohľadu veľmi vážnym problémom, s ktorým si politici nevedia rady (nielen u nás, ale ani vo svete). Celosvetový masový nárast nezamestnaných v posledných tridsiatich rokoch, ktorý je priamym dôsledkom globalizácie, robí z nezamestnanosti neriešiteľný problém. Neriešiteľný z pohľadu reálnych možností verejných rozpočtov. Je treba si uvedomiť, že nezamestnanosť a z nej vyplývajúca sociálna exklúzia sú priamymi dôsledkami trhového hospodárstva (kapitalizmu). Takže riešiť súčasnú nezamestnanosť pokusmi o návrat vylúčenej pracovnej sily na „kapitalistický“ trh práce (čo robí väčšina súčasných stratégií pre sociálne vylúčených) je systémovým nezmyslom, najmä ak ide o veľkú masu nezamestnaných. Nemôžeme predsa dôsledok riešiť jeho príčinou! Svetová banka spolu s Medzinárodnou organizáciou práce a Organizáciou pre hospodársku spoluprácu zverejnili varovanie, že ak vývoj na pracovnom trhu bude pokračovať v doterajšom trende svet bude čeliť kríze pracovných miest. Len v roku 2014 chýbalo vo svete 600 miliónov pracovných miest. To jasne deklaruje skutočnosť, že nie je dostatok platenej práce pre všetkých záujemcov o prácu.

Snaha o maximalizáciu zisku sa stala v súčasnosti jediným cieľom podnikania. Práve táto snaha vedúca k racionalizačným opatreniam, ktoré majú za cieľ zvýšiť konkurencieschopnosť podnikania spôsobuje nahrádzanie ľudskej práce automatmi a robotmi, rovnako aj stagnácia rastu miezd s cieľom zvyšovania produktivity práce. Preto priemyselné odvetvia zaznamenávajú permanentný pokles dopytu po zamestnancoch, ktorí sa následne presúvajú do sektoru služieb. Sektor služieb je však veľmi závislý na vnútornej spotrebe, ktorá zase nemôže rásť ak stúpa nezamestnanosť a sú zmrazené mzdy. Takto vzniká začarovaný kruh, alebo presnejšie narastajúca špirála, ktorá spôsobuje permanentný nárast nezamestnanosti.

Uvedené fakty nás oprávňujú k tvrdeniu, že v celkovej mase nezamestnaných určite existuje skupina ľudí, ktorá bola z rôznych príčin vytlačená z trhu práce z dôvodu svojej nadbytočnosti (nepotrebnosti pre trh práce) a ktorá napriek tomu nestratila pracovné návyky a chce si uplatniť právo na prácu, ako svoje základné sociálne ľudské právo. A tu prichádzame k základnej otázke: **„Kde, alebo akým spôsobom si má táto sociálna skupina uplatniť svoje právo na prácu, keď existujúci trh práce nevytvára dostatok voľných pracovných miest, pretože by to ohrozilo jeho hlavný cieľ, ktorým je maximalizácia zisku?“**

A logicky nasleduje ďalšia otázka: „Ak je pri riešení nesystémové použiť na riešenie problému veľkej masy nezamestnaných metódy používané v trhovom hospodárstve, aké iné metódy môžeme použiť?“ Niektorí politickí filozofi vidia riešenie v komunitnej ekonomike (družstevný sektor).

Naším hlavným cieľom bude navrhnuť taký funkčný model inštitúcie, ktorá umožní uvedenej sociálnej skupine nezamestnaných hľadajúcich si prácu, zamestnať sa na tzv. „sociálnom“ trhu práce, ktorý nie je totožný so súčasne existujúcim trhom práce. Uvedomujeme si terminologickú nepresnosť, ale je potrebné výrazne odlíšiť tieto dva trhy práce. Cieľom súčasného trhu práce je maximalizácia zisku podnikateľa. Cieľom „sociálneho“ trhu práce je umožniť členom komunity uplatniť si právo na prácu (zisk tu nie je vôbec podstatný a prípadné straty môžeme predpokladať uhrádzať z verejných zdrojov). Kým súčasný trh práce presadzuje otvorenosť a slobodný pohyb tovarov a služieb (globalizačné tendencie), „sociálny“ trh práce je uzavretý buď na samotnú komunitu, alebo má interakcie

len v rámci malého územia regiónu (antiglobalizačné tendencie). Tu je vidieť zásadný rozdiel v požiadavkách oboch trhov práce.

Hlavným cieľom nášho úsilia teda bude navrhnúť funkčný model takej inštitúcie, ktorej jediným cieľom bude poskytnúť ľuďom prácu formou uspokojovania ich vlastných osobných a spoločenských potrieb (teda nie formou ich repatriácie na súčasný trh práce, resp. ich prípravou pre potreby súčasného trhu práce). To sa samozrejme bude týkať len tej časti populácie, ktorá bolo vytlačená zo súčasného trhu práce a stratila reálnu šancu sa naň vrátiť.

2.3.2. Výber strategických cieľov v sociálnej oblasti

Industriálny systém tvoril základ ekonomiky a spoločnosti prakticky posledných dvesto rokov, počas ktorých prešiel obdobím zrodu, rozkvetu až postupne začal vyčerpávať svoj rozvojový potenciál a prešiel do fázy úpadku. Už v prvej polovici dvadsiateho storočia sa začali objavovať prvé náznaky vyčerpávania sa industriálneho systému a začala sa prejavovať potreba hľadania alternatívy k tomuto systému resp. možnosti jeho korekcie alebo vedomej transformácie⁴ smerom k trvalo udržateľnému rozvoju. Negatívne dôsledky globalizácie, ako jednej z posledných fáz industriálneho systému sú tak postupne vyvažované procesmi regionalizácie. Transformácia a reštrukturalizácia európskych regiónov sú jednou z kľúčových tém sociálnych, ekonomických a priestorovo-plánovacích diskusií súčasnosti. Región je pritom chápaný ako priestor, v ktorom sú sprostredkované a reprodukovvané obsahy spoločenského povedomia (hodnoty, kultúra, vzorce správania, normy). Takýto priestor je v tomto ponímaní oveľa viac sociálnou ako fyzickou kategóriou⁵. Tento sociálny priestor môžeme charakterizovať pomocou regionálnej identity, ktorá je jednak súhrnom činiteľov vopred daných (prírodné podmienky, geomorfológia terénu), jednak činiteľov vyplývajúcich z minulosti a histórie a jednak činiteľov vytváraných a pretváraných každodennou praxou (spôsob rozhodovania, aplikácia hodnôt). Preto budovanie regionálnej identity sa stáva jednou z limitujúcich podmienok efektívneho regionálneho rozvoja. Bez regionálnej identity si prakticky nie je možné predstaviť efektívny regionálny rozvoj. Okrem toho, že regionálna identita sa usiluje aktívne odolávať globalizačným tendenciám, zlepšuje miestnu a regionálnu spoluprácu na všetkých úrovniach, čím v konečnom dôsledku prispieva ku tvorbe nových pracovných príležitostí a trvalej udržateľnosti ekonomických a ďalších aktivít v danom území. Nástrahami pri budovaní regionálnej identity sú najmä technologický pokrok, globalizácia, urbanizácia a poškodzovanie životného prostredia. Tieto fenomény vplývajú na životný štýl obyvateľstva, jeho narastajúcu mobilitu, ktorá búra priestorové hranice a tým narúša tradičnú sociálnu štruktúru⁶.

Snaha o posilnenie regionálnej identity v Košickom kraji ovplyvnila aj výber nasledovných strategických cieľov v sociálnej oblasti.

---

⁴ Porov. Ing. Klinec I., Alternatívne ekonomické teórie podporujúce smerovanie k trvalo udržateľnému rozvoju, Prognostický ústav SAV Bratislava, 2000

⁵ Pozri. Matej Jaššo, Regionálna identita a jej priemet v strategickom plánovaní, Spectra, Centre of Excellence, Oddelenie priestorového plánovania, Ústav manažmentu STU Bratislava, <http://www.spectra-perseus.sk/Community/Forums/Priestorove-planovanie-Svk/Regionalna-identita-a-jej-priemet-v-strategickom-planovani>

⁶ Porov. RNDR. JURAJ SILVAN, CSC., Miestna a regionálna identita ako udržateľný zdroj národného bohatstva, internet

Strategický cieľ č. 4 Posilňovanie regionálnej identity cestou podpory rozvoja občianskej spoločnosti

Špecifický cieľ č. 4.1 podpora rozvoja spoločenskej zodpovednosti podnikania

Špecifický cieľ č. 4.2 podpora zvyšovania občianskej participácie podporou združovania obyvateľov a vzniku záujmových skupín

Strategický cieľ č. 5 Posilňovanie regionálnej identity cestou podpory rozvoja sociálnych ľudských práv

Špecifický cieľ č. 5.1 skvalitňovanie poskytovania sociálnych služieb

Špecifický cieľ č. 5.2 zlepšenie zdravotného stavu obyvateľstva

Špecifický cieľ č. 5.3 skvalitnenie systému vzdelávania

Špecifický cieľ č. 5.4 riadená migrácia

Strategický cieľ č.6 Posilňovanie regionálnej identity cestou podpory rozvoja dobrovoľníctva

Špecifický cieľ č. 6.1 podpora vzniku a činnosti Regionálneho centra dobrovoľníctva

Špecifický cieľ č. 6.2 podpora budovania infraštruktúry dobrovoľníctva

Strategický cieľ č.7 Posilňovanie regionálnej identity rozvojom kultúrneho dedičstva

Špecifický cieľ č. 7.1 zachovanie kultúrneho dedičstva

2.3.2.1. Popis špecifických cieľov v sociálnej oblasti

Špecifický cieľ č. 4.1 podpora rozvoja spoločenskej zodpovednosti podnikania

Pojem spoločenská zodpovednosť (Corporate social responsibility – CSR) označuje dobrovoľné úsilie firiem v starostlivosti o zamestnancov, vo férovom prístupe k zákazníkom, v etickom riadení podniku, v ochrane životného prostredia a v spolupráci s miestnou komunitou. Skratkou by sa dalo vyššie uvedené vyjadriť sloganom „zodpovedne podnikajte a pracovať sa oplatí“.

Zodpovedné správanie sa podnikov je dôležité zvlášť vtedy, keď subjekty súkromného sektora poskytujú verejné služby. CSR ponúka súbor hodnôt dodržiavaním ktorých si firmy zvyšujú svoj kredit u zákazníkov, u svojich odberateľov, stávajú sa dôveryhodnejšími. Tieto hodnoty sú obzvlášť dôležité v časoch stresu, krízy a tvrdého konkurenčného boja, ktorým sú podnikatelia vystavení.

Spoločenská zodpovednosť firiem je téma, ktorá je v Košickom kraji, ale aj na Slovensku stále považovaná za novú a nezaužívanú. V regióne východného Slovenska je informovanosť a zapojenie do aktivít spoločenskej zodpovednosti (CSR) v rámci podnikateľskej komunity na pomerne nízkej úrovni, najmä čo sa týka malých a stredných podnikov (MSP). Výnimkou sú prevádzky veľkých medzinárodných podnikov, ktoré si praktiky CSR osvojili od svojich materských podnikov v zahraničí a stali sa integrálnou súčasťou ich imidžu, ich prístupu akým sa presadzujú v konkurenčnom prostredí voľného trhu u nás v SR ale najmä vo svete (napr. U.S.Steel, Embraco, T Systems, NESS a iní).

V Košickom kraji boli v minulosti pokusy o podporu a šírenie informácií o CSR. Tieto aktivity boli však izolované, boli jednorazové a chýbala im koordinácia, dlhodobá a systematická podpora. V súčasnosti neexistuje v Košickom kraji žiadna platforma na prenos poznatkov medzi regionálnymi lídrami CSR a začiatníkmi, vytváranie kontaktov a budovanie kapacít. Veľké podniky (o ktorých sme hovorili vyššie) sú členmi Business Leader Fóra na celoslovenskej úrovni a ich aktivity v regióne v oblasti CSR sa sústreďujú len na ich dodávateľské reťazce. Žiadny z regionálnych subjektov pôsobiacich v oblasti propagácie CSR neposkytuje prístup k informáciám o CSR vo všetkých jeho dimenziách, zahŕňajúc metodiky, príručky a nástroje. Preto sa javí nevyhnutné vytvorenie regionálnej platformy CSR.

Priaznivé dopady CSR sa môžu prejavíť vo viacerých oblastiach:

- a) **v ekonomickej oblasti:** posilňovanie starostlivosti o zákazníkov, etické správanie sa na trhu, zvyšovanie bezpečnosti výrobkov, riadenie kvality a certifikácia výrobných postupov, požiadavky na primerané správanie sa dodávateľov;
- b) **v environmentálnej oblasti:** znižovanie zaťaženia odpadmi či negatívnymi následkami, úspora energií a prírodných zdrojov, využívanie alternatívnych zdrojov energie, recyklácia druhotných surovín, zavádzanie zelených technológií, podpora environmentálnych projektov zlepšujúcich životné prostredie;
- c) **v sociálnej oblasti:** sociálna a zdravotnícka starostlivosť o zamestnancov, vzdelávanie zamestnancov, zvyšovanie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, zabezpečenie rovnováhy medzi pracovným a rodinným životom zamestnancov, ochrana ľudských práv a nediskriminácia, posilňovanie rovnakého zaobchádzania s rôznymi skupinami zamestnancov, podpora miestnej komunity a subjektov zlepšujúcich život v nej.

Na rozdiel od veľkých firiem, ktoré sú motivované externými vplyvmi, v prípade malých firiem je interný aspekt a osobná motivácia vlastníka pravdepodobne najdôležitejším momentom zapájania sa do CSR. Osobný záujem, vnútorné uspokojenie, pocit morálnej zodpovednosti, túžba realizovať moderné podnikateľské postupy a snaha vrátiť niečo späť miestnej komunite sú hlavnými motívmi, ktoré majitelia malých firiem uvádzajú ako dôvody zapojenia sa v CSR. Ďalej sú to i dobrá reputácia, publicita a imidž, čo však nie sú hlavné hnacie sily, skôr následok CSR, pretože na malé firmy nevpávajú externí akcionári, ako je tomu u veľkých firiem. Angažovanosť v miestnej komunite sa často sústreďuje na spoluprácu so školami, dobrovoľnícku činnosť a účasť na charitatívnych podujatiach.

Špecifický cieľ č. 4.2 podpora zvyšovania občianskej participácie podporou združovania obyvateľov a vzniku záujmových skupín

V dôsledku nerovnomerného prerozdelenia bohatstva je neustále narastajúca početne veľká masa ľudí vytláčaná na perifériu spoločnosti. Ak k tomu prirátame vysokú zadlženosť verejných rozpočtov, od ktorých sa očakáva riešenie týchto externalít, máme tu neriešiteľný problém. Neriešiteľný z pohľadu reálnych možností verejných rozpočtov.

Jedným z charakteristických pozostatkov minulého režimu je spoliehanie sa mnohých ľudí na pomoc štátu, verejných inštitúcií alebo politikov. Je tu neopodstatnené presvedčenie, že niekto iný za mňa bude riešiť moje problémy. Je treba si uvedomiť, že v súčasnosti žijeme v trhovom hospodárstve (kapitalizme) a tu sa jednoducho človek musí dokázať postarať sám o seba. Štát, verejné inštitúcie alebo politici, napriek ich prípadnej ochote a úsiliu, pomôcť nedokážu, práve pre limitované možnosti verejných rozpočtov. Napríklad ak prídu učitelia alebo zdravotné sestry za príslušným ministrom s požiadavkou na zvýšenie platu, tak im s veľkou pravdepodobnosťou odpovie, že mu to neumožňuje štátny rozpočet. Takáto pomoc je potom viac symbolická ako reálna, pretože verejné rozpočty v dnešnej dobe všade zápasia

so zadlženosťou a nemôžu vyčleniť prostriedky v požadovanom a potrebnom množstve na neustále narastajúcu masu odkázaných. Preto uvedená skupina ľudí s veľkou pravdepodobnosťou márne očakáva pomoc od verejnej správy. Verejná správa by mala vážnejšie pristupovať k varovaniu Svetovej banky, že v prípade ak bude pokračovať súčasný vývoj na trhu práce, svet bude čeliť globálnej kríze pracovných miest. Spoločná správa Svetovej banky, Medzinárodnej organizácie práce a Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj potvrdzuje, že v súčasnosti chýba vo svete 600 miliónov pracovných miest. Toto varovanie jasne dokumentuje skutočnosť, že niet dostatok platenej práce pre všetkých.

Preto by si ako odkázaní ľudia tak aj verejná správa mali neriešiteľnosť tejto situácie uviesť a hľadať také riešenia problému, aby si odkázaní ľudia dokázali sami, svojpomocne, zabezpečiť svoje osobné a spoločenské potreby. Nástrojom, ktorý umožňuje takéto riešenie problému sociálnej degradácie odkázaných ľudí je fungujúca občianska spoločnosť.

Pod pojmom občianska (civilná) spoločnosť rozumieme celý súhrn dobrovoľných občianskych a spoločenských organizácií a inštitúcií. Pre fungujúcu občiansku spoločnosť je charakteristický vysoký podiel účasti občanov na spravovaní vecí verejných cestou nepolitických štruktúr, či už je to cestou mimovládnych organizácií alebo angažovaním sa neorganizovaných jednotlivcov.

Nutnou podmienkou pre budovanie funkčnej občianskej spoločnosti je opora v legislatíve upravujúcej politické práva. V tejto oblasti nevidíme vážne bariéry, ktoré by bránili budovaniu občianskej spoločnosti v Košickom kraji. Legislatívne je ošetrované právo združovať sa, právo zhromažďovať sa, právo na petície, slobodný prístup k informáciám, tlačové právo a iné. Najväčšiu bariéru, brániacu rozvoju občianskej spoločnosti, však vidíme v malej ochote ľudí združovať sa. A tak nízku ochotu ľudí združovať sa, vidíme ako hlavnú príčinu súčasnej nepriaznivej situácie pri riešení dvoch najzávažnejších problémov v oblasti regionálneho rozvoja v Košickom kraji, rastúcej nezamestnanosti a nízkej výšky miezd. Uprednostňovanie individuálnych stratégií a princípov súťaživosti pred kolektívnym prístupom k riešeniu problémov spôsobuje, že vyhrať môžu len niektorí, samozrejme, tí najschopnejší. Tí, ktorí nepatria k skupine víťazov sa postupne prepádajú na okraj spoločnosti. Preto ako alternatívu k súčasným individuálnym stratégiám vidíme hľadanie cesty, ako uspokojovať miestne potreby, najmä tie kľúčové, ako sú jedlo, odev a energia, z miestnych zdrojov. To však jednotlivec sám nezvládne a nutne musí hľadať možnosti dobrovoľného združenia sa v spoločenstve, ktoré tvoria ľudia s podobnými problémami a ktoré im umožní riešiť svoje problémy a uspokojovať svoje osobné i spoločenské potreby v duchu princípov občianskej spoločnosti.

Činnosť takýchto dobrovoľných spoločenstiev však môže narážať na mnoho legislatívnych a administratívnych bariér, prekonanie ktorých nie je v reálnych silách jednotlivca a často ani silách daného spoločenstva alebo komunity. Preto je nevyhnutné, aby takéto spoločenstvá vytvorili jednotnú spolupracujúcu sieť, v rámci ktorej jednotlivé komunity ľahšie presadia riešenie svojich problémov aj na celospoločenskej úrovni. V demokratických krajinách je totiž základným predpokladom presadenia svojich záujmov schopnosť združovať sa. Táto schopnosť umožňuje vytváranie záujmových skupín. Záujmová skupina je označenie pre zoskupenie jednotlivcov, ktorí nechcú priamo vstúpiť do politiky ale napriek tomu chcú brániť určitý skupinový záujem, či už ekonomického alebo neekonomického charakteru, vytváraním nátlaku na vedenie spoločnosti alebo predstaviteľov politickej moci s cieľom ovplyvniť ich rozhodnutia v prospech cieľov svojej skupiny.

Z uvedeného vyplýva, že jednotlivec má minimálnu šancu zmeniť svoj súčasný nepriaznivý stav a preto je nevyhnutné, aby z pohľadu regionálnej samosprávy boli podporované snahy o združovanie jednotlivcov a vytváranie záujmových skupín a spolupracujúcich sietí, ktoré by dokázali ovplyvniť odbúravanie bariér brániacich riešiť

problémy ľudí na periférii spoločnosti ich vlastnými silami.

Špecifický cieľ č. 5.1 skvalitňovanie poskytovania sociálnych služieb

Európskou sociálnou chartou sa členské štáty Rady Európy dohodli zabezpečiť svojim obyvateľom sociálne práva na zlepšenie ich životnej úrovne a sociálneho blahobytu. Podľa charty je cieľom vnútroštátnej a medzinárodnej politiky uskutočňovanej všetkými primeranými prostriedkami dosiahnutie podmienok na zabezpečenie účinného výkonu okrem iných aj týchto práv a zásad:

- každý má právo na prospech zo sociálnych služieb
- každá staršia osoba má právo na sociálnu ochranu
- každá osoba bez primeraných zdrojov má právo na sociálnu a lekársku pomoc
- každá osoba so zdravotným postihnutím má právo na nezávislosť, na sociálnu integráciu a na účasť na živote spoločnosti.

Článok 14 podrobnejšie upravuje právo na prospech zo sociálnych služieb prijatím vhodných opatrení na:

- podporu alebo organizovanie služby použitím metód sociálnej práce, ktoré pomôžu blahobytu a rozvoju jednotlivcov a skupín v spoločnosti a ich prispôbeniu sa sociálnemu prostrediu
- podporu účasti jednotlivcov a dobrovoľných alebo iných organizácií pri zriaďovaní alebo poskytovaní takýchto služieb.

Zákon o sociálnych službách (zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov, § 12) rozdeľuje sociálne služby podľa druhu nasledovne:

1. sociálne služby krízovej intervencie, ktorými sú:
  - a) terénna sociálna služba krízovej intervencie,
  - b) poskytovanie sociálnej služby v zariadeniach, ktorými sú:
    - nízkoprahové denné centrum,
    - integračné centrum,
    - komunitné centrum,
    - nocľaháreň,
    - útulok,
    - domov na polceste,
    - zariadenie núdzového bývania,
    - nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu,
2. sociálne služby na podporu rodiny s deťmi, ktorými sú:
  - a) pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa a podpora zosúladovania rodinného života a pracovného života,
  - b) poskytovanie sociálnej služby v zariadení dočasnej starostlivosti o deti,
  - c) služba včasnej intervencie,
3. sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku, ktorými sú
  - a) poskytovanie sociálnej služby v zariadení pre fyzické osoby, ktoré sú odkázané na pomoc inej fyzickej osoby a pre fyzické osoby, ktoré dovŕšili dôchodkový vek,
  - b) domáca opatrovateľská služba (ďalej len opatrovateľská služba),
  - c) prepravná služba,
  - d) sprievodcovská služba a predčitateľská služba,
  - e) tlmočnická služba,

- f) sprostredkovanie tlmočnickej služby,
  - g) sprostredkovanie osobnej asistencie,
  - h) požičiavanie pomôcok,
4. sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií, ktorými sú:
- a) monitorovanie a signalizácia potreby pomoci,
  - b) krízová pomoc poskytovaná prostredníctvom telekomunikačných technológií,
5. podporné služby, ktorými sú:
- a) odľahčovacia služba,
  - b) pomoc pri zabezpečení opatrovníckych práv a povinností,
  - c) poskytovanie sociálnej služby v dennom centre,
  - d) podpora samostatného bývania,
  - e) poskytovanie sociálnej služby v jedálni,
  - f) poskytovanie sociálnej služby v práci,
  - g) poskytovanie sociálnej služby v stredisku osobnej hygieny.

Uvedené druhy sociálnych služieb môžu byť poskytované ambulatnou, terénnou formou alebo pobytovou formou prípadne inou formou (napr. telefonicky alebo s použitím telekomunikačných technológií) podľa nepriaznivej sociálnej situácie a prostredia, v ktorom sa fyzická osoba zdržiava.

Ambulantná forma sociálnej služby sa poskytuje fyzickej osobe, ktorá dochádza, je sprevádzaná alebo je dopravovaná do miesta poskytovania sociálnej služby. Miestom poskytovania ambulantnej sociálnej služby môže byť aj zariadenie.

Terénna forma sociálnej služby sa poskytuje fyzickej osobe v jej prirodzenom sociálnom prostredí alebo v jej domácom prostredí.

Pobytová forma sociálnej služby v zariadení sa poskytuje, ak súčasťou sociálnej služby je ubytovanie. Pobytová sociálna služba sa poskytuje ako celoročná sociálna služba alebo týždenná sociálna služba.

V zmysle zákona má poskytovanie terénnej alebo ambulantnej sociálnej služby prednosť pred pobytovou sociálnou službou. Pri pobytovej sociálnej službe má prednosť týždenná pobytová sociálna služba pred celoročnou pobytovou sociálnou službou.

Kompetencie a činnosť Košického samosprávneho kraja v sociálnych službách upravuje zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov. Povinnosti vyplývajúce z tohto právneho predpisu Košický samosprávny kraj plní prostredníctvom referátu pre zariadenia a referátu poskytovania služieb občanovi Odboru sociálnych vecí a zdravotníctva Úradu Košického samosprávneho kraja (ÚKSK).

ÚKSK je správnym orgánom v konaniach o odkázanosti na sociálnu službu poskytovanú v zariadení podporovaného bývania, v rehabilitačnom stredisku, v domove sociálnych služieb a v špecializovanom zariadení. Zároveň v týchto zariadeniach zabezpečuje poskytovanie sociálnej služby fyzickým osobám, ktoré sú na poskytovanie sociálnej služby odkázané. Taktiež poskytuje alebo zabezpečuje sociálnu službu v zariadeniach, kde nie je potrebné posudzovať odkázanosť fyzickej osoby na sociálnu službu a to: v útulku, v zariadení núdzového bývania, v domove na pol ceste, v zariadení dočasnej starostlivosti o deti, v integračnom centre, tlmočnickej službe, sociálne poradenstvo. Pri výkone opatrení sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately ÚKSK poskytuje alebo zabezpečuje sociálnu službu v krízovom stredisku, resocializačnom stredisku, detskom domove pre maloletých bez sprievodu, pestúnskom zariadení.

Ďalšia činnosť ÚKSK je v zmysle zákona o sociálnych službách zameraná na zápis poskytovateľov sociálnych služieb vo svojom územnom obvode do registra, na vedenie a vykonávanie zmien v registri poskytovateľov sociálnych služieb. KSK zriaďuje, zakladá, metodicky usmerňuje, kontroluje, zabezpečuje a financuje poskytovanie sociálnej služby vo

svojej pôsobnosti. Na účely spracovania štatistických zisťovaní a administratívnych zdrojov poskytuje orgánom verejnej správy údaje z oblasti sociálnych služieb.

Od roku 2010 pristúpil ÚKSK k optimalizácii sociálnych služieb poskytovaných zariadeniami v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK. Jej cieľom je zabezpečenie efektívneho využívania finančných prostriedkov, zohľadnením najmä potrieb občanov, zabezpečenie zvyšovania kvality poskytovaných služieb a optimalizovanie kapacít v zariadeniach s prihliadnutím na technické, materiálne a personálne podmienky v súlade so zákonom o sociálnych službách tak, aby boli kapacity zariadení plne využité a odrážali reálny dopyt fyzických osôb po týchto službách.

V roku 2011 ÚKSK registroval v Registri poskytovateľov sociálnych služieb vedenom na ÚKSK spolu 215 poskytovateľov sociálnych služieb, vydal 745 rozhodnutí o odkázanosti na sociálnu službu a do zariadení poskytujúcich sociálne služby umiestnil 94% občanov žiadajúcich o sociálnu službu (kde je posudzovaná odkázanosť na sociálnu službu), čo predstavuje 531 občanov. Na základe uzatvorených zmlúv o poskytovaní finančného príspevku s 57 poskytovateľmi sociálnych služieb (neverejnými a inými verejnými) poskytol ÚKSK finančný príspevok spolu na 1 389 miest, a to na: 532 miest v domove sociálnych služieb, 125 miest v špecializovanom zariadení, 72 miest v zariadení podporovaného bývania, 81 miest v rehabilitačnom stredisku, 23 miest v domove na pol ceste, 61 miest v útulku, 158 miest v zariadení núdzového bývania, 250 miest v zariadení pre seniorov, 82 miest v zariadení opatrovateľskej služby. Ďalej financoval 6 500 hodín tlmočnickej služby a príspevok pre 26 špecializovaných poradcov v celkovej výške 7 324 tis. €. Spolu s kapacitou zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK bolo celkovo v zariadeniach sociálnych služieb v roku 2011 financovaných z rozpočtu KSK 3 326 miest. Výška finančných prostriedkov z rozpočtu KSK (pre verejných a neverejných poskytovateľov služieb) na poskytovanie sociálnych služieb predstavovala v roku 2011 čiastku 22 225 442 €. ÚKSK pravidelne kontroluje úroveň poskytovaných sociálnych služieb v kraji, ako aj hospodárenie a účelnosť využitia poskytnutých finančných príspevkov.

Pomoc občanom zorientovať sa v problematike sociálnych služieb je poskytovaná v Kancelárii prvého kontaktu pri Odbore sociálnych vecí a zdravotníctva ÚKSK. Kancelária prvého kontaktu napĺňa svoj základný cieľ – vytvoriť občanom prichádzajúcim na ÚKSK adekvátny priestor pre získanie kvalitného, odborného a komplexného sociálneho poradenstva. Klienti majú možnosť získať informácie a prehľad o možnostiach sociálnej pomoci, o druhoch a formách sociálnych služieb, ktoré zabezpečuje ÚKSK v rámci svojich kompetencií, ale aj iné inštitúcie na úrovni kraja.

Základným pilierom sociálnych služieb je sociálne poradenstvo, ktoré ÚKSK aktívne podporuje. Činnosť ÚKSK prispieva k prevencii, zmierneniu, resp. k riešeniu nepriaznivej sociálnej situácie občanov kraja. Taktiež rieši krízové situácie v rodine a zabezpečuje nevyhnutné podmienky pre život tým, ktorí to potrebujú. Svojou činnosťou napomáha zachovať a rozvíjať schopnosti občanov viesť samostatný život a podporiť ich začlenenie do spoločnosti.

Kompetencie obcí v sociálnej oblasti sú v poskytovaní alebo zabezpečovaní poskytovania sociálnych služieb v nocľahárni, v nízkoprahovom dennom centre, v nízkoprahovom dennom centre pre deti a rodinu, v zariadení pre seniorov, v zariadení opatrovateľskej služby a v dennom stacionári. Obec poskytuje alebo zabezpečuje opatrovateľskú službu, prepravnú službu, odľahčovaciu službu. Poskytuje základné sociálne poradenstvo. Môže poskytovať alebo zabezpečovať poskytovanie aj iných druhov sociálnych služieb.

Podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách ide o odbornú činnosť, obslužnú činnosť alebo ďalšiu činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na:

- a) prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, riešenie nepriaznivej sociálnej situácie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby, rodiny alebo komunity,
- b) zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopnosti fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu jej začlenenia do spoločnosti,
- c) zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby,
- d) riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny,
- e) prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny.

Nepriaznivá sociálna situácia je podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách ohrozenie fyzickej osoby sociálnym vylúčením alebo obmedzenie jej schopnosti sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje problémy:

- a) z dôvodu, že nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb,
- b) pre svoje životné návyky, spôsob života, závislosť od návykových látok alebo návykových škodlivých činností,
- c) pre ohrozenie jej vývoja z dôvodu jej zdravotného postihnutia, ak ide o dieťa do siedmich rokov veku,
- d) pre ťažké zdravotné postihnutie alebo nepriaznivý zdravotný stav,
- e) z dôvodu, že dovŕšila vek potrebný na nárok na starobný dôchodok podľa osobitného predpisu¹⁾ (ďalej len „dôchodkový vek“),
- f) pre výkon opatrovania fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím,
- g) pre ohrozenie správaním iných fyzických osôb alebo, ak sa stala obeťou správania iných fyzických osôb, alebo
- h) pre zotrvávanie v priestorovo segregovanej lokalite s prítomnosťou koncentrovanej a generačne reprodukovanej chudoby.

Komunitné plánovanie predpokladá iniciovanie a formovanie sociálnych sietí vzájomnej pomoci a vzájomnej podpory, zapojenie neformálnych systémov sociálnej pomoci, podporu vlastných personálnych a ekonomických zdrojov v prostredí, kde sa sociálny problém vyskytuje⁷. Samosprávny kraj kladie dôraz na postupné presadzovanie komunitnej práce a komunitného plánovania, ktoré je založené na cyklickom získavaní objektívnych informácií o sociálnej situácii obyvateľov, kvantifikácii a kvalifikácii sociálnych problémov, navrhovaní projektov a realizácii sociálnych opatrení, a vyhodnocovania procesov.

Je treba si uvedomiť, že kvalita poskytovaných sociálnych služieb je významný rozvojový prvok. Popri presadzovaní kvantitatívneho prístupu k riešeniu sociálnych problémov nebola kvalite poskytovaných sociálnych služieb v uplynulom období venovaná dostatočná pozornosť. V porovnaní s koncepciami sociálnych služieb krajín, ktoré vstúpili do členstva EÚ okolo roku 2000 má Slovenská republika a tým aj jej regióny v tejto oblasti rezervy. Košický samosprávny kraj z uvedených dôvodov presadzuje v sociálnej politike kvalitu sociálnych služieb na základe profesionálne stanovených kritérií, štandardov a indikátorov. Objektívne zhodnotenie úrovne kvality poskytovaných sociálnych služieb vedie k zvyšovaniu kvality sociálnych služieb a tým aj k zvyšovaniu kvality života znevýhodnených občanov. Zavedenie kvalitatívnych hľadísk do poskytovania sociálnych služieb má tiež dlhodobý význam pre zvyšovanie dostupnosti a dostatočnosti služieb vzhľadom k potrebám obyvateľov.

⁷ Tokárová, A.: Sociálna práca, AKCENT PRINT, Prešov, 2003

Špecifický cieľ č. 5.2 zlepšenie zdravotného stavu obyvateľstva

Európskou sociálnou chartou sa členské štáty Rady Európy dohodli zabezpečiť svojim obyvateľom sociálne práva na zlepšenie ich životnej úrovne a sociálneho blahobytu. Podľa charty je cieľom vnútroštátnej a medzinárodnej politiky uskutočňovanej všetkými primeranými prostriedkami dosiahnutie podmienok na zabezpečenie účinného výkonu okrem iných aj týchto práv a zásad:

- každý má právo na prospech zo všetkých opatrení na dosiahnutie čo najlepšieho zdravotného stavu
- každá osoba so zdravotným postihnutím má právo na nezávislosť, na sociálnu integráciu a na účasť na živote spoločnosti
- každá osoba bez primeraných zdrojov má právo na sociálnu a lekársku pomoc.

Článok 11 podrobnejšie upravuje právo na ochranu zdravia prijatím vhodných opatrení na:

- odstraňovanie, ak je to možné, príčin zhoršovania zdravotného stavu
- poskytovanie poradenských alebo vzdelávacích služieb na podporu zdravia a rozvoj osobnej zodpovednosti v otázkach zdravia
- predchádzanie, ak je to možné, epidemickým, endemickým a iným chorobám, ako aj úrazom.

Prostredníctvom systémových aktivít zameraných na osvetu v oblasti starostlivosti o vlastné zdravie bude potrebné cestou zvýšenej pozornosti k zdravotnej prevencii, fyzickej aktivite a životnému štýlu, prispieť k znižovaniu chorobnosti občanov Košického kraja.

Košický kraj je priemernou dĺžkou života žien aj mužov pod priemerom Slovenska, za čo môžu najmä civilizačné ochorenia, ktoré sú priamym dôsledkom nedostatočného povedomia o význame zdravotnej prevencie, možnostiach ich bezdoplatkovej nárokovosti hradenej v plnej miere z verejného zdravotného poistenia (len menej ako 10% poistencov ju využíva), nedostatočnej fyzickej aktivity a nezdravej životosprávy.

Preto bude potrebné zvýšiť motiváciu poskytovateľov zdravotnej starostlivosti efektívne (kvalitne) vykonávať preventívne prehliadky v čo najväčšom počte. Poskytovatelia zdravotnej starostlivosti zväčša nemajú záujem na aktívnom prístupe k riešeniu prevencie. Systémové opatrenia na zabezpečenie realizácie preventívnych prehliadok sú nedostatočné a poskytovatelia pri uplatňovaní aktívneho prístupu k vykonávaniu prevencie svojich pacientov nemajú žiadne výhody a motiváciu.

Keďže zdravie je jedným zo základných ľudských práv, aj Ústava Svetovej zdravotníckej organizácie (schválená medzinárodnou zdravotníckou konferenciou v New Yorku v roku 1946) deklarovala právo každého človeka tešiť sa z najvyššie možnej úrovne dobrého zdravia vo svojej spoločnosti. Na úrovni jednotlivca je zdravie predpokladom jeho celkovej pohody a kvality života. Na úrovni spoločnosti je zdravie obyvateľstva nevyhnutnou podmienkou a zároveň výsledkom prosperujúceho života spoločnosti. Konečným cieľom Európskej politiky pre zdravie „Zdravie 21 – Zdravie pre všetkých v 21. storočí“ je preto dosiahnutie plného potenciálu zdravia pre všetkých. Dosiahnutie tohto cieľa je však podmienené vzájomným pôsobením veľkého množstva faktorov.

Zachovanie a zlepšovanie zdravia obyvateľstva je najlepšou investíciou pre silnú ekonomiku a spokojnú spoločnosť. Dobré zdravie ovplyvňuje produktivitu dvoma spôsobmi: znižuje náklady na chorobu (napr. nemocenské dávky) a zvyšuje kapacitu ľudí pre celoživotné vzdelávanie. Dlhodobá historická analýza viacerých (v súčasnosti) vysokopříjmových krajín prichádza k záveru, že viac ako 30% ich tempa rastu možno prisúdiť zlepšeniu podmienok pre zdravie.

Investície do verejného zdravia by preto nemali byť „niečím, čím je potrebné sa zaoberať preto, lebo sa ľudia stávajú chorými“, ale „niečím, čím sa chceme zaoberať preto,

lebo zdravie (celková pohoda, kvalita života) obyvateľstva je predpokladom pre rast a rozvoj regiónu“⁸.

Špecifický cieľ č. 5.3 skvalitnenie systému vzdelávania

Európskou sociálnou chartou sa členské štáty Rady Európy dohodli zabezpečiť svojim obyvateľom sociálne práva na zlepšenie ich životnej úrovne a sociálneho blahobytu. Podľa charty je cieľom vnútroštátnej a medzinárodnej politiky uskutočňovanej všetkými primeranými prostriedkami dosiahnutie podmienok na zabezpečenie účinného výkonu okrem iných aj týchto práv a zásad:

- každý má právo na vhodné podmienky na odbornú prípravu
- každý má právo na vhodné poradenstvo pri voľbe povolania s cieľom pomôcť mu pri výbere povolania v súlade s jeho osobnými schopnosťami a záujmami.

Článok 10 podrobnejšie upravuje právo na odbornú prípravu, v rámci čoho je potrebné:

- zabezpečiť alebo podľa potreby podporovať technickú a odbornú prípravu všetkých osôb vrátane osôb so zdravotným postihnutím po konzultácii s organizáciami zamestnávateľov a s organizáciami pracovníkov a poskytnúť prostriedky, ktoré umožňujú prístup k vyššiemu technickému vzdelaniu a k univerzitnému vzdelaniu výlučne na základe individuálnych schopností
- zabezpečiť alebo podporovať systém prípravy žiakov a iné systémy prípravy chlapcov a dievčat na rozličné povolania
- zabezpečiť alebo podporovať podľa potreby primerané a ľahko dostupné služby na vzdelávanie dospelých pracovníkov, osobitné služby na rekvalifikáciu dospelých pracovníkov nevyhnutne vyplývajúcu z technologického vývoja alebo z nových trendov na trhu práce a v zamestnanosti
- podľa potreby zabezpečiť alebo podporovať osobitné opatrenia na rekvalifikáciu a reintegráciu dlhodobo nezamestnaných osôb.

Článok 9 podrobnejšie upravuje právo na poradenstvo pri voľbe povolania, kde je potrebné zabezpečiť alebo podporiť služby na pomoc všetkým osobám vrátane osôb so zdravotným postihnutím pri riešení problémov týkajúcich sa výberu povolania alebo postupu v ňom, so zreteľom na osobné predpoklady a na vzťah medzi nimi a možnosťami na trhu práce. Takáto pomoc by sa mala poskytovať bezplatne mladistvým vrátane školopovinných detí, ako aj dospelým.

V Košickom kraji je v súčasnosti nedostatok zariadení starostlivosti o deti v predškolskom veku, čo nepriaznivo ovplyvňuje celkovú zaškolenosť detí a návrat žien po materskej dovolenke na trh práce. Zároveň sa limituje využívanie predškolského vzdelávania na vytváranie (zvyšovanie) študijných schopností a sociálnu integráciu detí. Tento nedostatok predškolských zariadení nie je pocitovaný ako výrazný z dôvodu vysokej miery nezamestnanosti (aj žien) v Košickom kraji. Ak chceme prispieť k riešeniu nezamestnanosti, nezaobíde sa to bez zvýšenia kapacity zariadení starostlivosti o deti v predškolskom veku.

Výsledky testovania žiakov základných škôl naznačujú, že medziročne dochádza k zhoršovaniu gramotnosti žiakov základných škôl, či už ide o jazykovú, čitateľskú, matematickú, prírodovednú alebo IKT gramotnosť. Riešením by mohlo byť technické vybavenie základných škôl kvalitnými odbornými učebňami. V rámci zamerania Košického kraja na informačné technológie a kreatívne odvetvia, bude potrebné dobudovať aj odborné učebne pre tieto odvetvia s cieľom vytvoriť kritickú masu absolventov základných škôl, ktorá

⁸ Porovnaj www.healthyregions.eu

by bolo liahňou talentov pre ďalšie štúdium na stredných a vysokých školách v uvedených oblastiach.

Neoddeliteľnou súčasťou požiadaviek trhu práce sa stáva celoživotné vzdelávanie. Je potrebné preto zvyšovať kvalitu stredoškolského vzdelávania v spolupráci a podľa požiadaviek trhu práce. Podporou činnosti 10 COVaP (centrá odborného vzdelávania a prípravy), ktoré poskytujú aj rekvalifikačné kurzy v rámci celoživotného vzdelávania, je možné zlepšiť podmienky pre zvýšenie účasti žiakov na praktickom vyučovaní. Zároveň pre potreby kreatívnej ekonomiky bude potrebné vybudovať nové COVaP pre kreatívne odvetvia.

Od septembra 2009 pri stredných odborných školách v Košickom kraji bolo zriadených spolu 10 centier odborného vzdelávania a prípravy s cieľom skvalitniť odborné vzdelávanie žiakov stredných odborných škôl. Centrá boli zriaďované v spolupráci s firmami, ktoré mali záujem spolupracovať pri zavádzaní nových technológií do vzdelávacieho procesu a v spolupráci so zriaďovateľom investovali do ich materiálne - technického vybavenia. V súčasnosti v COVaP prebieha vzdelávanie žiakov vlastnej školy pre spolupracujúce firmy, ktoré sa spolupodieľali na ich vytvorení, vzdelávanie žiakov satelitných SOŠ (na základe zmluvného vzťahu) v odboroch pre ktoré COVaP boli zriadené, rekvalifikačné kurzy pre záujemcov v rámci celoživotného vzdelávania, spolupráca so základnými školami v rámci predmetu technické práce a organizovanie odborných súťaží pre žiakov základných a stredných škôl.

Na základe požiadaviek trhu práce bude potrebné inovovať podmienky vzdelávania v COVaP s ohľadom na potreby a v súlade s časovou náročnosťou požiadaviek trhu práce. Marketingovú stratégiu bude potrebné zamerať na spoločné ciele so spolupracujúcimi inštitúciami s cieľom maximálnej spokojnosti dopytu zo strany zamestnávateľov v regióne ako aj uchádzačov o zamestnanie, operatívne reagovať na vývoj dopytu otváraním „vzdelávacích kurzov“ za účelom dosiahnutia rovnováhy na trhu práce.

Špecifický cieľ č. 5.4 riadená migrácia

Európskou sociálnou chartou sa členské štáty Rady Európy dohodli zabezpečiť svojim obyvateľom sociálne práva na zlepšenie ich životnej úrovne a sociálneho blahobytu. Podľa charty je cieľom vnútroštátnej a medzinárodnej politiky uskutočňovanej všetkými primeranými prostriedkami dosiahnutie podmienok na zabezpečenie účinného výkonu okrem iných aj týchto práv a zásad:

- Migrujúci pracovníci, ktorí sú štátnymi príslušníkmi jednej zo zmluvných strán, a ich rodiny majú právo na ochranu a pomoc na území ktorejkoľvek zmluvnej strany
- Štátni príslušníci jednej zo zmluvných strán majú právo vykonávať akúkoľvek zárobkovú činnosť na území inej zmluvnej strany na základe rovnosti so štátnymi príslušníkmi tejto inej zmluvnej strany s výhradou obmedzení závažného hospodárskeho alebo sociálneho charakteru.

Článok 19 pomerne podrobne upravuje práva migrujúcich pracovníkov a ich rodín na ochranu a pomoc:

- udržiavať alebo presvedčiť sa o existencii vhodných bezplatných služieb, ktorými sa týmto pracovníkom poskytuje pomoc, predovšetkým presné informácie, a prijímať všetky potrebné opatrenia, ak to dovoľujú vnútroštátne zákony a iné predpisy, proti nepravdivej propagande týkajúcej sa vyst'ahovalectva a prisťahovalectva;
- prijať príslušné opatrenia v rámci svojej právomoci na uľahčenie odchodu, cestovania a prijímania týchto pracovníkov a ich rodín a zabezpečiť im v rámci svojej právomoci potrebné zdravotnícke a lekárske služby a dobré hygienické podmienky počas cesty;

- podporovať podľa potreby spoluprácu medzi verejnými a súkromnými sociálnymi službami krajín, z ktorých sa príslušné osoby vystaňovali alebo do ktorých sa pristaňovali;
- zabezpečiť takýmto pracovníkom, zákonne sa zdržiavajúcim na ich území, ak tieto záležitosti upravujú zákony alebo iné predpisy alebo ak podliehajú kontrole správnych orgánov, nie menej priaznivé zaobchádzanie ako s ich vlastnými štátnymi príslušníkmi v týchto záležitostiach:
  - a) v odmeňovaní, ďalších podmienkach zamestnávania a pracovných podmienkach,
  - b) v členstve v odborových organizáciách a vo využívaní výhod z kolektívneho vyjednávania,
  - c) v ubytovaní;
- zabezpečiť, aby sa s týmito pracovníkmi zákonne sa zdržiavajúcimi na ich území zaobchádzalo nie menej priaznivo ako s ich vlastnými štátnymi príslušníkmi, ak ide o dane, poplatky alebo príspevky platené pracovníkmi z dôvodu zamestnania;
- uľahčiť tak, ako je to možné, spojenie rodiny migrujúceho pracovníka, ktorý má povolenie usadiť sa na danom území, zabezpečiť takýmto pracovníkom zákonne sa zdržiavajúcim na ich území nie menej priaznivé zaobchádzanie ako s vlastnými štátnymi príslušníkmi v súdnych konaniach, ktoré sa týkajú uvedených záležitostí;
- zabezpečiť, aby takýchto pracovníkov zákonne sídliačich na ich území bolo možné vyhostiť len v prípade, ak ohrozia bezpečnosť štátu alebo porušia verejný poriadok alebo morálku;
- povoliť migrujúcim pracovníkom v rámci možností vymedzených zákonom prevod takých častí zárobkov a úspor, ako si želajú;
- rozšíriť ochranu a pomoc, ktorú zaručuje tento článok, na migrujúce samostatne zárobkovo činné osoby, ak na ne možno aplikovať tieto opatrenia;
- podporovať a uľahčovať vyučovanie štátneho jazyka prijímacieho štátu, a pokiaľ je ich viac, jedného z nich, pre migrujúcich pracovníkov a ich rodinných príslušníkov;
- pokiaľ je to možné, podporovať a uľahčovať vyučovanie materinského jazyka pre deti migrujúcich pracovníkov.

Špecifický cieľ č. 6.1 podpora vzniku a činnosti Regionálneho centra dobrovoľníctva

Ako sme konštatovali v kapitole 2.2.4 Slovenská ekonomika nedostatočne plní svoju základnú funkciu, že miera sociálneho štátu u nás nápadne pripomína neoliberalný model sociálneho štátu uplatňovaný v USA, ktorý vedie k tolerovaniu veľkých sociálnych nerovností a chudoby. Tam je to však vyvažované činnosťou mohutne rozvinutého dobrovoľníckeho sektora, ktorý však na Slovensku nie je rozvinutý. Preto sa musíme snažiť tento nepomer odstrániť podporou rozvoja dobrovoľníctva. Dobrovoľníctvo je spoločenský fenomén, ktorého význam pre spoločnosť aj jednotlivcov je celosvetovo zdôrazňovaný aj v rámci tzv. verejných politík. Z hľadiska spoločenského významu sa často zdôrazňuje, že dobrovoľníctvo je formou občianskej participácie a výrazom sociálnej solidarity. Pôsobí ako faktor sociálnej inklúzie a posilňuje sociálnu súdržnosť budovaním sociálneho kapitálu.

V Stratégii podpory rozvoja dobrovoľníctva v Košickom kraji je dobrovoľníctvo definované ako neplatené aktivity alebo práca, ktorú by obyvatelia Košického kraja vykonávali dobrovoľne v prospech iných ľudí alebo spoločnosti či životného prostredia mimo členov ich najbližšej rodiny a domácnosti. Práca je považovaná za neplatenú aj v prípade, že obyvateľom boli uhradené výdavky spojené s jej výkonom⁹. Takže za dobrovoľníctvo sa vo

⁹ porovnaj: Stratégia podpory rozvoja dobrovoľníctva v Košickom kraji, Proactiva n. o., august 2015

všeobecnosti považuje neplatená, uvedomelá činnosť, ktorá je vykonávaná z vlastnej vôle, v prospech druhých. Dobrovoľník je človek, ktorý bez nároku na finančnú odmenu venuje svoj čas, svoje schopnosti, vedomosti, energiu v prospech iných ľudí alebo spoločnosti.

V neskoro modernej spoločnosti, ktorá produkuje nové sociálne riziká sa ukazuje podpora dobrovoľníctva ako jedna zo stratégií prevencie sociálnych rizík a riešenia sociálnych problémov. V súlade s premenami chápania rolí verejnej správy v spoločnosti, mení sa aj jej vzťah k dobrovoľníckym organizáciám a fenoménu dobrovoľníctva. Všeobecným cieľom verejných politík sa stáva úsilie o zvyšovanie participácie občanov na lokálnej úrovni, čo sa prejavuje zavádzaním komunitného prístupu. O uznávaní prínosu dobrovoľníctva pre spoločnosť svedčí napríklad aj rezolúcia VZ OSN č. 40/212 zo 14.2.1985, ktorou bol stanovený 5. december ako Medzinárodný deň dobrovoľníctva. Tento deň vznikol z potreby celosvetovo upozorniť spoločnosť na prácu dobrovoľníkov a pokúsiť sa ešte viac ich posilniť nielen na národnej, ale aj na medzinárodnej úrovni.

Podľa výsledkov analýzy v uvedenej stratégii, Košický kraj je možné zaradiť medzi kraje s nižšou mierou participácie vo formálnych dobrovoľníckych aktivitách, čo môže súvisieť s individualizáciou spoločnosti ako takej, ďalej s vysokou mobilitou obyvateľov kraja za prácou a v neposlednom rade s vysokou mierou nezamestnanosti spojenou s chudobou (nutnosť hľadať platené, nie neplatené aktivity). Najväčšou oblasťou pôsobenia formálnych dobrovoľníkov je oblasť sociálnych služieb pre rôzne sociálne skupiny (seniori, deti z detských domovov, chorí, týrané ženy a deti, bezdomovci). Táto situácia pravdepodobne súvisí s rozvojom dobrovoľníctva v tejto oblasti, ale tiež samotným rozvojom týchto oblastí. Druhou najčastejšou oblasťou pôsobenia je starostlivosť o životné prostredie, za ktorou nasleduje oblasť zdravotníctva. Ďalšími oblasťami sú: starostlivosť o zvieratá, kultúra a umenie, náboženské a cirkevné aktivity, šport, detské a mládežnícke aktivity. Podľa výsledkov uvedeného prieskumu bolo v posledných 12-tich mesiacoch do dobrovoľníckej práce, či už v rámci formálneho alebo neformálneho dobrovoľníctva zapojených 40,98% obyvateľov Košického kraja vo veku nad 15 rokov.

Analýza súčasného stavu dobrovoľníctva ukázala, že v Košickom kraji je nevyhnutné podporiť rozvoj formálneho dobrovoľníctva systémovými opatreniami. Prioritou je budovanie tzv. infraštruktúry dobrovoľníctva – legislatívnych, finančných, organizačných a iných opatrení umožňujúcich rozvoj dobrovoľníctva

Jedným zo zásadných stavebných prvkov infraštruktúry dobrovoľníctva je dobrovoľnícke centrum. V SR už existuje niekoľko úspešne fungujúcich dobrovoľníckych centier, ktoré boli zriadené samosprávou (Nitra, Bratislava) alebo s ňou úzko spolupracujú (Banská Bystrica). OZ Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií v roku 2015 realizuje projekt Dobrovoľnícke centrá a kvalita v dobrovoľníctve, v rámci ktorého sa zameriava na vytvorenie troch dobrovoľníckych centier v krajoch (Trenčianskom, Trnavskom a Žilinskom kraji). Z ich skúseností je možné čerpať aj pri vytvorení regionálneho centra dobrovoľníctva v Košickom kraji.

V Košickom kraji síce pôsobia organizácie s kvalitným know-how v oblasti manažmentu formálneho dobrovoľníctva (napr. OZ Žabky, Dobrovoľnícke centrum Košického kraja), ale doposiaľ nebolo zriadené dobrovoľnícke centrum, ktoré by plnilo úlohy vo vzťahu k celému Košickému kraju a koordinovalo aktivity dobrovoľníckych organizácií. Navrhované Regionálne centrum dobrovoľníctva by malo plniť najmä tieto úlohy:

- propagácia dobrovoľníctva, zviditeľňovanie prínosov dobrovoľníctva,
- regionálne oceňovanie dobrovoľníkov,
- sieťovanie organizácií vrátane tvorby projektov spolupráce,
- sprostredkovávanie dobrovoľníkov pre organizácie,
- ponúkание dobrovoľníckych príležitostí pre obyvateľov v kraji,

- vytvorenie vlastných dobrovoľníckych programov podľa potrieb v kraji,
- metodická podpora organizáciám,
- vzdelávanie dobrovoľníkov a koordinátorov dobrovoľníkov,
- realizácia zberu dát o dobrovoľníctve (prieskumy, ankety) a jeho spoločenskej hodnote.

Špecifický cieľ č. 6.2 podpora budovania infraštruktúry dobrovoľníctva

Na základe výsledkov analýzy súčasného stavu dobrovoľníctva v Košickom kraji človeka k dobrovoľníctvu motivujú rôzne vonkajšie a vnútorné motívy. Najväčším motívom k dobrovoľníctvu je dôležitosť pomáhať druhým a potreba stretávať a priateľiť sa s novými ľuďmi. Najväčšími bariérami pri zapojení sa do dobrovoľníckych aktivít sa ukazuje nedostatok času a to, že ich nik o pomoc nepožiadala. V Košickom kraji bola identifikovaná ako slabá stránka nedostatočná prestíž dobrovoľníctva a informovanosť kľúčových aktérov (zamestnávateľa, orgány štátnej správy a samosprávy, inštitúcie a neziskové organizácie) o význame a prínosoch dobrovoľníctva. Aj obyvatelia Košického kraja sú nedostatočne informovaní o význame dobrovoľníctva, jeho prínosoch pre ich životy, ako aj možnostiach zapojiť sa do dobrovoľníctva.

Zvýšenie zapojenia obyvateľov do formálneho dobrovoľníctva je podmienené jeho kvalitným manažmentom. Dobrovoľnícka práca je síce neplatená, ale od organizácie vyžaduje zvýšené náklady v podobe úhrady cestovných nákladov, stravovania, školenia a ďalších nákladov na výkon dobrovoľníckej práce. V súčasnosti boli v SR, podobne ako v iných vyspelých štátoch EÚ, prijaté štandardy kvality manažmentu dobrovoľníctva, ktoré ešte v organizáciách Košického samosprávneho kraja neboli implementované. Preto jednou z aktivít je podporiť prípravu a implementáciu pilotných dobrovoľníckych programov rešpektujúcich uvádzané štandardy kvality v organizáciách v zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja ale aj v ďalších inštitúciách. Súčasne tak dôjde k vytvoreniu nových dobrovoľníckych príležitostí pre obyvateľov Košického kraja.

Preto v rámci v rámci tohto špecifického cieľa budeme implementovať systém podpory rozvoja dobrovoľníctva na území Košického kraja pomocou nasledovných aktivít:

- vytváranie kultúry dobrovoľníctva v Košickom kraji,
- systémová podpora dobrovoľníctva v Košickom kraji,
- skvalitnenie riadenia dobrovoľníkov v organizáciách.

Špecifický cieľ č. 7.1 zachovanie kultúrneho dedičstva

Kultúrne dedičstvo patrí medzi súhrn vopred daných činiteľov, ktoré významne ovplyvňujú regionálnu identitu. Kultúrne dedičstvo možno definovať ako súbor hmotných a nehmotných artefaktov tvorivej činnosti človeka a vývoja ľudskej spoločnosti od najstarších čias až po súčasnosť majúci na zreteli historickú a kultúrno-spoločenskú hodnotu týchto artefaktov. Vzhľadom na potrebu posilnenia regionálnej identity je v záujme Košického kraja kultúrne dedičstvo chrániť a zachovávať pre budúce generácie.

Všeobecne sa kultúrne dedičstvo delí na:

- **Nehmotné dedičstvo** – tvoria ho pamiatky, ktoré nemajú hmotnú podstatu (napr. mená, názvy, postupy, folklór, piesne, básne, povesti, hudobné diela, jazyk, zvykoslovie, tradičné a pod.)

- **Hmotné dedičstvo** – patria sem pamiatky majúce hmotnú podstatu, teda nejaký výtvor ľudskej činnosti alebo predmet ktorý pripomína minulosť (budovy, šperky, predmety každodenného použitia, mince a pod.)

Kultúrne dedičstvo je zjednodušene to, čo jedinečné a vzácne urobili a vymysleli naši predkovia a čo je hodné uchovávať pre ďalšie generácie. Pomerne veľkú časť tohto dedičstva na území Košického kraja má v majetku Košický samosprávny kraj a spravuje a rozvíja ho prostredníctvom kultúrnych inštitúcií, ktoré na tento účel zo zákona zriaďuje. Je to hlavne oblasť pamiatkového fondu v podobe budov, ktoré sú pamiatkovo chránené a sídlia v nich kultúrne inštitúcie, potom sú to zbierkové fondy múzeí a knižníc a nehmotné kultúrne dedičstvo uchováva a rozvíja najrozličnejšími formami kultúrno - výchovnej práce aj sieť osvetových zariadení a kultúrnych centier.

Zmyslom práce týchto inštitúcií je nielen dedičstvo uchovávať a chrániť, ale ho identifikovať a nadobúdať v procese vzniku – zbierkotvorná činnosť múzeí a knižníc, sprístupňovať obyvateľom najrozličnejšími prezentačnými formami (expozície, výstavy, výpožičky, festivaly, súťaže) ktoré sa v poslednej dobe rozšírili o nové technológie umožňujúce jeho zachovanie a šírenie aj v digitálnej forme.

Preto hlavnou úlohou Košického kraja v tejto oblasti je a bude:

- starostlivosť o pamiatkový fond – rekonštrukcia pamiatkovo chránených budov a iných pamiatok, ktoré má v majetku formou rekonštrukcie objektov a ich modernizácie,
- starostlivosť o zbierky – rekonštrukcie, výstavba depozitov s vhodným zariadením a vybavených modernými ochrannými technológiami,
- digitalizácia objektov, zbierok ale aj nehmotného kultúrneho dedičstva – uchovávaním a zaznamenávaním ich prejavov (tancov, piesní, príbehov, zvykov, remesiel a pod
- skvalitnenie prezentačných aktivít – expozičné, výstavy a väčšia mobilita zbierok
- podpora uchovávanía prejavov tradičnej ľudskej kultúry (festivaly, súťaže, tradičné podujatia, podpora súborov a jednotlivcov).

Popri týchto základných úlohách, ktoré vykonávajú inštitúcie Košického samosprávneho kraja z príslušných zákonov a vo verejnom záujme je tu aj ďalšia rozvojová oblasť, ktorá sa od nich odvíja a to je využitie kultúrneho dedičstva ako základu pre hospodársky rozvoj a zvýšenie konkurencie schopnosti prostredníctvom rozvoja kreatívnej ekonomiky. Naštartovanie rozvoja tejto oblasti priniesol projekt Košice - európske hlavné mesto kultúry 2013 a v rámci neho jednak nová filozofia prezentácie kultúrnych hodnôt cez Ostrovy kultúry ale aj samostatný program Košického samosprávneho kraja Terra incognita, ktorý rozvíja kultúrny turizmus. Podpora a udržateľnosť pozitívnych výsledkov projektu je reálnym, ale aj mentálnym náskokom, ktorý má mesto Košice a kraj v rámci Slovenska a ktorý bude potrebné ďalej rozvíjať tak, aby sa kultúrne dedičstvo stalo nielen bohatstvom a nástrojom regionálnej identity, ale aj prvkom hospodárskej prosperity. Rozvoja tejto oblasti bude zabezpečený v zmysle Špecifického cieľa č. 1.3 Tvorba nových pracovných miest v oblasti kreatívneho priemyslu.

2.3.3. Výber strategických cieľov v environmentálnej oblasti

Environmentálna oblasť patrí medzi súhrn vopred daných činiteľov, ktoré významne ovplyvňujú regionálnu identitu. Nikto z nás pravdepodobne netúži žiť v zdevastovanom a nezdravom životnom prostredí. Preto sa musíme zamerať na ochranu nášho prírodného dedičstva, ktoré je perlou nášho kraja a ktoré nám tu nechali predošlé generácie a ktoré by mali vidieť a užívať aj ďalšie generácie našich vnukov a pravnukov. Je potrebné vytvoriť v regióne také podmienky pre život, aby obyvatelia kraja radi žili „u nás doma“ a aby sa

mladá generácia vrátila do svojho rodiska, do zdravého životného prostredia, kde prežijú kvalitný život.

Extenzívne hospodárstvo vo všetkých oblastiach života v predošlom období s dôrazom na zvýšenie životnej úrovne obyvateľov regiónu spôsobilo a stále spôsobuje devastáciu a zníženie kvality životného prostredia v Košickom kraji. Ekonomický rast na úkor kvality životného prostredia poznačil obyvateľov a všetku živú prírodu do tej miery, že vyššia životná úroveň nie je schopná nahradiť klesajúcu kvalitu života, spôsobenú negatívnymi vplyvmi hospodárstva na životné prostredie. Uvedomujúc si dopady tohto nepriaznivého vývoja je potrebné snažiť sa vytvoriť čo najkvalitnejšie prírodné prostredie pre život v kraji pri udržateľnom vývoji hospodárstva a súčasne udržania a zlepšenia kvality životného prostredia pre všetky formy života v regióne. Tu zaiste patrí úroveň technickej a sociálnej infraštruktúry v Košickom kraji. Ďalej je potrebné sústrediť pozornosť na to najvzácnejšie čo vlastníme a tým je voda, prioritou musí byť zvýšenie jej kvality, udržanie kvantity a ekonomicky i ekologicky správne hospodárenie s vodou. Prostredníctvom využívania obnoviteľných zdrojov energie môžeme svojou malou časťou prispieť k spomaleniu už reálne prebiehajúcich klimatických zmien na Zemi. Naším cieľom by malo byť tiež zníženie množstva vznikajúcich odpadov a primárne materiálové zhodnocovanie vzniknutých komunálnych i priemyselných odpadov, aby sa na skládky odpadov dostalo len mizivé percento z produkcie odpadov v regióne.

Snaha o posilnenie regionálnej identity v Košickom kraji ovplyvnila preto aj výber strategických cieľov v environmentálnej oblasti.

Strategický cieľ č. 8 Posilňovanie regionálnej identity cestou ochrany prírodného dedičstva a zvyšovania kvality života obyvateľov

Špecifický cieľ č. 8.1 budovanie technickej a sociálnej infraštruktúry

Špecifický cieľ č. 8.2 zlepšenie kvality povrchových a podzemných vôd

Špecifický cieľ č. 8.3 zvýšenie kvality ovzdušia, vrátane využívania obnoviteľných zdrojov energie

Špecifický cieľ č. 8.4 zvýšenie objemu materiálového zhodnocovania odpadov

Špecifický cieľ č. 8.5 uchovanie, ochrana a zveľaďovanie prírodného dedičstva

2.3.3.1 Popis špecifických cieľov v environmentálnej oblasti

Špecifický cieľ č. 8.1 budovanie technickej a sociálnej infraštruktúry

Kvalita života predstavuje fenomén reprezentujúci ohodnotenie ľudského života ako takého. Jednoducho povedané, ide o spôsob života, životný štýl a životné podmienky spoločnosti a jedinca. Komplexnosť a zložitosť ľudského života je však vytváraná nekonečným množstvom jeho rôznych rozmerov, ktoré sa môžu navzájom prekrývať a existujú medzi nimi rôzne druhy väzieb. Výskum v oblasti kvality života sa intenzívne rozvíja na pôde viacerých vedných disciplín ako sociológia, ekonómia, humánna geografia, psychológia a ďalšie.

V súčasnosti neexistuje všeobecne akceptovaná definícia pojmu kvalita života a pre tento pojem sa často používajú aj ekvivalentné alebo súvisiace pojmy ako trvalá udržateľnosť, ľudské šťastie, obývateľnosť, životná úroveň a iné. Komplexný pohľad na danú problematiku by mal vychádzať predovšetkým zo skúmania vzájomného pôsobenia človeka na prostredie

ľudského života a naopak. Táto vzájomná interakcia človek – prostredie sa z hľadiska tvorby kvality života javí ako kľúčová.

Hmotným aspektom významne ovplyvňujúcim kvalitu života obyvateľov kraja je úroveň existujúcej technickej a sociálnej infraštruktúry. Do tejto oblasti patrí budovanie a skvalitňovanie prvkov dopravnej infraštruktúry, či už ide o cestnú infraštruktúru alebo verejnú osobnú či nákladnú dopravu. Rovnako sem patrí skvalitňovanie energetických a komunikačných sietí ale aj budovanie a skvalitňovanie prvkov infraštruktúry pre poskytovanie sociálnych a zdravotníckych služieb. Nezanedbateľnú úlohu tu má aj budovanie a skvalitňovanie prvkov pre poskytovanie služieb v oblasti predškolského a školského vzdelávania, rozvoja športovísk a budovanie infraštruktúry cestovného ruchu. Dôležitým cieľom je aj dobudovanie siete verejných vodovodov a samozrejme nadväzne aj vybudovanie verejných kanalizácií zaústených do čistiarní odpadových vôd.

Všetky tieto prvky technickej a sociálnej infraštruktúry majú za cieľ uľahčiť a zlepšiť život obyvateľom kraja a tým významnou mierou prispieť ku zlepšeniu kvality ich života.

Špecifický cieľ č. 8.2 zlepšenie kvality povrchových a podzemných vôd

Hospodárenie s vodou na Slovensku a výnimkou nie je ani Košický kraj je na nízkej úrovni uvedomenia si vzácnosti suroviny bez ktorej neprežije žiadny živý tvor. Cieľom v tejto oblasti je pomocou dobudovania technickej infraštruktúry s najmodernejšou technológiou a terciálnym biologickým dočisťovaním komunálnych odpadových vôd, ktorých vypúšťanie nezaťažuje a nezhorší kvalitu vodných tokov a neohrozí ichtyofaunu ako aj iné formy života v našich tečúcich i stojatých vodách. Splnením špecifického cieľa dôjde aj k zlepšeniu kvality podzemných vôd zabránením infiltrácie znečistených vôd z bodových zdrojov znečistenia ako sú žumpy a septiky. Prvoradou úlohou v regióne je udržanie vody v povodí, zabrániť prudkému a rýchlemu otekaniu zrážkových vôd z územia zmenou hospodárenia na lesných aj poľnohospodárskych pôdach. Je potrebné prispôbiť hospodárenie spôsobom, ktoré zabezpečia udržanie vody v krajine. V lesoch ide využívanie podrastového spôsobu hospodárenia s maximálnym využitím prirodzeného bez umelého zásahu človeka, tým pestovať multifunkčné prírodné lesy, ktoré nie sú stavané len na výnosovosti drevnej hmoty ale berú do úvahy aj zvyšovanie kvality životného prostredia. Podobné princípy je potrebné uplatňovať aj na lúkach, pasienkoch či ornej pôde využívaním remízok a rozdeľovacích vegetačných pásov (biokoridorov), ktoré pomáhajú zadržiavať odtekajúcu povrchovú vodu a vytvárajú nové biotopy pre rôzne druhy živočíchov a rastlín. Pre ochranu obývaných častí krajiny, intravilánu obcí a miest je potrebné využívať aj technické riešenia problému hroziacich povodní z prudkých zrážok, ktoré nie je schopné územie absorbovať. Ide o výstavbu technických diel vodných stavieb ako sú suché poldre, malé vodné nádrže na zachytenie a stlmenie povodňových vln, ale aj účelovo vytvorené drobné vodné plochy na oživenie intravilánu obytných sídiel, ktorým dôjde k priaznivej zmene mikroklimy a zlepšeniu prostredia pre život obyvateľov obcí a miest.

Špecifický cieľ č. 8.3 Zvýšenie kvality ovzdušia, vrátane využívania obnoviteľných zdrojov energie

Ovzdušie, vzdušné hmoty nemôžeme ohraničiť administratívnymi hranicami jednotlivých krajov, a teda aj k zlepšeniu kvality ovzdušia môžeme prispieť svojou alikvótnou časťou, ktorá prispeje v globálnej miere k zlepšeniu životného prostredia vo svete i čiastkovom území regiónu. Ciele môžeme dosiahnuť prednostným využívaním

obnoviteľných zdrojov energie (OZE) na úkor využívania fosílnych palív, ktorých zásoby sú obmedzené, na výrobu energie. Ďalšou aktivitou k zlepšeniu je zmena palivovej základne pri výrobe tepla a teplej vody pre domácnosti, využívanie malých lokálnych zdrojov na výrobu energie, čím sa dosiahne čiastočná sebestačnosť a samostatnosť od globálnych zdrojov. Košický samosprávny kraj sa ako jediný na Slovensku vyznačuje potenciálom geotermálnej energie na úrovni lokalít, známych z Islandu, Francúzska a Talianska. Prioritné bude využívanie najmodernejších technológií pri výrobe tepla používaním kotlov s minimálnymi emisiami znečisťujúcimi ovzdušie. Zatepl'ovaním stavieb dosiahneme významné úspory energií v domácnostiach a celom hospodárstve. Jednou z najväčších plošných znečisťovateľov ovzdušia je doprava. V tejto sfére je nutné presadzovať vo väčšej miere využívanie biopalív samozrejme so zreteľom na proporčné využívanie pôdy na pestovanie energetických plodín a rastlinných kultúr využívaných v potravinárstve a živočíšnej výrobe. Je samozrejmosťou a nutnosťou využívanie BAT technológií v ťažkom priemysle regiónu, čím by sme zlepšili kvalitu ovzdušia priľahlých oblastí jednotlivých prevádzok (U.S.Steel Košice, Chemko Strážske, Kovohuty Krompachy). Zvýšením podielu zelene, najmä stromovej vegetácie v intravilánoch obcí a miest, zalesňovaním poľnohospodársky nevyužívaných nelesných plôch vytvárame prirodzený filter pred znečistením a tým zlepšujeme kvalitu života v sídlach regiónu.

Špecifický cieľ č. 8.4 Zvýšenie objemu materiálového zhodnocovania odpadov

Odpadové hospodárstvo regiónu, nakladanie s odpadmi je v rámci Košického kraja rôznorodé a špecifické pre každý mikroregión. Veľký objem odpadov je spaľovaných alebo energeticky zhodnocovaných v spaľovni odpadov v Kokšov Bakši a stále veľké množstvo odpadov je vyvázaných a uložených na regionálnych skládkach odpadu. Cieľom je zvýšiť podiel separácie komunálnych odpadov, rozšíriť aj iné využiteľné komodity a tieto ďalej materiálovo zhodnocovať a využiť v hospodárstve kraja pod sloganom "odpad ako surovina". Je potrebné dobudovať sieť zberných dvorov pre separovaný odpad súčasťou ktorých by boli aj kompostoviská pre zhodnotenie biologicky rozložiteľného odpadu (BRO). Produkty kompostovísk budú použité pre prevádzky jednotlivých miest a obcí pri obnove zelene a zveľad'ovaní životného prostredia sídiel. Je potrebné ďalej budovať sieť spracovateľských prevádzok pre spracovanie vyseparovaných druhov odpadu ako sú PET fľaše, viacvrstvové obalové materiály (TETRAPAK), papier, pneumatiky, kovový odpad, sklo a iných odpadov, na ktoré existujú alebo sa vyvinú nové technológie na spracovanie a materiálové znovu zhodnotenie. Dôležitým aspektom je environmentálna výchova na školách, kde sa školopovinné deti naučia a vstrebajú poznatky aj z tejto oblasti života a uvedomia si dôležitosť hospodárenia s odpadmi a v budúcnosti dosiahnu cieľ, kedy budú vyrábané produkty a tovar balený do materiálov, ktorý bude v plnej miere znovu zhodnotený a neskončí v spaľovni či skládke odpadu.

Špecifický cieľ č. 8.5 Uchovanie, ochrana a zveľad'ovanie prírodného dedičstva

Prvoradou úlohou špecifického cieľa je ochrana prírody ako komplexu prírodných daností, ktoré obklopujú človeka v jeho životnom prostredí a vo veľkej miere ovplyvňujú kvalitu života každého z nás. Biologicky rozmanitá príroda zvyšuje príťažlivosť regiónu nielen pre pôvodných usadlíkov obcí a miest ale aj pre „migrantov“ z miest kraja a celého

Slovenska, ktorý chcú žiť v zdravšom vidieckom prostredí. Novousadlíci sú prínosom pre vidiecke sídla, kde prinášajú so sebou vysoké environmentálne povedomie využiteľné pre rozvoj obce a v neposlednej miere kapitál, ktorý je využitý v dotknutom regióne. Starostlivosť o prírodu sa odráža na návštevnosti chránených území. Jedným z odvetví ekonomiky je aj cestovný ruch, ktorý je na vzostupe a prináša do regiónu nové pracovné príležitosti a možnosti vyžitia pre obyvateľov ekonomicky slabších oblastí Košického kraja. Je veľmi dôležité sklbiť a harmonicky vyvážiť potreby hospodárstva, poľnohospodárstva, lesníctva a cestovného ruchu so zreteľom na všeobecnú ochranu prírody a zvýšenie hodnoty krajiny s dôrazom najmä na chránené územia Košického kraja. Je dôležité zabrániť znehodnoteniu kvality životného prostredia a prírodného dedičstva rizikovými činnosťami v banskom priemysle. Je neprípustné obetovať vzácne prírodné hodnoty a tradičnú rekreačnú funkciu prírodných území na úkor krátkodobého ekonomického prospechu z ťažby nerastných surovín.

Časť 3: Programová časť

4.1. Konkrétne opatrenia a projekty vrátane ich priradenia k jednotlivým cieľom a prioritám

Konkrétne opatrenia a projekty, vrátane ich priradenia k jednotlivým cieľom a prioritám sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Strategický cieľ č.1. Posilňovanie regionálnej identity zastavením vytlačania pracovnej sily z trhu práce			
Špecifický cieľ	Opatrenie/aktivita/projekt		Rozpočet
1.1 Tvorba nových pracovných miest v IT sektore	1.1.1	Podpora výskumno-vývojovej základne a inovačných aktivít v rámci klastra IT Valley a UVP Technicom	25 000 000,00 €
1.2 Tvorba nových pracovných miest v oblasti znalostnej ekonomiky	1.2.1	Realizácia akčného plánu Regionálnej inovačnej stratégie KSK 2020 cez Európske štrukturálne a investičné fondy	69 887 000,00 €
	1.2.2	High-tech park – priemyselná zóna Kechnec	50 000 000,00 €
	1.2.3	Podpora výskumno-vývojovej základne a inovačných aktivít v rámci biomedicínskeho klastra a UVP Biomed	20 000 000,00 €
	1.2.4	Podpora výskumno-vývojovej základne a inovačných aktivít v rámci zelenej ekonomiky	15 000 000,00 €
1.3 Podpora tvorby nových pracovných miest v oblasti kreatívneho priemyslu	1.3.1	Vytvorenie a fungovanie klastra Kreatívny región	280 000,00 €
	1.3.2	Vytvorenie a fungovanie platforiem (Creative Coaching Lab, Design Lab, Fashion Lab, ICT Smart Lab, Digital Media Lab, Kultour Lab, Edu Lab)	1 470 000,00 €
	1.3.3	Vouchre pre inovácie formou dizajnu	300 000,00 €
	1.3.4	Meranie kreatívneho priemyslu	40 000,00 €
	1.3.5	Analýza, mapovania	50 000,00 €
	1.3.6	Marketing	60 000,00 €
	1.3.7	Súťaže, ocenenia – kreatívny projekt (pilotný)	100 000,00 €
	1.3.8	Kreatívne centrum Reduta Spišská Nová Ves	2 500 000,00 €
	1.3.9	Zvyšovanie kompetencií zamestnancov kultúrnych organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti	1 000 000,00 €
	1.3.10	Sieťovanie a podpora tradičných remesiel na území kraja	1 000 000,00 €
	1.3.11	Digitalizácia zbierkových predmetov v pamäťových a fondových inštitúciách	1 000 000,00 €

1.4 Tvorba nových pracovných miest v oblasti logistického priemyslu	1.4.1	Výstavba terminálu integrovanej prepravy (TIP)	30 000 000,00 €
	1.4.2	Výstavba globálneho logistického industriálneho parku	300 000 000,00 €
	1.4.3	Výstavba obchodno-priemyselného koridoru v smere Maťovce – Košice	500 000 000,00 €
	1.4.4	Výstavba obchodno-priemyselného koridoru v smere Dobrá – Košice	500 000 000,00 €
	1.4.5	Spracovanie technického zadania pre štúdiu uskutočniteľnosti Via Carpatia	25 000,00 €
	1.4.6	Spracovanie štúdie uskutočniteľnosti pre dopravný koridor Via Carpatia	1 000 000,00 €
	1.4.7	Výstavba dopravného koridoru Via Carpatia	1 000 000 000,00 €
1.5 Tvorba nových pracovných miest v oblasti cestovného ruchu	1.5.1	Zlepšiť stav hlavnej a doplnkovej infraštruktúry v cestovnom ruchu pre hodnotné zážitky turistov	n/a
	1.5.2	Podporiť spoluprácu aktérov v cestovnom ruchu na inovatívnych spoločných produktoch	n/a
	1.5.3	Zvýšiť efektívnosť marketingu Košického kraja	n/a
	1.5.4	Zvýšiť motiváciu podnikov v cestovnom ruchu pripravovať a realizovať vlastné nové produkty a služby.	n/a
Strategický cieľ č.2 Posilňovanie regionálnej identity cestou rozvoja vidieka			
Špecifický cieľ	Opatrenie/aktivita/projekt		Rozpočet
2.1. Tvorba nových pracovných miest podporou vzniku miestnych distribučných a spracovateľských sietí	2.1.1	Analýza legislatívnych bariér	5 000,00 €
	2.1.2	Príprava akčného plánu	10 000,00 €
Strategický cieľ č.3 Posilňovanie regionálnej identity hľadaním alternatív k trhu práce pre pracovnú silu, ktorá bola z trhu práce vytlačená			
Špecifický cieľ	Opatrenie/aktivita/projekt		Rozpočet
3.1 Podpora rozvoja komunitného spôsobu života	3.1.1	Príprava akčného plánu	15 000,00 €
Strategický cieľ č. 4 Posilňovanie regionálnej identity cestou podpory rozvoja občianskej spoločnosti			
Špecifický cieľ	Opatrenie/aktivita/projekt		Rozpočet
4.1 podpora rozvoja spoločenskej zodpovednosti podnikania	4.1.1	Regionálna CSR platforma a webová stránka	105 000,00 €
	4.1.2	Regionálne CSR ocenenie	17 000,00 €
	4.1.3	CSR tréning zástupcov MSP v rámci dodávateľského reťazca	100 000,00 €
4.2 podpora zvyšovania občianskej participácie	4.2.1	Organizovanie konferencií, seminárov a workshopov za účelom	10 000,00 €

podporou združovania obyvateľov a vzniku záujmových skupín		zvýšenia povedomia o potrebe občianskej participácie	
Strategický cieľ č. 5 Posilňovanie regionálnej identity cestou podpory rozvoja sociálnych ľudských práv			
Špecifický cieľ	Opatrenie/aktivita/projekt		Rozpočet
5.1 skvalitňovanie poskytovania sociálnych služieb	5.1.1	Organizovanie konferencií, seminárov, workshopov (budovanie povedomia – oblasť sociálnych vecí a zdravotníckych zariadení)	10 000,00 €
	5.1.2	Poradenský dom – bezplatné poradenstvo pri riešení rôznych životných situácií	200 000,00 €
	5.1.3	Tvorba komunikačnej platformy pre sociálnu oblasť	5 000,00 €
	5.1.4	Špecializované poradenstvo pre občanov kraja	1 820 000,00 €
	5.1.5	Tvorba metodík a materiálov pre komunitné centrá; vzdelávanie zamestnancov centier	300 000,00 €
	5.1.6	Romathan – Regionálne komunitné centrum, špecializované sociálne poradenstvo, nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu	200 000,00 €
5.2 zlepšenie zdravotného stavu obyvateľstva	5.2.1	Organizácia dňa zdravia	10 000,00 €
	5.2.2	Zvyšovanie povedomia pacientov o zdravotnom stave	10 000,00 €
	5.2.3	Príprava podkladov pre verejné vypočutie	2 500,00 €
	5.2.4	Verejné vypočutie	1 000,00 €
5.3 skvalitnenie systému vzdelávania	5.3.1	Realizácia akčných priorít stabilizácie a rozvoja regionálneho trhu práce v IT sektore v Košickom kraji	40 000 000,00 €
	5.3.2	Projekt ATRIPS – robotika, automatizácia – výskum a inovácie, technologické a transferové tréningové centrá a rozvoj výrobnjej základne a odbyt (gestorom je klaster AT+R)	100 000 000,00 €
	5.3.3	Rozvoj kvality vzdelávania v elokovaných pracoviskách stredných škôl zvyšovaním vzdelanostnej úrovne osôb s osobitnými vzdelávacími potrebami	1 080 000,00 €
	5.3.4	Vzdelávanie v profesiách žiadaných trhom práce	12 000 000,00 €
	5.4.1	Realizácia akčného plánu Cestovnej mapy riadenej migrácie v Košickom kraji	n/a

Strategický cieľ č.6 Posilňovanie regionálnej identity cestou podpory rozvoja dobrovoľníctva			
Špecifický cieľ	Opatrenie/aktivita/projekt		Rozpočet
6.1 podpora vzniku a činnosti Regionálneho centra dobrovoľníctva	6.1.1	Vznik Regionálneho centra dobrovoľníctva	10 000,00 €
	6.1.2	Príprava akčného plánu Regionálneho centra dobrovoľníctva	n/a
6.2 podpora budovania infraštruktúry dobrovoľníctva	6.2.1	Organizovanie konferencií, seminárov, školení a workshopov za účelom zvýšenia povedomia o dobrovoľníctve	10 000,00 €
Strategický cieľ č.7 Posilňovanie regionálnej identity rozvojom kultúrneho dedičstva			
Špecifický cieľ	Opatrenie/aktivita/projekt		Rozpočet
7.1 zachovanie kultúrneho dedičstva	7.1.1	Realizácia expozície Múzeum a Kultúrne centrum Južného Zemplína	500 000,00 €
	7.1.2	Realizácia expozície Múzeum Spiša	500 000,00 €
	7.1.3	Realizácia expozície Banícke Múzeum	500 000,00 €
	7.1.4	Realizácia expozície Zemplínske Múzeum	500 000,00 €
	7.1.5	Realizácia expozícií Východoslovenské Múzeum	1 000 000,00 €
	7.1.6	Zvyšovanie atraktivity pamäťových a fondových inštitúcií	1 500 000,00 €
	7.1.7	Divadlo Romathan – rekonštrukcia budovy a zriadenie rómskeho kultúrneho centra	2 500 000,00 €
	7.1.8	Oživenie archeoparku v Nižnej Myšli	1 000 000,00 €
	7.1.9	Rekonštrukcia a revitalizácia budovy riaditeľstva Baníckeho múzea	2 500 000,00 €
	7.1.10	Rekonštrukcia a revitalizácia kaštieľa v Markušovciach	2 500 000,00 €
	7.1.11	Rekonštrukcia hospodárskej budovy v Markušovciach	1 900 000,00 €
	7.1.12	Vybudovanie centrálného depozitára Východoslovenského múzea v Šaci	2 000 000,00 €
	7.1.13	Zriadenie depozitára v Michalovciach	1 000 000,00 €
	7.1.14	Podpora vedecko-výskumnej činnosti	2 000 000,00 €
	7.1.15	Revitalizácia kaštieľa v Borši	500 000,00 €
	7.1.16	Rozvoj tradičnej ľudovej kultúry	1 500 000,00 €
Strategický cieľ č. 8 Posilňovanie regionálnej identity cestou ochrany prírodného dedičstva a zvyšovania kvality života obyvateľov			
Špecifický cieľ	Opatrenie/aktivita/projekt		Rozpočet
8.1 budovanie technickej a sociálnej infraštruktúry	8.1.1	Projektové zámery zahrnuté do Regionálnej integrovanej územnej stratégie Košického kraja – oprávnené	211 030 493,47 €

	8.1.2	Projektové zámery zahrnuté do Regionálnej integrovanej územnej stratégie Košického kraja – neoprávnené	190 331 072,20 €
	8.1.3	Rekonštrukcia zariadenia LUČ DSS v Šemši	550 000,00 €
	8.1.4	REGINA – domov sociálnych služieb, Kráľovce	1 507 494,00 €
	8.1.5	JASANIMA - domov sociálnych služieb, Rožňava	3 936 294,00 €
	8.1.6	HARMONIA – domov sociálnych služieb, Strážske	1 642 320,00 €
	8.1.7	LIDWINA – domov sociálnych služieb, Strážske	679 839,00 €
	8.1.8	ANIMA – domov sociálnych služieb, Michalovce	609 666,00 €
	8.1.9	DSS Baškovce	69 948,00 €
	8.1.10	IDEA – domov sociálnych služieb, Prakovce	899 466,00 €
	8.1.11	Zvýšenie energetickej efektívnosti objektov DSS Subsidium, Rožňava	1 500 000,00 €
	8.1.12	Romathan – Regionálne komunitné centrum, špecializované sociálne poradenstvo, nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu	700 000,00 €
	8.1.13	Poradenský dom – bezplatné poradenstvo pri riešení rôznych životných situácií	500 000,00 €
	8.1.14	Európska integrovaná škola Kechnec	5 000 000,00 €
	8.1.15	Vzdelávanie v profesiách žiadaných trhom práce	18 000 000,00 €
	8.1.16	Výstavba telocvične – športovej haly v meste Košice	5 400 000,00 €
8.2 zlepšenie kvality povrchových a podzemných vôd	8.2.1	Projektové zámery zahrnuté do Regionálnej integrovanej územnej stratégie Košického kraja - Operačný program Kvalita životného prostredia	413 526 533,36 €
	8.2.2	Protipovodňové opatrenia – odvedenie povrchových vôd, spomalenie odtoku vôd výstavbou hatí, malých vodných nádrží, výstavba suchých poldrov, rekonštrukcia korýt vodných tokov, budovanie ochranných hrádzi v intravilánoch obcí a miest, sfunkčnenie melioračných kanálov na nížinách Košického kraja	36 000 000,00 €
8.3 zvýšenie kvality ovzdušia, vrátane využívania obnoviteľných	8.3.1	Projekty ELENA	2 500 000,00 €
	8.3.2	Riešenie vysokých emisií CO v	5 000,00 €

zdrojov energie		Košickom kraji	
8.4 zvýšenie objemu materiálového zhodnocovania odpadov	8.4.1	výstavba zberných dvorov odpadov, zavádzanie nových technológií na zhodnocovanie odpadov, minimalizácia vzniku odpadov	27 000 000,00 €
8.5 uchovanie, ochrana a zveľaďovanie prírodného dedičstva	8.5.1	Organizovanie konferencií, seminárov, školení a workshopov za účelom zvýšenia povedomia	40 000,00 €
	8.5.2	Spišský geopark, Zemplínsky geopark, Silický geopark	1 800 000,00 €

4.2. Súbor ukazovateľov výsledkov a dopadov vrátane východiskových a cieľových hodnôt

Ako sme uviedli v časti 1.2 volené orgány obcí a vyšších územných celkov majú iba obmedzené možnosti ovplyvňovať zásadné rozhodnutia centrálnej vlády, ktoré musia v území realizovať. Táto „regionálna bezmocnosť“ zásadným spôsobom ovplyvňuje aj možnosti výberu ukazovateľov výsledkov.

Preto **ukazovatele výsledku** budú stanovené v každom projekte individuálne podľa podmienok získania finančných prostriedkov (grantov) na realizáciu projektu vrátane východiskových a cieľových hodnôt. V prípade, že takýto postup nebude možný, napríklad pri stanovení opatrení, ktoré nebudú financované z kohéznej pomoci alebo verejných zdrojov, použijú sa primerane ukazovatele z Národnej stratégie regionálneho rozvoja:

1. **Miera zamestnanosti** (% vo vekovej skupine 20 až 64 rokov)
2. **Výdavky na výskum a vývoj** (% z HDP)
3. **Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie** (% vo vekovej skupine 30 až 34 rokov)
4. **Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením** (% populácie)
5. **Regionálny HDP** (PPP, v mil. €)
6. **Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu** (v %)
7. **Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov** (v %)
8. **Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť** (v %)
9. **Produkcia tuhých emisií** (v tonách)
10. **Produkcia oxidu uhoľnatého** (v tonách)

Čo sa týka **ukazovateľov dopadov**, boli stanovené dva základné ukazovatele:

1. **počet novovytvorených pracovných miest** (kompozitný ukazovateľ)
2. **index regionálnej identity** (kompozitný ukazovateľ)

Východisková hodnota týchto ukazovateľov dopadu bude určená z aktuálnych štatistických údajov za rok 2015, cieľová hodnota bude stanovovaná indikatívne (oznamujúco), podľa vyhodnotenia plnenia ukazovateľov dopadu za jednotlivé roky tak, aby cieľová hodnota pre nasledujúci rok bola vždy vyššia ako východisková hodnota za posledný kalendárny rok. V súčasnosti je takmer nemožné odhadnúť reálnu cieľovú hodnotu týchto ukazovateľov vzhľadom na turbulencie v hospodárskej oblasti (hrozba recesie) a nové a nečakané výzvy v sociálnej oblasti (napr. problematika migrantov).

Uvedené ukazovatele dopadu, nie je možné merať priamo, z verejnej databázy Štatistického úradu, preto pre tieto kompozitné ukazovatele vypracujeme v priebehu roku 2016 v spolupráci s odbornou verejnosťou podrobnú metodiku ich výpočtu.

Časť 4: Realizačná časť

4.1. Popis úloh jednotlivých partnerov pri realizácii PHSR

Výber jednotlivých partnerov pri realizácii programu vyplýva jednak zo strategických cieľov uvedených v strategickej časti programu, ktoré môžeme zhrnúť do dvoch základných oblastí, tvorba nových pracovných miest a posilňovanie regionálnej identity a jednak z jednotlivých partnerov daných v programovej časti.

Partneri vyplývajúci z programovej časti sú prevažne fixne určení v dokumentáciách na implementáciu kohéznej pomoci (prevažne jednotlivé ústredné orgány štátnej správy). Ich úlohy sú v uvedených dokumentáciách fixne stanovené.

Partnerom v napĺňaní cieľov strategickej časti programu je široká verejnosť (odborná i laická), teda všetci obyvatelia v Košickom kraji. Hlavnú úlohu samosprávneho kraja, v duchu vízie programu „**Inšpirovať a spájať**“, totiž vidíme práve v iniciovaní a inštitucionalizácii partnerstiev (spolupracujúcich sietí) na základe dobrovoľného združovania sa. V hospodárskej oblasti, pri zabezpečovaní tvorby nových pracovných miest to budú prevažne spolupracujúce siete zložené z podnikateľských subjektov, teda klastre, technologické platformy alebo družstvá. V sociálnej a environmentálnej oblasti to budú aj spolupracujúce siete zložené z nepodnikateľských subjektov alebo jednotlivých obyvateľov Košického kraja.

Základnou úlohou týchto spolupracujúcich sietí bude zabezpečiť, aby aktuálne problémy v oblasti pôsobenia spolupracujúcej siete boli riešené vo vnútri siete bez často márneho očakávania riešenia daných problémov zvonku, v duchu hesla: „**Ak máš problém, vyrieš ho!**“ Ak ho nedokážeš vyriešiť, hľadaj spojenca ktorý ti pomôže problém riešiť.

4.2. Popis postupov inštitucionálneho a organizačného zabezpečenia realizácie PHSR, spôsob komunikácie, kooperácie a koordinácie

Iniciácia a inštitucionalizácia spolupracujúcich sietí bude patriť v nastávajúcom období medzi hlavné úlohy Košického samosprávneho kraja v oblasti regionálneho rozvoja. Aj keď problémy, ktoré budú siete riešiť, môžu byť z rôznych oblastí spoločenského života, potreba inštitucionálneho a organizačného zabezpečenia fungovania sietí má niektoré spoločné znaky. V ďalšom uvádzame tieto spoločné znaky, ktoré bude možné primerane použiť pre rôzne oblasti rozvoja:

- definovanie problematiky ktorú chceme riešiť (spracovanie teoretických podkladov odbornou verejnosťou o riešenej problematike, kreovanie pracovnej skupiny, overenie skutočných potrieb verejným vypočutím zainteresovaných alebo reprezentatívnym prieskumom, informovanie verejnosti o problematike cestou odbornej konferencie, seminárov, workshopov alebo cestou verejného zhromaždenia obyvateľov);
- kreovanie siete (výber a oslovenie partnerov siete, formalizovanie spolupráce členov siete cestou bilaterálnej alebo multilaterálnej dohody, rokovacích poriadok a štatút siete);
- tvorba komunikačnej platformy siete (základným cieľom je rýchlá prehľadná výmena informácií vo vnútri a navonok siete, ponuka dopytu po riešeniach, ktoré sieť garantuje a ponuke riešení, ktoré sieť garantovala, vrátane marketingu a propagácie činnosti siete);
- výchova kritickej masy podporovateľov siete z radov obyvateľov, ktorá bude garantovať odber benefitov, ktoré vzniknú vyriešením problematiky, resp. bude generovať dopyt po týchto benefitoch;

- marketingová podpora riešeniam odporúčaným sieťou (informovanie širokej verejnosti o navrhovaných riešeniach, rokovanie s ústrednými orgánmi štátnej správy s cieľom zabezpečiť realizáciu navrhovaných riešení a ďalšie).

4.3. Stručný popis komunikačnej stratégie PHSR k jednotlivým cieľovým skupinám

Komunikačná stratégia PHSR k širokej verejnosti bude vedená prevažne cestou interaktívnej webovej stránky Košického samosprávneho kraja a stránkam na sociálnych sieťach (Facebook). Upútavky na aktuálne témy na uvedenej interaktívnej webovej stránke budú realizované cez tlačové správy a regionálne televízie cestou pravidelného dvojtýždenníka regionálny magazín KSK. Široká verejnosť bude mať prístup k týmto informáciám aj cestou rokovaní Zastupiteľstva Košického samosprávneho kraja, kde budú pravidelne predkladané informatívne správy o riešení kľúčových problémov v oblasti regionálneho rozvoja.

Komunikačná stratégia smerujúca k odbornej verejnosti bude vedená cestou odborných konferencií. Pre každú zo sektorových stratégií uvedených v časti 3. predpokladáme zorganizovanie samostatnej odbornej konferencie. Nezanedbateľnou je aj naša účasť na konferenciách organizovaných odbornou verejnosťou, či už ústrednými orgánmi verejnej správy alebo univerzitami a práca v odborných pracovných skupinách.

Intenzívna komunikácia s odbornou i laickou verejnosťou bude prebiehať aj pri kreovaní spolupracujúcich sietí pre riešenie jednotlivých okruhov problémov.

4.4. Systém monitorovania a hodnotenia

PHSR KSK 2016 – 2022 je koncipovaný ako otvorený dokument a široká verejnosť ho bude môcť priebežne pripomienkovať. Pripomienky verejnosti sa budú zhromažďovať priebežne a vyhodnocovať raz ročne. V prípade potreby sa pripomienky verejnosti zapracujú do revízie PHSR, ktorá sa bude robiť spravidla koncom roka, pri vyhodnocovaní plnenia akčného plánu a stanovení nového akčného plánu na nasledujúci kalendárny rok.

U projektov financovaných z kohéznej pomoci je fixne predpísaný systém ich monitorovania. Ostatné opatrenia a projekty, ktoré nebudú financované z kohéznej pomoci budú monitorované cestou vyhodnotenia plnenia akčného plánu za príslušný kalendárny rok.

Hodnotenie PHSR sa bude robiť nezávisle od realizovaných projektov a opatrení, vyhodnotením kompozitných ukazovateľov dopadov, ktorými sú počet novovytvorených pracovných miest a index regionálnej identity.

4.5. Indikatívny akčný plán na rok 2016 s výhľadom na roky 2017 a 2018

Hospodárska oblasť

Strategický cieľ č.1. Posilňovanie regionálnej identity zastavením vytlačania pracovnej sily z trhu práce

Špecifický cieľ č. 1.1 Tvorba nových pracovných miest v IT sektore

2016 – kreovanie pracovnej skupiny – príprava akčného plánu pre tvorbu nových pracovných miest v IT sektore

2017 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

2018 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

Špecifický cieľ č. 1.2 Podpora tvorby nových pracovných miest v oblasti znalostnej ekonomiky

2016 – realizácia aktivít akčného plánu Regionálnej inovačnej stratégie

2017 – realizácia aktivít akčného plánu Regionálnej inovačnej stratégie

2018 – realizácia aktivít akčného plánu Regionálnej inovačnej stratégie

Špecifický cieľ č. 1.3 Tvorba nových pracovných miest v oblasti kreatívneho priemyslu

2016 – príprava programu Kreatívny región,

– kreovanie pracovnej skupiny

– príprava akčného plánu

2017 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

2018 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

Špecifický cieľ č. 1.4 Tvorba nových pracovných miest v oblasti logistického priemyslu

2016 – spracovanie štúdie uskutočniteľnosti dopravného koridoru Via Carpatia

– zapojenie ďalších regiónov na trase dopravného koridoru Via Carpatia

– podpora aktivít smerujúcich k výstavbe dopravného koridoru Hodvábna cesta 21. storočia

2017 – zahrnutie výsledkov štúdie uskutočniteľnosti dopravného koridoru Via Carpatia do plánovacích dokumentov na národnej úrovni

– podpora aktivít smerujúcich k výstavbe dopravného koridoru Hodvábna cesta 21. storočia

2018 – podpora aktivít smerujúcich k výstavbe dopravného koridoru Via Carpatia

– podpora aktivít smerujúcich k výstavbe dopravného koridoru Hodvábna cesta 21. storočia

Špecifický cieľ č. 1.5 Tvorba nových pracovných miest v oblasti cestovného ruchu

2016 – spracovanie programu a akčného plánu

2017 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

2018 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

Strategický cieľ č.2 Posilňovanie regionálnej identity cestou rozvoja vidieka

Špecifický cieľ č. 2.1. Tvorba nových pracovných miest podporou vzniku miestnych distribučných a spracovateľských sietí

2016 – analýza legislatívnych bariér odbytu produkcie mikrofariem
– kreovanie pracovnej skupiny
– príprava akčného plánu

2017 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

2018 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

Strategický cieľ č.3 Posilňovanie regionálnej identity hľadaním alternatív k trhu práce pre pracovnú silu, ktorá bola z trhu práce vytlačená

Špecifický cieľ č. 3.1 Podpora rozvoja komunitného spôsobu života

2016 – kreovanie pracovnej skupiny
– príprava integrovaného projektu programu SK – HU
– príprava akčného plánu

2017 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

2018 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

Sociálna oblasť

Strategický cieľ č. 4 Posilňovanie regionálnej identity cestou podpory rozvoja občianskej spoločnosti

Špecifický cieľ č. 4.1 podpora rozvoja spoločenskej zodpovednosti podnikania

2016 – kreovanie pracovnej skupiny
– príprava akčného plánu

2017 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

2018 – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

Špecifický cieľ č. 4.2 podpora zvyšovania občianskej participácie podporou združovania obyvateľov a vzniku záujmových skupín

2016 – kreovanie záujmových skupín
– zvyšovanie povedomia o potrebe občianskej participácie cestou konferencií seminárov a odborných prác

2017 – riešenie aktuálnych problémov cestou záujmových skupín

2018 – riešenie aktuálnych problémov cestou záujmových skupín

Strategický cieľ č. 5 Posilňovanie regionálnej identity cestou podpory rozvoja sociálnych ľudských práv

Špecifický cieľ č. 5.1 skvalitňovanie poskytovania sociálnych služieb

2016 – kreovanie pracovnej skupiny

- príprava odborných podkladov k ľudským právam v sociálnej oblasti
- verejné vypočutie obyvateľov Košického kraja
- budovanie povedomia o ľudských právach v sociálnej oblasti cestou konferencií seminárov a odborných prác
- 2017** – tvorba komunikačnej platformy v oblasti ľudských práv v sociálnej oblasti
- 2018** – kreovanie záujmovej skupiny pre ľudské práva v sociálnej oblasti s cieľom znižovania identifikovaných bariér

Špecifický cieľ č. 5.2 zlepšenie zdravotného stavu obyvateľstva

- 2016** – kreovanie pracovnej skupiny
  - príprava odborných podkladov k ľudským právam v zdravotnej oblasti
  - verejné vypočutie obyvateľov Košického kraja
  - budovanie povedomia o ľudských právach v zdravotnej oblasti cestou konferencií seminárov a odborných prác
- 2017** – tvorba komunikačnej platformy v oblasti ľudských práv v zdravotnej oblasti
- 2018** – kreovanie záujmovej skupiny v oblasti ľudských práv v zdravotnej oblasti s cieľom znižovania identifikovaných bariér

Špecifický cieľ č. 5.3 skvalitnenie systému vzdelávania

- 2016** – kreovanie pracovnej skupiny
  - príprava odborných podkladov k ľudským právam v oblasti vzdelávania
  - verejné vypočutie obyvateľov Košického kraja
  - budovanie povedomia o ľudských právach v oblasti vzdelávania cestou konferencií seminárov a odborných prác
- 2017** – tvorba komunikačnej platformy pre ľudské práva v oblasti vzdelávania
- 2018** – kreovanie záujmovej skupiny pre ľudské práva v oblasti vzdelávania s cieľom znižovania identifikovaných bariér

Špecifický cieľ č. 5.4 riadená migrácia

- 2016** – zasadania pracovnej skupiny a riešenie aktuálnych problémov
  - aktualizácia Cestovnej mapy riadenej migrácie v Košickom kraji
- 2017** – zasadania pracovnej skupiny a riešenie aktuálnych problémov
- 2018** – zasadania pracovnej skupiny a riešenie aktuálnych problémov

Strategický cieľ č.6 Posilňovanie regionálnej identity cestou podpory rozvoja dobrovoľníctva

Špecifický cieľ č. 6.1 podpora vzniku a činnosti Regionálneho centra dobrovoľníctva

- 2016** – zriadenie Regionálneho centra dobrovoľníctva
- 2017** – podpora činnosti Regionálneho centra dobrovoľníctva
- 2018** – podpora činnosti Regionálneho centra dobrovoľníctva

Špecifický cieľ č. 6.2 podpora budovania infraštruktúry dobrovoľníctva

- 2016** – príprava akčného plánu budovania infraštruktúry dobrovoľníctva
- 2017** – realizácia vybraných aktivít akčného plánu
- 2018** – realizácia vybraných aktivít akčného plánu

Strategický cieľ č.7 Posilňovanie regionálnej identity rozvojom kultúrneho dedičstva

Špecifický cieľ č. 7.1 zachovanie kultúrneho dedičstva

- 2016** – kreovanie pracovnej skupiny
  - príprava Programu zachovania kultúrneho dedičstva
- 2017** – realizácia Programu zachovania kultúrneho dedičstva
- 2018** – realizácia Programu zachovania kultúrneho dedičstva

Environmentálna oblasť

Strategický cieľ č. 8 Posilňovanie regionálnej identity cestou ochrany prírodného dedičstva a zvyšovania kvality života obyvateľov

Špecifický cieľ č. 8.1 budovanie technickej a sociálnej infraštruktúry

- 2016** – realizácia aktivít regionálnej integrovanej územnej stratégie RIÚS
  - príprava realizácie Európskej integrovanej školy Kechnec
  - skvalitňovanie infraštruktúry sociálnych zariadení v pôsobnosti Košického samosprávneho kraja
- 2017** – realizácia aktivít regionálnej integrovanej územnej stratégie RIÚS
  - príprava realizácie Európskej integrovanej školy Kechnec
  - skvalitňovanie infraštruktúry sociálnych zariadení v pôsobnosti Košického samosprávneho kraja
- 2018** – realizácia aktivít regionálnej integrovanej územnej stratégie RIÚS
  - príprava realizácie Európskej integrovanej školy Kechnec
  - skvalitňovanie infraštruktúry sociálnych zariadení v pôsobnosti Košického samosprávneho kraja

Špecifický cieľ č. 8.2 zlepšenie kvality povrchových a podzemných vôd

- 2016** – príprava a realizácia projektov na ochranu povrchových a podzemných vôd (napr. protipovodňové opatrenia)
- 2017** – príprava a realizácia projektov na ochranu povrchových a podzemných vôd (napr. protipovodňové opatrenia)
- 2018** – príprava a realizácia projektov na ochranu povrchových a podzemných vôd (napr. protipovodňové opatrenia)

Špecifický cieľ č. 8.3 zvýšenie kvality ovzdušia využívaním obnoviteľných zdrojov energie

- 2016** – príprava projektu ELENA

- riešenie emisií CO
- 2017** – príprava projektu ELENA
- 2018** – realizácia akčného plánu projektu ELENA

Špecifický cieľ č. 8.4 zvýšenie objemu materiálového zhodnocovania odpadov

- 2016** – kreovanie pracovnej skupiny
  - príprava Programu materiálového zhodnocovania odpadov v Košickom kraji
- 2017** – príprava Programu materiálového zhodnocovania odpadov v Košickom kraji
- 2018** – realizácia vybraných aktivít Programu

Špecifický cieľ č. 8.5 uchovanie, ochrana a zveľad'ovanie prírodného dedičstva

- 2016** – kreovanie pracovnej skupiny
  - príprava Programu pre uchovanie, ochranu a zveľad'ovanie prírodného dedičstva
- 2017** – realizácia Programu
- 2018** – realizácia Programu

Časť 5: Finančná časť

- 5.1. Indikatívny finančný plán na celú realizáciu PHSR
- 5.2. Model viaczdrojového financovania jednotlivých opatrení, za účasti sociálno-ekonomických partnerov v území v prepojení na programový rozpočet KSK
- 5.3. Hodnotiacia tabuľka pre výber projektov

Záver

Informácia o schválení a zverejnení PHSR KSK 2016 - 2022

Použitá literatúra

1. Matej Jaššo, Regionálna identita a jej priemet v strategickom plánovaní, Spectra, Centre of Excellence, Oddelenie priestorového plánovania, Ústav manažmentu STU Bratislava, <http://www.spectra-perseus.sk/Community/Forums/Priestorove-planovanie-Svk/Regionalna-identita-a-jej-priemet-v-strategickom-planovani>
2. Ing. Klinec I., Alternatívne ekonomické teórie podporujúce smerovanie k trvalo udržateľnému rozvoju, Prognostický ústav SAV Bratislava, 2000
3. RNDr. Juraj Silvan, CSc., Miestna a regionálna identita ako udržateľný zdroj národného bohatstva, internet
4. Tokárová, A.: Sociálna práca, AKCENT PRINT, Prešov, 2003
5. www.healthyregions.eu
6. Stratégia podpory rozvoja dobrovoľníctva v Košickom kraji, Proactiva n. o., august 2015

Prílohy

- Príloha č. 1 Podrobná analýza Košického kraja
- Príloha č. 2 Vyhodnotenie aktivít PHSR KSK 2007 – 2013
- Príloha č. 3 Dohoda o spolupráci s Mestom Košice
- Príloha č. 4 Regionálna integrovaná územná stratégia Košického kraja na roky 2014 – 2020
- Príloha č. 5 Expertná štúdia a stratégia pre rozvoj kreatívnej ekonomiky Košického kraja
- Príloha č. 6 Program budovania logistického centra pre agrokomodity v Košickom kraji
- Príloha č. 7 Regionálna inovačná stratégia Košického kraja 2013 – 2020
- Príloha č. 8 Stratégia na zmiernenie sociálnej exklúzie v Košickom kraji
- Príloha č. 9 Stratégia podpory rozvoja dobrovoľníctva v Košickom kraji
- Príloha č. 10 Stratégia trvalej udržateľnosti financovania opráv a údržby ciest II. a III. triedy v Košickom kraji
- Príloha č. 11 Štúdia stabilizácie a rozvoja regionálneho trhu práce v IT sektore v Košickom kraji
- Príloha č. 12 Cestovná mapa riadenej migrácie v Košickom kraji

Príloha č.4 – 12 je dostupná na webovej stránke KSK:

<http://web.vucke.sk/sk/uradna-tabula/rozvoj-regionu/program-hosp-socialneho-rozvoja/prilohy.html>

Zoznam skratiek

COVaP	Centrum odborného vzdelávania a prípravy
CSR	Spoločenská zodpovednosť (Corporate social responsibility)
DSS	Domov sociálnych služieb
EL	Grécko
ES	Španielsko
EÚ	Európska Únia
HDP	Hrubý domáci produkt
IKT	Informačno-komunikačné technológie
IROP	Integrovaný regionálny operačný program
IT	Informačné technológie
KSK	Košický samosprávny kraj
KURS	Koncepciou územného rozvoja Slovenska
MDVaRR SR	Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR
MSP	Malé a stredné podniky
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
PHSR KSK 2016 – 2022	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja na roky 2016 – 2022
PP	Priemyselná produkcia
RIÚS KK	Regionálna integrovaná územná stratégia Košického kraja
ROP	Regionálny operačný program
SR	Slovenská republika
SZČO	Samostatne zárobkovo činná osoba
ŠÚ SR	Štatistický úrad SR
ÚKSK	Úrad Košického samosprávneho kraja
ÚPSVaR SR	Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR
UVP	Univerzitný vedecký park
VZPS	Výberové zisťovanie pracovných síl